

॥ નમસ્ત્રાંડિકાયૈ. ॥

(સપ્તશતી ભાષાંતર.)

* કવચ.

માર્કંડેયઉવાચ ॥ યદ્દુઃખં પરમં લોકે સર્વં રક્ષાકરં નૃણાં ॥

॥ યન્ન કસ્યચિદારવ્યાતં તન્મે બ્રૂહિ પિતામહ ॥ ૧ ॥

“માર્કંડેય કહેછે,—હે બ્રહ્મદેવ, મનુષ્યનું સર્વરીતે રક્ષણ કરનાર કવચ, જે જગત્માં અતિ ગુપ્ત છે, અને જે કોઇને પણ કહ્યું નથી, તે મને કહો. ૧ બ્રહ્મા કહેછે,—હે દિગ્, સર્વ પ્રાણીમાત્રને ઉપકાર કરનાર અત્યંત ગુપ્ત કલાણકારી દેવીનું કવચ છે; હે મહામુને, તે સાંભળો. ૨ પ્રથમ શૈલ-પુત્રી, બીજી બ્રહ્મચારિણી, ત્રીજી ચંદ્રઘંટા, ચોથું કુખમાંડા. ૩ પાંચમું સ્કંદમાતા, છઠું કાત્યાયની, સાતમું કાલરાત્રિ, આઠમું મહાગૌરી. ૪ અને નવમું સિદ્ધિદા; એ નવ દુર્ગાઓ કહેવાય છે. એ નામ મહાત્મા બ્રહ્મા-એજ કહેલાં છે. ૫ જે મનુષ્ય અગ્નિએકરી દગ્ધ થતો હોય કે રણમાં શત્રુઓની વચ્ચે પેરાયો હોય, અથવા જે પુરૂષો કઠિન અવધૂતાવાળી જ-ગાએ ભયથડી પીડાયલા હોય, તે જો એ દેવીઓને શરણે આવે. ૬ તો રણ-ના સંકટમાં તેમનું કાંઈ અનિષ્ટ થાય નહિ; તેમને આપદા, શોક, કે દુઃખ-રહે, એમ હું દેખતો નથી. ૭ જેઓ ભક્તિએ કરી તેનું સ્મરણ કરેછે, તેમને નિશ્ચય સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે. આમુંડાને રાખનું વાહનછે, વારાહી-

* મૂળ પુરાણમાં શ્રીદેવીમહાત્મ્યના અધ્યાય ૧૩ છે પરંતુ નિરાળા પાઠમાં પ્રારંભે કવચ, અર્ગલા અને કીલક તેમજ સમાપ્તિમાં પ્રધાન રહસ્ય, વૈકૃતી રહસ્ય, અને મૂર્તિ રહસ્ય એ રીતે ૬ અધ્યાય સહિત સમગ્ર ૧૯ અધ્યાય જોવામાં આવે છે તેથી મૂળના ૧૩ અધ્યાય સાથે આ ૬ અધ્યાય પાઠની સાંગોપાંગતાને વાસ્તે કેટલાક સુગ્ર પ્રશ્નોની સૂચનાથી ભાષાં-તરમાં દાખલ કીધા છે. એ ૬ અધ્યાયના શ્લોકોમાં કોઈ કોઈ સ્તંભક મળવાથી પાઠમાંના શ્લોકોંક પણ મળતા નથી આવતા તોપણ ભાષાંતર કરતીવેળા પાંચ સાત પ્રતિએ મેળવતાં વધારે પ્રતિમાં જે જે શ્લોક મળતા આવ્યા તે તે આમાં લીધા છે.

પ્રારંભના ૩ અધ્યાયનાં નામ કવચ, અર્ગલા, અને કીલક આપેલાં છે એ ઉપરથી એવો અભિપ્રાય સમજાય છે કે—જેમ:—કવચ એટલે બાહ્ય રક્ષાસ્ત્રથી શરીરનું રક્ષણ કરે છે; અર્ગલા એટલે ભુગોળ જે ગ્રહરક્ષણાર્થે બારીબારણે ભીડવામાં આવે છે; અને કીલક એટલે ખુટો કે જેવડે ગાય ઘોડા વગેરે પશુઓને બાંધી શકાય છે તેમ—આ કવચ અર્ગલા અને કી-લક નામના અધ્યાય સપ્તશતી પાઠમાં રહેલી વિવિધ કૃણસિદ્ધિયોને જળવાઈ ગયેલી પાઠકોની પા-સંધી દૂર ખસવા દેતા નથી.

ને પાડાનું વાહન છે. ૮ ઐંદ્રીને હાથીનું; વૈષ્ણવીને ગરડનું; માહેશ્વરીને વૃષભનું અને કૌમારીને મારનું વાહન છે. ૯ સર્વ આભૂષણથી અલંકૃત બ્રાહ્મી દેવી હંસ ઉપર બેઠેલી છે; વિષ્ણુની પ્રિયા લક્ષ્મી દેવી કમળમાં બેઠેલી છે અને હાથમાં કમળ ઝાલેલું છે. ૧૦ એ સર્વ માતાઓ સર્વ પ્રકારના યોગથી યુક્ત, નાના પ્રકારના અલંકારથી સુશોભિત, અને વિવિધ રનોથી અલંકૃત છે. ૧૧ તે દેવીઓ રથમાં બેઠેલીઓ અને કૌવિકરી આકૃષ્ટ દેખાય છે. શંખ, ચક્ર, ગદા, શક્તિ, હજ, મુમ્બ નામે આયુધ, ૧૨ ખેટક, તોમર, ધરસી, પાશ, ભાલો, ત્રિશૂળ, શાર્ફુ નામે ઉત્તમ આયુધ, ૧૩ એવાં આયુધો દેવોના દેહોનો નાશ કરવાને અને પોતાના ભક્તનું ભય નિવારણ કરવાને તથા દેવતાઓના કલ્યાણને અર્થે ધારણ કરે છે. ૧૪ હે મહા-ક્રોધસ્વરૂપ, મહા ભયંકર પરાક્રમવાળી, મહા બળવાન, મહા ઉત્સાહવાળી, તથા મોટા ભયને નિવારણ કરવાવાળી દેવિ, તને નમસ્કાર છે. ૧૫ દુઃખેકરીને સામું * જોઈશકાય એવી, તથા શત્રુઓને ભય વધારનારી દેવિ, મારું રક્ષણ કર. ઐંદ્રો દેવી પૂર્વ દિશામાં અને અગ્નિકોણમાં અગ્નિદેવતા મારું રક્ષણ કરે. ૧૬ હે વારાહ દેવિ, દક્ષિણમાં મારું રક્ષણ કરે. અર્જુને ધારણ કરનારી દેવી નૈરત્યકોણમાં, વાઙ્ણી પશ્ચિમમાં, મૃગતા વાહનવાળી વાયવ્ય કોણમાં, ૧૭ કૌબેરી ઉત્તરમાં, શૂલ ધારણ કરનારી ઇશાન કોણમાં, જયે બ્રહ્માણી અને નીચે વૈષ્ણવી દેવી મારું રક્ષણ કરે. ૧૮ એરી તે શયના વાહનવાળી ગામ્બુડા દેવો દશે દિશાઓમાં મારું રક્ષણ કરે. જયા દેવો મારી આગળ અને વિજયા પછવાડે રક્ષણમોટે રહે. ૧૯ ડાબે પાસે અન્જિતા, અને અપરાજિતા જમણેપાસે રહે. દ્યોતિની દેવી મારી શિષ્યાનું અને માયામાં રહેલી ઉમા દેવી તે જંગોનું રક્ષણ કરે. ૨૦ માલાધરી લલાટમાં, યરાશ્વિની બન્ને ભમરોમાં, ત્રિનેત્રા બન્ને નેત્રની મધ્યે, ચમઘંટા બન્ને નાસિકાનું, ૨૧ શંખિની બન્ને નેત્રના મધ્યભાગે, દ્વારવાસિની બન્ને કાનમાં, કાલિકાદેવી બન્ને ગાલમાં, અને શાંકરીદેવી કાનનાં મૂળમાં રક્ષણ કરે. ૨૨ મુગંધાદેવી નાકમાં, ચર્ચિકા ઉપલા ઓઠમાં, અમૃતકલા નીચલા ઓઠમાં, સરસ્વતી જીભમાં, ૨૩ કૌમારી ઘાંતનું, ચંડિકા ગળામાં, ચિત્રઘંટા ઘાંતીનું, અને મહામાયા તાળવાનું રક્ષણ કરે. ૨૪ કામાક્ષી હડપચીનું, સર્વ-

મંગલા વાણીનું, ભદ્રકાળી ડોકાનું, અને ધનુર્ધરી ખરડાની કરોડનું ૨-
ક્ષણ કરો. ૨૫ નીલગ્રીવા ગળાની બાહારના ભાગનું, નલકૂખરી નલિકાનું,
અર્જુનારિણી બન્ને ખભાનું, અને વજ્રધારિણી મારા બન્ને બાહુઓનું
રક્ષણ કરો. ૨૬ દંડિની બન્ને હાથનું, અંબિકા આંગળિયોનું, શૂલેશ્વરી
નખોનું, અને નલેશ્વરી કુખોમાં રક્ષણ કરો. ૨૭ મનના શોકનો નાશ કર-
નારી મહાદેવી બન્ને સ્તનનું, લલિતાદેવી દ્વદ્વપમાં, શૂલધારણ કરનારી દેવી
ઉદરમાં, ૨૮ કામિનીદેવી નાભિનું, ગુહ્યેશ્વરી ગુહ્યેન્દ્રિયનું, કંમરનું ભગવતી,
અને વિષ્ણુવાસિની દેવી બન્ને ધૂંટણનું રક્ષણ કરો. ૨૯ સર્વ મનોરથને આ-
પનારી મહાબલાદેવી બન્ને જંઘાનું, નારસિંહી ધૂંટીઓનું, અને અમિત
બળવાળી દેવી પગની પાટલીનું રક્ષણ કરો. ૩૦ શ્રીધરી પગની આંગળિયોનું,
તલવાસિની પગના તળિયાનું, કરાળિની દાઢોનું અને ઉર્ધ્વકેશિની કેશનું
રક્ષણ કરો. ૩૧ કૌબેરી રૂવાંઠાના છિદ્રોનું, વાગીશ્વરી ત્વચાનું, અને પાર્વ-
તીદેવી રૂધિર, મજ્જા, વસા, માંસ, અસ્થિ, અને મેદનું રક્ષણ કરો. ૩૨
કાળરાત્રિ આંતરડાંનું, મુકુટેશ્વરી પિત્તનું, પદ્માવતી કમળનું, અને ચૂડા-
મણીદેવી કર્ણનું રક્ષણ કરો. ૩૩ જ્વાલામુખી નખની કાંતિનું, અભેધા
બધા સાંધાઓનું, આઘ્રણી મારા વિર્યનું અને છત્રેશ્વરી મારી છાયાનું રક્ષણ
કરો. ૩૪ હે સર્વને ધારણ કરનારી દેવિ, મારા અહંકાર, મન, બુદ્ધિ તથા
પ્રાણ, અપાન, વ્યાન, ઉદાન, અને સમાનનું પુનઃ રક્ષણ કર. ૩૫ કલ્યાણ-
કરી શાભાયમાન વજ્રહસ્તા દેવી મારા પ્રાણનું તથા યોગિની મારા શબ્દ,
સ્પર્શ, રૂપ, રસ, અને ગંધનું રક્ષણ કરો. ૩૬ નારાયણીદેવી મારા સત્વ, રજ,
અને તમ ગુણોનું સદા રક્ષણ કરો, વારાહી મારા આયુષ્યનું, તથા ભૈ-
રવી ધર્મનું રક્ષણ કરો. ૩૭ યશ, કીર્તિ અને લક્ષ્મીનું સદા માતાઓ
રક્ષણ કરો; ઈંદ્રાણી મારા ગોત્રનું, અને હે અંડકે પુનઃ મારાં પશુઓનું
રક્ષણ કર. ૩૮ મહાલક્ષ્મી પુત્રોનું, ભૈરવીદેવો ભાર્યાનું, ધનેશ્વરી ધનનું,
અને કૌમારી કન્યાઓનું રક્ષણ કરો. ૩૯ સર્વસ્થાનમાં રહેલી કુશળ કર-
નારી વિજયાદેવી મારા માર્ગનું રક્ષણ કરો, મહાલક્ષ્મી રાજદ્વારમાં, અને
જયવર્દિનીદેવી સંગ્રામમાં માફ રક્ષણ કરો. ૪૦ સર્વનું રક્ષણ કરનારા પુણ્ય-
રૂપ આ કવચને સર્વદા પાઠ કરવો. હે વિપ્રર્ષિ, તારી ભક્તિ જોધને
આ ગોપ્ય કવચ મેં તને કહેલું છે. ૪૧ હે પાપ નાશ કરનારી જયંતીદેવિ,

જે સ્થાન કવચમાં રક્ષણ વિનાનું રહી ગયું હોય તે સર્વેનું પુરું રક્ષણ કર. ૪૨ જો પુરૂષ પોતાનું રૂડું ઇચ્છતો હોય તો તેણે કવચવિના એક પગલું પણ ભરવું નહિ; કવચવડે વીંટાયેલા પુરૂષ જ્યાં જ્યાં જાયછે, ૪૩ ત્યાં ત્યાં તેને અર્થનો લાભ થાય છે; અને સર્વ કામના પૂર્ણ કરનારે વિજય મળેછે. જે જે મનોરથનું તે ચિંતવન કરે છે, તે તે તેને નિશ્ચય પ્રાપ્ત થાય છે. ૪૪ આ કવચથી પુરૂષ પૃથ્વી ઉપર અતુલ્ય અને મોટું ઐશ્વર્ય પામશે. તે મનુષ્ય સંગ્રામમાં ક્રોધથી જીતાતો નથી અને ભયરહિત થાયછે. ૪૫ કવચથી વીંટાયેલા પુરૂષ તણુ લોકમાં પૂજવા યોગ્ય થાયછે. આ દેવીનું કવચ દેવોને પણ દુર્લભ છે. ૪૬ જે પુરૂષ ઇન્દ્રિયો વશમાં રાખીને શ્રદ્ધાસંહિત નિત્યવ્રતે ત્રણે કાળ એનો પાઠ કરે છે, તે દેવ સરખો અને ત્રણ લોકમાં અપરાજિત થાય છે. ૪૭ તે પુરૂષનાં સો વર્ષનો આયુષ્ય ભોગવે છે, આકાળ મૃત્યુ તેનું થતું નથી, તેમજ લૂતા અને વિરજાટકઆદિ તેના સર્વે વ્યાધિઓ નાશ પામે છે. ૪૮ સ્થાવર, જંગમ કે પછી કર્ત્તિમ, ગમે તે પ્રકારનું જોર, પૃથ્વીપર જે કાંઈ ધાત કરનાર મંત્રપત્ર હોય તે બધા, ૪૯ પૃથ્વીપર ચાલનારા, આકાશચારી, જલમાં ઉપજેલા, ઉપદેશિક, જન્મસાથે ઉપજેલા, કુળમાં ઉપજેલા, માળા, ડાકિણીઓ, શાકણીઓ, ૫૦ અંતરિક્ષમાં રરનારી મહાબળવાળી બપાનક ડાકણો, ગ્રહ, ભૂત, પિશાચ, પક્ષ, ગંધર્વ, રાક્ષસ, ૫૧ બ્રહ્મરાક્ષસ, વેતાલ, દુષ્કાંડ, અને ભૈરવઆદિક જે હોય તે સર્વે જેના હૃદયમાં આ કવચ રહેલું છે, તેના દર્શનથી નાશ પામે છે. ૫૨ તેને રાજયક્રી માન અને વૈભવ મળે છે. એ તેજની પરમ વૃદ્ધિ કરનાર છે. કીર્તિએકરી અલંકૃત થયેલી પૃથ્વીમાં તે યશકરી વૃદ્ધિ પામે છે. ૫૩ જે પુરૂષ પ્રથમ આ કવચનો પાઠ કરીને પછી સપ્તમી ચંડીનો પાઠ કરે છે, તેની પુલપૌતાદિક સંતતિ જ્યાંસુધી (શેષ) પર્વત, વન, ઉપવનઆદિ સંહિત પૃથ્વીનું મંડળ ધારણ કરે છે ત્યાંસુધી ભૂમિપર રહે છે. અને દેહાંત થયા પછી જે સ્થાન દેવોને પણ દુર્લભ છે, એવું નિત્ય અને પરમ સ્થાન મહામાયાની કૃપાએકરોને જ્યાંસુધી સર્વ જગતનો લય થાય ત્યાંસુધી પુરૂષ પામે છે. ૫૪-૫૫

॥ પ્રાપ્નોતિ પુરુષો નિત્યં મહામાયા પ્રસાદતઃ ॥

॥ તત્પદં સમવાપ્નોતિ યાવદામૂત સંપ્લવં ॥ ૫૬ ॥

॥ ઇતિશ્રી હરિહરબ્રહ્મવિરચિતં દેવ્યાઃકવચં સંપૂર્ણં ॥

અર્ગલા.

માકંડેય ઉ૦ ॥ જયંતી મંગલા કાલી મદ્રકાલી કપાલિની ॥

॥ દુર્ગા ક્ષમા શિવા ધાત્રી સ્વાહા સ્વધા નમોઽસ્તુતે ॥ ૧ ॥

માકંડેય કહેછે,—હું દેવિ, જયંતી, મંગલા, કાલી, ભદ્રકાલી, કપાલિની, દુર્ગા, ક્ષમા, શિવા, ધાત્રી, સ્વાહા, અને સ્વધા, એ તારાં ૩૫ છે; તને નમસ્કાર છે. ૧ હું મધુ અને કૈટભને નસાડનારી અને બ્રહ્માને વરદાન આપનારી દેવિ, તને નમસ્કાર; અમને સૌંદર્ય, જય, અને યશ આપ, તથા અમારા શત્રુઓનો નાશ કર. ૨ હું મહિષાસુરનો નાશ કરનારી તથા ભક્ત-જનને સુખ આપનારી દેવિ, અમને સૌંદર્ય. ૩ * હું રક્તખીજનો વધ કરનારી તથા ચંડુડને ચોળી નાખનારી દેવિ, અમને સૌંદર્ય. ૪ હું શુભ નિશુભને હણનારી તથા ધુઆક્ષનો નાશ કરનારી દેવિ, અમને સૌંદર્ય. ૫ દેવોએ જેના ખન્ને ચરણનું વંદન કર્યું છે એવી સૌભાગ્ય આપનારી હું દેવિ, અમને સૌં. ૬ જેનાં ૩૫ અને ચરિત્ર અચિન્ત્ય છે એવી સર્વ શત્રુઓનો નાશ કરનારી હું દેવિ, અમને સૌંદર્ય. ૭ ભક્તિએકરી નમસ્કાર કરનારા પુરોનાં પાપને સર્વદા દૂર કરનારી હું ચંડિકે, અમને સૌંદર્ય. ૮ ભક્તિપૂર્વક તારું સ્તવન કરનારના વ્યાધિનો નાશ કરનારી હું ચંડિકે, અમને સૌંદર્ય. ૯ હું ચંડિકે, જેઓ આહો-આં ભક્તિવડે મદા તારું પૂજન કરેછે, તેમને સૌંદર્ય. ૧૦ હું દેવિ, સૌભાગ્ય, આરોગ્ય, અને ઉત્તમ સુખ આપ, તથા સૌંદર્ય. ૧૧ હું દેવિ, અમારું કલ્યાણ કર તથા પુષ્કળ લક્ષ્મી આપ; અને સૌંદર્ય. ૧૨ શત્રુઓનો નાશ કર, તથા અલંત બળ આપ; અને સૌંદર્ય. ૧૩ દેવ અને અસુરોના માથાના મુકુટોનાં રત્ન જેના ચરણમાં ધસાય છે, એવી હું અંબિકે, અમને સૌંદર્ય. ૧૪ મનુષ્યને વિદ્યા, યશ, અને ધન આપ, તથા સૌંદર્ય. ૧૫ મહા બળવાન દૈવોનો ગર્વનાશ કરનારી હું ચંડિકે, હું તને પ્રણામ કરું છું; માટે મને સૌંદર્ય. ૧૬ ચાર હસ્તવાળી અને ચતુર્ભુજ બ્રહ્માએ સ્તવન કરેલી હું પરમેશ્વરિ, મને સૌંદર્ય. ૧૭ નિરંતર ભક્તિએકરી વિષ્ણુએ જેની સ્તુતિ કરેલી છે એવી હું અંબિકે, અમને સૌંદર્ય. ૧૮ પાર્વતીપતિએ સ્તવન કરેલી હું પરમેશ્વરિ અમને સૌંદર્ય. ૧૯ શચીના સ્વામી ઇન્દ્રે ભાવેકરી પૂજેલી હું

* ઉલા ચરણમાં એકનોએક અર્થ રહેલા છે માટે સાક્ષાત્તયો સંપૂર્ણ સમજ લેવા.

પરમેશ્વરિ, અમને સૌંદર્ય૦. ૨૦ અલંત પ્રતાપી હસ્તરૂપ દંડકરીને દેવોના ગર્વને નાશ કરનારી હે દેવિ, અમને સૌંદર્ય૦. ૨૧ પોતાના ભક્તજનને જોણે અલંત આનંદ અને ઉદય આપેલા છે એવી હે અંબિકા દેવિ, અમને સૌંદર્ય૦. ૨૨ મને પુત્ર, ધન, અને સર્વ અભીષ્ટ પદાર્થો આપ; તેમજ સૌંદર્ય૦. ૨૩ મનને આનંદ આપનારી, મનોવૃત્તિને અનુસરનારી, વિકટ સંસાર સમુદ્રમાં તારનારી, અને સદુગ્ધમાં જન્મ પામેલી પત્ની મને આપ. ૨૪ આ સ્તોત્રને પાઠ કરીને પછી જે પુરૂષ મહાસ્તોત્રનો પાઠ કરેછે, તે સમશતીની સંખ્યા જેટલી છે તેટલા પ્રકારની સંપત્તિરૂપ વરદાન પામેછે. ૨૫

॥ इदं स्तोत्रं पठित्वा तु महास्तोत्रं पठेन्नरः ॥

॥ स तु सप्तशतिसंख्या वरमाप्नोति संपदः ॥ २५ ॥

॥ इति श्री विष्णुविरचिता अर्गलास्तुतिः समाप्ता ॥

કીલક.

માર્કંડેય ઉવાચ ॥ વિશુદ્ધજ્ઞાનદેહાય ત્રિવેદીદિવ્યચક્ષુષે ॥

॥ श्रेयःप्राप्तिनिमित्ताय नमःसोमार्द्धभारिणि ॥ १ ॥

માર્કંડેય કહેછે,—અલંત શુદ્ધ માનરૂપ જેનો દેહ છે, ત્રણ વેદરૂપ જેનો દિવ્ય ત્રણ ચક્ષુ છે, કલ્યાણ પ્રાપ્ત થવાનો જે હેતુ છે, એવા અર્ધચંદ્રને ધારણ કરનારા શંકરને નમસ્કાર. ૧ વળી આ બધું કીલક મંત્રોનું જાણવું; તેનો નિરંતર જપ કરનાર પણ કુશળતા પામેછે. ૨ એનાવડે ઉચ્ચાટનઆદિ બધા પદાર્થો સિદ્ધ થાયછે. તેમજ એ મંત્રની સાથે સ્તુતિ પાડેકરી દેવીની સ્તુતિ કરનારા પણ સિદ્ધિ પામેછે. ૩ તેમાં કોઈ મંત્ર કે ઔષધની કે ખીજા કશાની જરૂર પડતી નથી. જપવિના (કેવળ ચંડીથી) બધાં ઉચ્ચાટનાદિક સિદ્ધ થાય છે. ૪ એથી જગતમાં બધુંય સિદ્ધ થાયછે, એ શંકા કરીને શિવે પુણ્યકારી બધું ચંડિનું સ્તોત્ર એ મંત્રથી સંકલિત કરીને ૫ તે ગ્રન્થ કર્યું છે. એ રીતે જોઈએ તેમ નિયંત્રિત કરેલા ચંડીના સ્તોત્રની સમાપ્તિ કરીને ૬ તે પુણ્યવડે પુરૂષ સર્વ પ્રકારની કુશળતા પામે છે. કૃષ્ણ-પક્ષની ચતુર્દશી અથવા અષ્ટમીને દિવસે એકાગ્રચિત્ત થઈને ૭ એ મંત્ર આપેલા અને લેવા જોઈએ, નહિતો સિદ્ધિ થતી નથી. આ પ્રકારના કી-

લકવડેકરીને મહાદેવે ચંડીને સંક્રાંતિત કરેલી છે. ૮ મોટે જે પુરુષ તેને ક્રીલરહિત કરીને નિલયપ્રત્યે સ્થાપાણે જાય છે, તે મિદ્ધિઓ અને ગણસહિત સ્વર્ગમાં ગંધર્વ થાય છે. ૯ તેને ગમે ત્યાં ફરતાં કાંઈ ભય થતું નથી. અકાળમૃત્યુને તે વશ થતો નથી અને મરીગયા પછી મોક્ષ પામે છે. ૧૦ એ પ્રયોગને જાણીને પ્રારંભ કર્યો તો તે પૂર્ણ કરવું, પણ ન કરે તો તે નાશ પામે છે. મોટે ડાહ્યા પુરુષો પ્રાપ્ત થયેલી એ વસ્તુને જાણીનેજ આરંભે છે. ૧૧ સ્ત્રીજાતિમાં જે કાંઈ સૌભાગ્યાદિ જાણાય છે, તે સર્વ તેની કૃપાએકરીને મળે છે, મોટે એ રૂડા સ્તોત્રનો જપ કરે. ૧૨ ધીમે ધીમે એ સ્તોત્રનો જપ કરવાથી સર્વે સંપત્તિઓ મોટા વેગેકરીને આવે છે, મોટે એનો પ્રારંભ કરે. ૧૩ જેની કૃપાએકરી પ્રભુતા, સૌભાગ્ય, આરોગ્ય, સંપત્તિઓ, શત્રુઓનો નાશ, અને સર્વોત્તમ મોક્ષ પ્રાપ્ત થાય છે, તેની સ્તુતિ શું લોકોએ ન કરવી જોઈએ ? 'કરવીજ જોઈએ.' ૧૪

॥ ऐश्वर्यं यत्प्रसादेन सौभाग्यारोग्य संपदः ॥

॥ शत्रुहानिः परोमोक्षः सा न किं स्तूयते जनैः ॥ ૧૪ ॥

इति श्री भगवत्याः कीलकस्तोत्रं संपूर्णम् ॥ ૩ ॥

* સમશતી, દેવીમહાત્મ્ય અને ચંડીપાઠ એ ત્રણે નામના શાબ્દો એક જ અર્થને અવબોધન કરે છે.

કવચ, અર્ગલા અને કીલક સમાપ્ત.

॥ અથ સપ્તશતી ભાષાંતર પ્રારંભ. ॥

॥ ઓમ્ નમશ્ચંડિકાયૈ ॥

માર્કંડેય ઉવાચ ॥ સાવર્ણિઃ સૂર્યતનયો યો મનુઃ કથ્યતેહૃષ્ટમઃ ॥

॥ નિશામય તદુત્પત્તિં વિસ્તરાદ્વદતો મમ ॥ ૧ ॥

માર્કંડેય કહેછે,—સૂર્યનો પુત્ર સાવર્ણિ, જે આકાશ મનુ કહેવાય છે; તેની ઉત્પત્તિ વિસ્તારથી હું તને કહું તે માંભળ. ૐ સૂર્યનો પુત્ર મહાભાગ સાવર્ણિ જે રીતે મહામાયાની કૃપાથી મન્વંતરનો અધિપતિ થયો, તે પણ માંભળ. ૐ પૂર્વે સ્વાશેચ્ચિ મન્વંતરમાં ચૈત્રવંશમાં ઉપજેલો ‘સુરથ’ નામે આખી પૃથ્વીનો રાજા થયો હતો. ૐ તે પોતાની પ્રજાને ઔરમ પુત્રની પેઠે ૩૬ પ્રકારે પાળતો હતો; તેવામાં તેની કોલા નામે ખીજી કોઈ રાજધાનીનો નાશ કરનારા શત્રુ રાજાઓ પેદા થયા. ૐ મહાબળવાન જેનો દંડ છે એવા સુરથનું તેમનીચાથે યુદ્ધ થયું, પરંતુ તે કોલાવિધ્વંસીઓ થોડા છતાં પણ તેમણે તેને જીત્યો. ૐ એણે બળવાન દુસ્મનોથી જીતાયેલો તે મહાભાગ રાજા પોતાના નગરમાં આવ્યો અને ત્યાં રાજ્ય કરવા લાગ્યો. ૐ પછી ત્યાં પોતાના નગરમાં પણ દુરાત્મા અને દુષ્ટ એવા તેના બળવાન મંત્રિઓએ દુર્બળ થઈ ગયેલા તે રાજાની સેના અને ભંડાર લેઈ લીધાં. ૐ સ્વામીપશુ જેનું લેઈ લીધું છે એવો તે રાજા પછી શિકારને આહાને ધોડાપર સ્વાર થઈને એકલો નીકળી પડ્યો, અને મહાવિકટ વનમાં જઈ પહોંચ્યો. ૐ ત્યાં તેણે નિરપદ્રવ પશુઓથી વ્યાસ તથા મુનિના શિષ્યોએકરીને શોભાપમાન એવો કોઈ જાની અને ઉત્તમ ઋષિનો આશ્રમ જોયો. ૐ પછી મુનિએ

* ઉપાસના ભેદે મંડીપાઠમાં ઉવાચ અર્ધ, અને ખંડ શ્લોકની વિશેષ ગણના હોવાથી મૂળ પુરાણમાંના આ દેવોમહાત્મ્યના શ્લોકાંક સાથે અંક મળતા નથી વાસ્તે મૂળ પુરાણ ઉપરથી તથા નિરાળા સપ્તશતીના શ્લોક ઉપરથી ભાષાંતરને મુકાબલ કરવાનું બની આવે એટલામાટે એ બે ઉર્માં અંકો આ ભાષાંતરમાં કાયમ રાખ્યા છે. જ્યાં શ્લોક પુરો થાય છે તે શબ્દની આગળ અપૂર્ણાંકની પેઠે આંકડા મુકેલા છે તેમાં ઉપરના અંક મૂળ પુરાણમાંના અને તેની નીચેના અંક મંડીપાઠમાંના બાજુવા.

કેટલાક શ્લોકના અર્ધ એક બીજામાં આતપોત હોવાથી તેવા બે શ્લોકોમાં ભાષાંતર કોઈ કોઈ સ્થળે ભેદ લીધેલું છે.

મત્કાર કરેલો રાજ તે મુનિવરના આશ્રમમાં અહીંતહોં શરતો થોડોક વખત
 ત્યાં રહ્યા, ૧૧૬ તે વખતે મમત્વવડેકરીને અંચાધું છે ચિત્ત જેનું એવો
 તે રાજ તે સ્થળમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે જે નગર મારા પૂર્વજોએ પૂર્વે
 પાળેલું તે મારે હવે તજીદેવું પડ્યું છે. હવે દુરાચરણી મારા સેવકો
 તેનું ધર્મવડે પાલન કરતા હશે કે નહિ! ૧૧૭ કોણ જાણે મારો 'સદામદ'
 નામે શૂરો હાથી મહાવતમહિત મારા દુશ્મનોને હાથ ગયો છે, તેની શીગતિ
 થશે! ૧૧૮ જેઓ મારી મેહુરબાની, દ્રવ્ય, અને ભોજનાદિકેકરીને મદેવ
 મારા અનુચરનારા હતા, તે આજ ખીજ રાજઓની ચાકરી કરતા હશે,
 એમાં શો શક? ૧૧૯ અનીતિ પ્રમાણે અરચ કરવાનું જેમનું આચરણ છે,
 એવા તેઓ નિરંતર અરચ કર્યા કરશે, તેથી મહાદુઃખેકરીને સંચી રાખે-
 લો મારો ભંડાર ખાલી થઈ જશે! ૧૨૦ તે રાજ આજો દહારો એવા-
 એવા અને ખીજ અનેક પ્રકારના વિચારમાં ગરક થઈ ગયો હતો એવામાં
 તે મુનિના આશ્રમ નજીક એક વૈશ્ય તેણે જોયો. ૧૨૧ એટલે રાજએ
 તેને પૂછ્યું કે અરે ભાઈ, તું કોણ છે? અહીં શું કરવા આવ્યો છે?
 જાણ્યે તું ઉદાસ અને શોકવાળો હોય એમ શાકારણથી દેખાય છે? ૧૨૨
 આ પ્રમાણે તે રાજનું રોહકરીને કહેલું વચન સાંભળીને વિનયથી નમ્ર
 થઈને તે વૈશ્યે રાજને પ્રત્યુત્તર આપ્યો કે, ૧૨૩ શ્રીમંતોના કુળમાં
 ઉત્પન્ન થયેલો હું 'સમાધિ' નામે વૈશ્ય છું; મારાં દુરાચરણી સ્ત્રીપુત્રોએ
 મને ધનના લોભેકરીને કાઢી મૂક્યો છે. ૧૨૪ સ્ત્રીઓ અને પુત્રોએ મારું
 ધન ખુંચી લેધને મને ધનરહિત કર્યો છે; અને અંતરનાં બંધુજનોએ
 કાઢી મુકેલો હું દુઃખ પામીને વનમાં આવ્યો છું. ૧૨૫ તે અહીં રહેલો હું, મારા
 પુત્ર, સ્વજન, તથા સ્ત્રીઓનાં કુશળ કે અકુશળ વર્તમાન જાણતો નથી. ૧૨૬
 કોણ જાણે તે સર્વે ધેર હમણા મુખ્યેનમાં હશે કે કાંઈ આપંદમાં પડ્યાં
 હશે! મારા છોકરા સારી ચાલે ચાલતા હશે કે નબળાં આચરણે વર્તતા
 હશે! તેમનું કેમ હશે!! ૧૨૭ રાજ કહેલું, -જે તારાં ધનલોભી સ્ત્રી-
 પુત્રોએ ધન વાહાણું કરીને તને કાઢી મુક્યો, તેમના ઉપર તારું મન શા માટે
 વળોવળીને રોહ કર્યા કરે છે? ૧૨૮ વૈશ્ય કહેલું, -મારેવિષે આપ જેવું
 વચન કહેલો, તે યથાર્થજ છે; પણ શું કરું? મારું મન નિષ્કુરપણાને
 ાણુ કરવું નથી. ૧૨૯ જે ધનલોભીઓએ પિતૃનેહ, પતિરનેહ, અને

સ્વજનપ્રીતિ મૂકી દેહને મને કાઢી મૂક્યો, તેમના ઉપરજ મારું મન પ્રીતિ-
યુક્ત છે. ૩૬૬૥ હે મહાબ્રહ્માન્ રાજા, ગુણવિનાના બંધુજનો ઉપર મારું
મન સ્નેહ કર્યા કરેછે, તે હું જાણું છું, તથાપિ તેનું શું કારણ છે તે હું
જાણતો નથી. ૩૬૬૭ તેમનેઅર્થે હું નિઃશ્વાસ મૂક્યા કરું છું, અને મારું
મન ઉદાસ થાયછે, પણ હું શું કરું, કે તે અપ્રીતિવાળાઓ તરફ મારું
મન કોઠાર થવું નથી. ૩૬૬૮ માર્કંડેય કહેછે, -હે વિપ્ર, પછી તે સમાધિ
નામે વૈશ્ય અને તે ઉત્તમ રાજા બન્ને મળીને પેલા ઋષિની પાસે ગયા,
૩૬૬૯ અને પોતાને ઘટે તેવી રીતે તે બન્નેજણા ઋષિનું વંદન કરી તેમની
પાસે બેઠા; તથા તેઓ તેમનીસાથે વિવિધ પ્રકારની વાતો કરવા લાગ્યા.
૩૬૭૦ રાજા કહેછે, -હે ભગવત્, જે મારા મનના કપજમાં ન રહેતાં
મારા ચિત્તને દુઃખ ઉપજાવનારી છે, એવી એક વાત હું આપને પૂછવાને
ધન્યું છું તે કહેા; ૩૬૭૧ હે મુનિસત્તમ, હું જાણું છું તથાપિ અજ્ઞાનીની પેઠે
મારા રાજ્ય ઉપરથી તથા રાજ્યોનાં તમામ અંગઉપરથી મારી મમતા અસતી
નથી તેનું શું કારણ? ૩૬૭૨ અને આ વૈશ્યને તેની સ્ત્રીઓ તથા પુ-
ત્રોએ કાઢી મૂક્યો છે, ચાકર નોકરોએ તેને તબ્બોએ, અને સ્વજનોએ
છોડી દીધો છે, તોપણ તેમના ઉપરથી એનો સ્નેહ મટતો નથી એનું
શું કારણ? ૩૬૭૩ એ પ્રમાણે એ તથા હું બન્ને જણા વિષયોમાં દોષ
તો દેખીએ છીએ, તથાપિ મમતાએ કરીને એંચાણું છે તદ્દય જેમનું
એવા થકા અલંત દુઃખી છીએ. ૩૬૭૪ માટે હે મહાભાગ, અને જે જ્ઞાતી
છીએ જતાં આયો મોહ શાવડે થાય છે; મને અને આ વૈશ્યને વિવેકાંધની
પેઠે એવી મૂઢતા કેમ પ્રાપ્ત થાયછે. ૩૬૭૫ ઋષિ કહેછે, -હે મહાભાગ,
પ્રાણીમાત્રને ધંદ્રિયગોચર વિષયમાં જ્ઞાન છે; અને તે વિષય આ પ્રકારે
ભિન્નભિન્ન પ્રાપ્ત થાયછે. ૩૬૭૬ કેટલાક પ્રાણીઓ દિવસે આંધળા છે, કેટ-
લાક રાત્રે આંધળા છે, અને કેટલાક પ્રાણીઓ દિવસે તથા રાત્રે સમાન
દૃષ્ટિવાળા છે. ૩૬૭૭ મનુષ્યો જ્ઞાનવાળા છે, એ વાત સાચો, પરંતુ તેજ
કેવળ જ્ઞાનવાળા છે એમ કાંઈ નથી; કેમકે પશુ, પક્ષી, અને મૃગાદિ પ્રા-
ણીઓ પણ સર્વે જ્ઞાનવાળા છે. ૩૬૭૮ જે જ્ઞાન તે પશુપક્ષીઓને છે, તેજ
જ્ઞાન મનુષ્યોને છે, અને જે મનુષ્યોને છે, તે પશ્વાદિકને છે; બીજું
આહાર, ભય, મૈથુનાદિ જ્ઞાન બન્નેને સમાન છે. ૩૬૭૯ જ્ઞાન છે, તથાપિ

પેલાં પક્ષીઓને જો; પોતે ભુખ્યકી પીડાયછે, એમ છતાં માહથી પોતાનાં
 બચ્ચાંની ચાંચમાં દાણા મુકવાને એમને શા આદર છે! ૩૬૬ ॥ હે પુરૂષો-
 માં વ્યાધરૂપ, મનુષ્યો પણ એજ રીતે પુત્રોના પ્રત્યે અભિલાષાયુકત થાય
 છે; પણ આ વૈશ્યના પુત્રોને તમે શામટે જોતા નથી? તેઓ લાભથી પ્રત્યુ-
 પકાર કરનારા થતા નથી. ૩૬૭ ॥ એમછે, તોપણ જન્મમરણાદિક મંઝારમાં
 સ્થિતિ કરવાવાળા જીવો મહામાયાના સામર્થ્યથી મમતારૂપ વમળ જેમાં છે
 એવા માહરૂપ આડમાં પડેલા છે ૩૬૮ ॥ મટે એમાં કાંઈ આશ્ચર્ય પામવા જેવું
 નથી; જગત્ના સ્વામી પરમેશ્વરની તમોચ્છલ પ્રધાનશક્તિ જે મહામાયા,
 તેનાથી આપું વિશ્વ માહ પામી રહ્યું છે. ૩૬૯ ॥ એ ભગવતી મહામાયા
 દેવી જાતી પુરૂષોનાં ચિત્તને પણ બળાકારે એવાને માહને સ્વાધીન કરે-
 છે. ૩૭૦ ॥ આ સ્થાવર જંગમ બધું વિશ્વ તે દેવી ઉત્પન્ન કરેછે; અને તે
 વરદાનને આપનારી દેવી પ્રસન્ન થવાથી તે મનુષ્યોને મુક્તિ આપે છે. ૩૭૧ ॥
 એ પરમ સનાતની વિદ્યામાયા મુક્તિનું કારણ છે, તેમજ તે સર્વ ઇશ્વર-
 ની પણ ઇશ્વરી મંઝારરૂપ બંધનનું પણ કારણ છે. ૩૭૨ ॥ રાજા કહેછે,—હે
 ભગવત્ આપ જેને મહામાયા કરીને કહેછી, તે દેવી કયી? તે કેમ ઉ-
 ત્પન્ન થઈ? અને હે હિન્દ, એ શું કર્મ કરેછે? ૩૭૩ ॥ હે બ્રહ્માનીઓમાં
 શ્રેષ્ઠ મુને, તે દેવીનો સ્વભાવ, સ્વરૂપ, અને ઉત્પત્તિ જે હોય તે સર્વે
 તમોચ્છલ સાંભળવાને ઇચ્છું છું. ૩૭૪ ॥ નરક કહેછે,—તે દેવી નિલ છે,
 જગત્ એજ તેનું રૂપ છે, અને આ સર્વ તેણેજ વિસ્તાર્યું છે; તથાપિ
 તેની ઉત્પત્તિ બહુ પ્રકારની છે, તે તું મારી પાસેથી સાંભળ. ૩૭૫ ॥ તે નિલ
 છે, એમ છતાં દેવોનું કાર્ય સિદ્ધ કરવાને અર્થે જ્યારે તે પ્રકટ થાય
 છે, ત્યારે લોકો તેને ‘ઉત્પન્ના’ એ પ્રકારે કહેછે. ૩૭૬ ॥ કલ્પના અંતમાં
 જગત્ એક સમુદરરૂપ થઈ ગયું ત્યારે સમર્થ ભગવાન્ વિષ્ણુએ શેષનું
 બિહાનું કરીને યોગનિદ્રાને ધારણ કરી, ૩૭૭ ॥ તે વખતે વિષ્ણુના કાનના
 મેલમાંથી મધુ અને કૈટભ નામે પ્રખ્યાત બે મહા ભયાનક દૈત્ય ઉત્પન્ન થ-
 ધને તેઓ બ્રહ્માને મારવાને તત્તર થયા. ૩૭૮ ॥ તે વખતે વિષ્ણુના નાભિ-
 કમળમાં રહેલા પ્રજાપતિ બ્રહ્માએ આ બે દૈત્યોને ભયાનક અને વિષ્ણુને
 મૂતેલા જોધને ૩૭૯ ॥ એકાગ્રચિત્ત થઈને ભગવાનને જગાડવાને અર્થે,
 વિષ્ણુના નેત્રમાં જેણે નિવાસ કાઢેલો છે, એવી વિશ્વેશ્વરી જગત્નીમાતા

સ્થિતિમંહાર કરનારી અને ભગવતી એવી તે વિખણતી અતુલ યોગનિદ્રાની સ્તુતિ કરવા માંડી. તેજના સ્વામી બ્રહ્મા (સ્તુતિ કરે છે.) ૬૬-૭૭-૭૮ બ્રહ્મા કહે છે, -હે દેવિ, તું ૧ સ્વાહુછે, તું ૨ સ્વધા છે, અને તું ૩ વપટકાર તથા ૪ સ્વરાત્મિકાછે; તું અમૃતરૂપછે; નિલ એવા વેદમાં, હૃસ્વ, દીર્ઘ, ખુતરૂપે અને પ્રણવ એ તણુ માત્રાઓરૂપ થઈને તું રહેલીછે. ૭૬-૭૭ તેમાં અર્ધમાત્રા જે નિલ, તથા વિશેષે કરીને હૃઆરી શકાય એવી નથી, તે તુંજછે; તું ૫ સાવિત્રીછે, અને જગતને ઉત્પન્ન કરનારી સર્વોત્તમ દેવી તું છે. ૭૮-૭૯ આ સર્વને નિરંતર ધારણુ કરનારી તું છે, આ જગતને સરજનારી તું છે, એનું પાલન કરનારી તું છે, અને હે દેવિ, છેવટે તેના મંહાર કરનારી પણ તું છે. ૮૦-૮૧ હે જગતરૂપ દેવિ, આ જગતના ઉત્પત્તિ કાળમાં સૃષ્ટિરૂપ, તેનું પાલન કરતી વખતે સ્થિતિ રૂપ, અને તેના લયકાળમાં મંહારરૂપ પણ તું છે. ૮૨-૮૩ તું ૬ મહાવિદ્યારૂપ, મહામાયારૂપ, ૭ મહામેધારૂપ, મહાસ્મૃતિરૂપ, મહામોહરૂપ, અને મહાસુરરૂપ, એવી મોટી દેવી છે. ૮૪-૮૫ તું ત્રણ યુગને ધારણુ કરવાવાળી સર્વની પ્રકૃતિ છે; તું બ્રહ્માનો જેમાં લય થાયછે એવી કાળરાત્રી, દિવસનો જેમાં લય થાયછે એવી મહારાત્રી, અને પ્રાણીમાત્ર જેમાં જન્મમરણાદિ આવાગમન અનુભવેછે એવી દારૂ મોહરાત્રી છે. ૮૬-૮૭ તું લક્ષ્મી છે, તું ધૃત્વરી છે, તું હોં નામે ખીજ છે, તું માનરૂપ બુદ્ધિ છે, તું લજ્જા, પુષ્ટિ, અને પુષ્ટિ છે, તું શાંતિ અને ક્ષમા છે. ૮૮-૮૯ તું અર્જુ, ભાલો, ગદા, ચક્ર, તેમજ શંખ, ધનુષ્ય, ખાણ, ભુશુંડી (ખંડુક) અને પરિધ નામે આયુધને ધારણુ કરવાવાળી ભયાનક દેવી છે. ૯૦-૯૧ તું સુંદર, અને વિશેષ સુંદર છે, તેમ ખુશી ઉપજાવે એવા સમય ગદાર્યો કરતાં પણ તું અલંકાર સુંદર છે; પરથકી પણ પર એવી પરમ પરમેશ્વરી તુંજ છે. ૯૨-૯૩ હે અખિલ વિશ્વની આત્મારૂપ દેવિ, હરકોઈ જગોએ જે કાંઈ સત્ કે અસત્ વસ્તુ છે, તે સર્વની શક્તિ તું છે, તો પછી હું તારી શી સ્તુતિ કરું ? ૯૪-૯૫ જે જગતને સરજે છે, તેનું રક્ષણ કરેછે. અને મંહાર કરેછે, એવા દેવને પણ જોણીએ તેં નિદ્રા-

૧. દેવતાને ઉદ્દેશીને આહૂતિ આપવાનો મંત્ર. ૨. પિતૃને ઉદ્દેશીને આહૂતિ આપવાનો મંત્ર. ૩. યાગાદિકમાં ચાલતી ક્રિયા અથવા તે ક્રિયા કરનાર યજ્ઞમાન. ૪. ઉદ્ધતાદિ ભેદયુક્ત અકારાદિ સ્વરરૂપ. ૫. વેદમાતા. ૬. મહાવાક્ય બોધક રૂપ. ૭. હરેક વિષય ઝટ સમજીને બુલવો નહિ એવી ચમત્કારી બુદ્ધિ.

વશ કર્યો, તારું સ્તવન કરવાને આ જમોએ કોણ સમર્થ છે ? ૬૬૩ ॥ જેથી કરીને વિષ્ણુ, હું, અને શિવ, એમને પણ તેં દેહ ધારણ કરાવી, તેથી કરીને હવે તારી સ્તુતિ કરવાને કોણ શક્તિમાન હોઈ શકે ? ૬૬૪ ॥ આ પ્રમાણે સ્તવન કરેલી એવી હું દેવિ, તું તારા ઉદાર સામર્થ્ય કરીને આ મધુ અને કૈટભ નામે બે ઉન્મત્ત દેવોને મોહ પમાડ, ૬૬૫ ॥ અને જલદીથી જગતના સ્વામી વિષ્ણુને જાગૃત કર, તથા આ બે મોટા દેવોનો નાશ કરવાને તેમને પ્રેરણા કર. ૬૬૬ ॥ નપિ કહેછે,—એ પ્રકારે બ્રહ્માએ સ્તવન કરેલી તામસી દેવી મધુકૈટભનો નાશ કરવાને વિષ્ણુને જગાડવા મોટે ૬૬૭ ॥ તેના નેત્ર, મુખ, નાસિકા, આહુ, હૃદય, અને છાતીયકી નીકળીને અવ્યક્ત-જન્મા બ્રહ્માની દૃષ્ટિ આગળ ઉભી રહી. ૬૬૮ ॥ તેના થકી મુક્ત થયા એવા જગતપતિ વિષ્ણુ એકીભૂત સમુદ્રમાંના શયન થકી ઉઠ્યા. અને અતિ-શય બળવાન અને પરાક્રમી, ક્રોધે કરીને રાતાં નેત્રવાળા તથા બ્રહ્માને આધ જવાનો ઉદ્દોગ કરતા, એવા તે દુરાત્મા મધુ અને કૈટભને જોયા. ૬૬૯-૬૭૦ ॥ પછી લાંથી ઉઠીને તે બંનેની માથે સર્વવ્યાપક ભગવાન વિષ્ણુએ પાંચ હજાર વર્ષલગી આહુપુદ્ધ કર્યું. ૬૭૧ ॥ એટલે અતિશય બળવડે ઉન્મત્ત થઈ ગયેલા અને મહામાયાએ મોહ પમાડેલા તે બંને જણ વિષ્ણુને કહેવા લાગ્યા કે અમારી પાસે વરદાન માગો. ૬૭૨-૬૭૩ ॥ ભગવાન કહેછે,—તમે બંને જણ મારાપર પ્રમુદ્ધ થયા છો તો બંનેયનો વધ મારે હાથે થાઓ. ખીજું વરદાન મારે અહીં શું કરવું છે ? હું તો એટલુંજ માગું છું. ૬૭૪-૬૭૫ ॥ નપિ કહેછે,—એ રીતે વરદાન લઈને છેતરેલા બંને જણે બધું વિશ્વ જળમય જોઈને કમળ સરખાં નેત્રવાળા ભગવાનને કહ્યું કે જો જગોએ પૃથ્વી જળમાં ડૂબેલી ન હોય ત્યાં અમારો વધ કરો. ૬૭૬-૬૭૭ ॥ નપિ કહેછે—‘ વાર તેમ ’ એ પ્રકારે કહીને શંખ, ચક્ર, અને ગદા ધારણ કરનારા ભગવાને ચક્રવડે તેમના કટિ તથા જંઘાની વચમાંથી તથા માથા આગળથી ભાગ કરી નાખ્યા. ૬૭૮ ॥ એ પ્રમાણે બ્રહ્માએ સ્તુતિ કરવા ઉપરથી એ દેવી પોતે ઉત્પન્ન થઈ હતી; એ દેવીનું સામર્થ્ય હું તને પ્રરીને કહું તે સાંભળ. ૬૭૯ ॥

॥ एवमेषा समुत्पन्ना ब्रह्मणा संस्तुता स्वयं ॥

॥ प्रभाव मस्या देव्यास्तु भूयः शृणु वदामि ते ॥ ७७ ॥

इतिश्रीपु०प्रकाशे मा०पुराणे सावर्णिकेमन्वतरे देवीमाहात्म्ये मधुकैट-
भवधोनाम गु०भाषायां ८१ अध्यायः ॥ (१)

ऋषिरूपाच ॥ देवासुरमभूद्युद्धं पूर्णमब्दशतं पुरा ॥

॥ महिषेऽसुराणामधिपे देवानां च पुरंदरे ॥ ૧॥

ઋષિ કહેછે,—પૂર્વે દેવને અને દૈત્યને પૂરેપૂરાં સો વર્ષલગી યુદ્ધ થયું, તેમાં દૈત્યોનો અધિપતિ મહિષાસુર હતો, અને દેવોનો સ્વામી ઇન્દ્ર હતો. ૧ તેમાં મહાબળવાન દૈત્યોએ દેવનો સેનાને હરાવી, અને ઈર્ષ દેવોને જીતીને મહિષાસુર ઇન્દ્ર થયો. ૨ પછી પરાજય પામેલા દેવો પ્રભુપતિ બ્રહ્માને આગળ કરીને શિવ અને વિષ્ણુ જે સ્થળમાં હતા ત્યાં ગયા. ૩ અને તે બન્નેને પોતાનો પરાજય થયો તે, તથા મહિષાસુરની વર્તણૂક, એ ઈર્ષ વિસ્તારીને થયા પ્રમાણે દેવો કહેવા લાગ્યા. ૪ તે (મહિષાસુર) ઈર્ષ, ઇન્દ્ર, અશ્વિ, વાયુ, ચંદ્ર, યમ, વરુણ અને બીજા દેવોના અધિકારને પોતે ભાગવેછે. ૫ દુરાત્મા મહિષાસુરે સ્વર્ગમાંથી કાઢી મૂકેલા ઈર્ષ દેવના સમૂહો પૃથ્વી ઉપર મનુષ્યોની પેઠે રખડે છે. ૬ એ ઈર્ષ તમને દૈત્ય લોકોનાં દુરાચરણ કહ્યાં, અને અમે તમારે શરણે આવી છીએ, મોટે તેનો વધ કરવાની જીવિત શાંતી કાઢો. ૭ આ પ્રમાણે દેવોનાં વચન સાંભળીને વાંકી ભૂકુટીયુક્ત મુખવાળા મધુસૂદન વિષ્ણુ તથા શિવ, બન્ને જણે કોપ કર્યો. ૮ પછી અતિશય ક્રોધથી પૂર્ણ થયેલા વિષ્ણુ, બ્રહ્મા તથા શંકરના મુખમાંથી મોડું તેજ નીકળ્યું; ૯ અને તેજ પ્રમાણે બીજા ઇન્દ્રાદિક દેવોના શરીરમાંથી પણ મોડું તેજ નીકળ્યું અને તે ઈર્ષ એકત્ર થયું. ૧૦ જાણે પર્વત બળતો હોય, તે પ્રમાણે જેની જવાબાબીવડેકરીને દિશાઓનાં અંતર વ્યાપ્ત થઈ ગયાંછે એવો મોટો તેજનો સમુદાય ત્યાં દૈત્યોની નજરે પડ્યો. ૧૧ પછી ઈર્ષ દેવના શરીરમાંથી ઉત્પન્ન થયેલું તે અનુલ તેજ સાંઆગળ (કાલાયનના આશ્રમમાં) એકઠું થયું, અને તેમાંથી, જેની ક્રાંતિથી ત્રણ લોક વ્યાપ્ત થઈ ગયા એવી એક સ્ત્રી ઉત્પન્ન થઈ ૧૨ શિવના તેજથી તેનું મુખ ઉત્પન્ન થયું, યમના તેજથી કેશ, અને વિષ્ણુના તેજથી બાહુ ઉત્પન્ન થયા ૧૩ ચંદ્રના તેજથી બે સ્તન, ઇન્દ્રના તેજથી મધ્ય ભાગ, વરુણના તેજથી જઘાઉર અને પૃથ્વીના તેજથી

નિત્ય ઉત્પન્ન થયા. ૩૪ બ્રહ્માના તેજથી બન્ને પગ, સૂર્યના તેજથી તેની (પગની) આંગળીઓ, વસુઓના તેજથી હાથની આંગળીઓ, અને દુભે-રના તેજથી નામિકા ઉત્પન્ન થઈ. ૩૫ તેના દાંત દક્ષાદિ પ્રજાપતિના તેજથી અને અગ્નિના તેજથી ત્રણ નેત્ર થયાં. ૩૬ બે મધ્યાઓના તેજથી ભૂકુટીઓ, વાયુના તેજથી બન્ને કર્ણ, અને તેજ પ્રમાણે ખીજા દેવાના તેજના ઐકીભાવથી ભવાની ઉત્પન્ન થઈ. ૩૭ પછી ઝમરત દેવાના તેજના સમૂહથી ઉત્પન્ન થયેલી તેને જોઈને મહિપાસુરે પીડેલા દેવો આનંદ પામ્યા. ૩૮ પોતાના શૂલમાંથી શૂલ કાઢીને શંકરે તેને આપ્યું; પોતાના ચક્રમાંથી ચક્ર જીકું કરીને કૃષ્ણે આપ્યું. ૩૯ વરણે શંખ, અને અગ્નિ-એ તેને શક્તિ આપી; વાયુએ ધનુષ્ય તથા બાણથી ભરેલાં ભાથો આપ્યો. ૪૦ મહાસ્ર નેત્રવાળા દેવના રાજ ઇન્દ્રે વજ્રમાંથી જીકું કરીને વજ્ર આપ્યું તથા ઐરાવત હાથીયકી ઘંટા આપી. ૪૧ યમરાજએ પોતાના કાળદંડ-માંથી દંડ, વરણે પાશ, પ્રજાપતિએ રાક્ષસી માળા અને બ્રહ્માએ કમંડલુ આપ્યું. ૪૨ સૂર્યદેવે તમામ રોમછિદ્રમાં પોતાનાં કિરણ આપ્યાં, અને કાળે નિર્મળ હાલ તરવાર આપી. ૪૩ ક્ષીરસાગરે નિર્મળ હાર, નિત્ય પ્રત્યે નૂતન થાય એવાં બે વસ્ત્ર, દિવ્ય એવો માથાનો મણિ, બે કુંડલ, તથા વાળીઓ આપી. ૪૪ તેમજ એક ઉજવળ અર્ધચંદ્ર, સર્વ બાહુઓમાં બા-જીઅંધ, ચોખ્ખાં ઝાંઝર, તથા અતિ ઉત્તમ કંઈનું આભૂણ આપ્યું. ૪૫ વળી બંધી આંગળીઓએ રત્નજીત વીંટીઓ આપી. વિશ્વકર્માએ તેને એક અલંકાર તીક્ષ્ણ શરસી આપી. ૪૬ તથા અનેક જાતનાં અસ્ત્ર તથા અભિધ કવચ આપ્યું. ઝમુદ્રે તેને કરમાય નહીં એવો કમળનો હાર માથે તથા ખીજો લદ્દય ઉપર પેહેરાવ્યો, તથા એક ઘણું રૂપાળું કમળ આપ્યું. હિ-માચળે તેને સિંહનું વાહન તથા નાના પ્રકારનાં રત્ન આપ્યાં; ૪૭-૪૮ કુ-બેરે સુરા ભરીને મધપાન કરવાનું પાત્ર આપ્યું તથા જે આ પૃથ્વીને ધારણ કરી રહ્યા છે એવા સર્વ નાગના સ્વામી શેષે મહામણિઓવડેકરીને અલં-કૃત ૪૯ એવો એક નાગહાર આપ્યો. ખીજા દેવોએ પણ અલંકાર તથા આયુધ આપીને ૫૦ સન્માન કરેલી દેવીએ વારંવાર માટું હાસ્ય કરીને ભારે ગર્જના કરી; એવી કે તેના અતિ ઓટા ભયાનક શબ્દથી આપ્યું આકાશ ભરાઈને ૫૧ વ્યાસ થઈ ગયું; અને તેનો ઓટા પડ્યા પડ્યો, તેથી

અર્ધ લોકો ક્ષોભ પામ્યા, મમુદ્રો કંપી ઉઠ્યા, કુરુ પૃથ્વી ચલાયમાન થઈ, અને બધા પર્વતો હાલી ઉઠ્યા. તથા તે સિંહ ઉપર સ્વારી કરનારી દેવીને 'જય, જય.' એ પ્રકારે દેવો આનંદથી કહેવા લાગ્યા. કુરુ તથા ભક્તિવડે નમ્ર અંતઃકરણવાળા મુનિઓ એની સ્તુતિ કરવા લાગ્યા. તે વખતે દૈત્યો સમસ્ત ત્રણ લોકને ક્ષોભ પામેલા જોઈને કુરુ પોતાની તમામ સેનાઓને યુદ્ધ કરવાને માટે તૈયાર કરીને હથિપાર ઉગ્રામીને ઉઠ્યા. 'હારે, એ શું છે?' એમ ક્રોધથી બોલીને મહિષાસુર કુરુ પોતાના તમામ અસુરોને લેઈને જે તરફથી શબ્દ આવ્યો હતો તે તરફ દોડ્યો, તો જેની કાંતિવડે ત્રણલોક વ્યાપ્ત થઈ ગયા છે, એવી દેવીને જોઈ. કુરુ જેના પગ મૂકવાવડેકરીને પૃથ્વી નમી ગઈ છે, જેના મુકુટવડેકરીને આકાશ ઉઘરડાઈ ગયું છે, અને જેના ધનુષ્યની પાણ્છના ટંકારવડેકરીને આખું પાતાળ ડોલમડોલ થઈ ગયું છે, કુરુ તેમ પોતાના હજાર હાથવડેકરીને જે દિશાઓમાં વ્યાપીને રહી છે, એવી દેવીને તેણે કીડી. પછી તે દેવીની સાથે દૈત્યોનું યુદ્ધ ચાલુ થયું, કુરુ જે યુદ્ધમાં ધણેપ્રકારે છોડેલાં શસ્ત્ર તથા અસ્ત્રવડેકરીને દિશાઓનાં અંતર પ્રકાશિત થઈ ગયાં છે. મહિષાસુરના સેનાપતિ ચિસુર નામે મોટા દૈત્યે કુરુ યુદ્ધ કરવા માંડ્યું. અતુરંગિણી સેના લેઈને ચામર નામે અસુર ખીજાઓ સહિત આવ્યો. સાઠ હજાર રથ લેઈને ઉદ્ધ નામે મહાદૈત્ય લડવા લાગ્યો. કુરુ એક કોટિ રથ લેઈને મહાહુનુ, તથા પચ્ચાસ લાખ રથ લેઈને અસિલોમા નામે મોટા અસુર યુદ્ધ કરવા લાગ્યો. કુરુ બાબકલ નામે દૈત્યે સાઠ લાખ રથ લેઈને રણમાં સંગ્રામ મચાવ્યો; તથા અનેક સહસ્ત્ર હાથીધોડા લેઈને કુરુ કોટિ રથથી વિંટાયેલો તે એ સંગ્રામમાં યુદ્ધ કરવા લાગ્યો. ખિડાલ નામે દૈત્યે પાંચ અબ્જ રથોએ સહિત તે યુદ્ધમાં લડવા માંડ્યું. ખીજા પણ રથ, હાથી, તથા ધોડાથી વીંટાયેલા હજારો કુરુ-કુરુ મોટા અસુરો તે સંગ્રામમાં દેવીનીસાથે લડવા લાગ્યા. તે યુદ્ધમાં કોટિકોટિ સહસ્ત્ર રથ, હાથીઓ, કુરુ અને ધોડાઓથી મહિષાસુર વીંટાયેલો હતો. કેટલાક દૈત્ય તોમર, બિંદિપાલ, શક્તિ, તથા મુમુક્ષુ નામે આયુધો લેઈને તથા કેટલાક ખડ્ગ, ધરસી, તથા પદ્ધિશ નામે આયુધ લેઈને સંગ્રામમાં દેવોની સાથે યુદ્ધ કરવા લાગ્યા. કેટલાકે શક્તિઓ ફેંકવા માંડી, અને ખીજા કેટલાકે પાશ નામે આયુધ નાખવા માંડ્યાં. કુરુ-કુરુ તેઓ દેવીને તરવારના ધાએકરીને મા-

રવાનો ઉદ્ધોગ કરવા લાગ્યા. પછી પોતાના શસ્ત્ર અને અસ્ત્રનો વરસાદ વરસાવતી દેવી ચંડિકાએ પણ તેમનાં શસ્ત્રાસ્ત્રને રમતની પેઠે કાપી નાખ્યાં. દેવ અને ઋષિઓએ સ્તવન કરેલી તથા શ્રમરહિત છે મુખ જેનું એવી સ્મર્ય દેવીએ ઈંદ્ર-વૈદ્ય દેવોના દેહ ઉપર શસ્ત્ર અને અસ્ત્ર મૂકવા માંડ્યાં. દેવીનું વાહન જે સિંહ તેણે પણ ક્રોધયુક્ત થઇ પોતાની કેશવાળી ખંખેરીને પૂર્વ વનમાં જેમ અગ્નિ ધરવા માંડે તેમ દેવોના સૈન્યમાં ધરવા માંડ્યું. યુદ્ધ કરતી અંબિકા દેવીએ જે નિઃશ્વાસ મૂકવા માંડ્યા, પૂર્વે તેમાંથી સેંકડો અને હજારો ગણુ ઉત્પન્ન થયા; અને દેવીની શક્તિવડે વૃદ્ધિ પામેલા તે દેવસમૂહને નાશ કરતા, ધરસી, ભિદિપાળ, (ગોશ્વર) તરવાર, પટિશ આદિક આયુધો લેઇને યુદ્ધ કરવા લાગ્યા. કેટલાક ગણુ શંખ તથા પટહ નામે વાદ્ય વગાડવા લાગ્યા. પૂર્વ-પૂર્વે તે યુદ્ધરૂપી મહોત્સવમાં કેટલાક મૃદંગ વગાડવા લાગ્યા. પછી દેવીએ ત્રિશૂળ, ગદા, અને શક્તિનો વરસાદ વરસાવીને, તથા અર્ધ આદિક હથિઆરોવતી, સેંકડો મોટા દેવોને મારી નાખ્યા. કેટલાકને ઘંટાના નાદથી મોહ પમાડીને પાડી દીધા. પૂર્વ-પૂર્વ કેટલાક દેવોને પાશવતી બાંધીને પૃથ્વી ઉપર ખેંચવા માંડ્યા. ખીજા કેટલાકના તીક્ષ્ણ એવા અર્જુના ઝપાટાથી બે ભાગ કરી નાખ્યા. પૂર્વ ગદાએ કરીને હણેલા કેટલાક પૃથ્વી ઉપર પડીને સૂતા. મુસલની ચોટ મજબૂત લાગવાથી કેટલાક લોહી ઝીકવા લાગ્યા. પૂર્વ કેટલાકને શૂલવતી છાતી શાડી નાખી જમીન ઉપર પાડ્યા. કેટલાકને રણભૂમિમાં બાણના સમુદાયથી (શાહુડી જેવા) સર્વ જગોએ વ્યાપ્ત કરી નાખ્યા. પૂર્વ સેનામાં આગળ ચાલનારા દેવોએ પણ પ્રાણ છોડ્યા, કેટલાકના બાહુઓ અને કેટલાકનાં ગળાં કપાઇ ગયાં. પૂર્વ કેટલાકનાં માથાં પડી ગયાં, કેટલાકને વચમાંથી કાપી નાખ્યા, અને ખીજા કેટલાક મોટા દેવોની જાંઘો કપાઇને તે પૃથ્વી ઉપર પડ્યા. પૂર્વ કેટલાકના દેવીએ બે ભાગ કરવાથી એક બાહુ, એક નેત્ર, અને એક પગવાળા થઇ રહ્યા. કેટલાકનાં માથાં કાપી નાખ્યાં, તથાપિ પડેલા પાછા ઉભા થયા. પૂર્વ ઉત્તમ આયુધ જેમણે ઝાલેલાં છે એવાં માથાવિનાનાં ધડ દેવીની સાથે લડવા લાગ્યાં. માથાં જેમનાં કપાઇ ગયાં છે તથા હાથમાં અર્ધ, શક્તિ, અને ઋષિ (ડાંગ) નામે આયુધ ઝાલેલાં છે, એવાં કેટલાંક ધડ તુરી નામે વાજના અવાજમાં નિમગ્ન થયેલાં હોઇને સંગ્રામમાં નાચવા લાગ્યાં.

કેટલાક મોટા દેવો 'ઊભી રહે, ઊભી રહે,' એમ દેવી પ્રત્યે બોલતા હતા. ૬૩-૬૪ જ્યાં આગળ તે ભારે સંગ્રામ થયો હતો ત્યાં પડેલા રથ, હાથી, ઘોડા, અને દેવોથી પૃથ્વી ઉપર ચાલવાની જગો રહી નહોતી. ૬૫ તત્કાળ ત્યાં આગળ અસુરની સેનાના હાથી, ઘોડા, અને દેવોની વચમાં રૂધિરના આશ્રવાળી મોટી નદીઓ વહેવા લાગી. ૬૬ અગ્નિ જેમ તૂણકાટના મોટા ઢગલાને ક્ષણમાં બાળી નાખે, તેમ એ અસુરના મોટા સૈન્યને જોત-જોતાંમાં અગ્નિકાએ નાશ કર્યું. ૬૭ કંપાવી છે કેશવાળી જણે એવો તે સિંહ પણ મોટી ગર્જના કરીને દેવશત્રુઓના શરીરમાંથી પ્રાણનેજ બાણે શાધી કાઢવા લાગ્યો છે. ૬૮ તે સંગ્રામમાં દેવીના ગણોએ પણ અસુરોની સાથે એવું યુદ્ધ કર્યું કે જેથી તેમના પર આકાશમાં દેવોએ પ્રસન્ન થઇને પુષ્પની વૃષ્ટિ કરી. ૬૯

॥ દેવ્યાગણશ્ચ તૈસ્તત્ર કૃતં યુદ્ધં તથાસુરૈઃ ॥

॥ યથૈષાં તુતુષુ દેવા પુષ્પવૃષ્ટિમુચો દિવિ ॥ ૬૮ ॥

इतिश्री पु०प्रकाशे मा०पुराणे सार्वान्तके मन्वन्तरे देवीमाहात्म्ये म-
हिषासुरसैन्यवधो नाम गु०भाषायां ८२ अध्यायः ॥ २ ॥

ऋषि६० ॥ निहन्यमानं तत्सैन्यमवलोक्य महासुरः ॥

॥ सेनानी श्विक्षुरः कोपाद्ययी योद्धुमथांत्रिकां ॥ १ ॥

ઋષિ કહેછે,—મહિષાસુરનો સેનાપતિ ચિક્ષુર નામે મોટા અસુર પોતાનું સૈન્ય હણાવું જોઇને દોષ કરી અગ્નિકાની સાથે યુદ્ધ કરવાને આ-
વ્યો. ૧ જેમ મેર પર્વતના શિખર ઉપર મેઘ જળની વૃષ્ટિ કરવા માંડે છે, તેમ તે દેવે સંગ્રામમાં દેવીના ઉપર બાણનો વરસાદ વરસાવી મૂક્યો. ૨ પછી દેવીએ તેના બાણના સમૂહને રમતની પેઠે કાપી નાખીને તેના ઘોડાને તથા ઘોડાઓના હાકનારાને બાણોએકરીને હણ્યા. ૩ તત્કાળ તેનું ધનુષ્ય અને અતિ જાંચો ધ્વજને પણ કાપી નાખ્યાં. તેમ કપાયું છે ધનુષ્ય જેનું એવા તે દૈત્યના દેહને બાણોએકરીને વીંધ્યો. ૪ ધનુષ્ય જેનું કપાઇ ગયું, ઘોડા અને સારથી મરાયા, તથા રથ વિનાનો થઈ ગયેલો તે દૈત્ય ઢાલ-તરવાર લેઇને દેવીની સામે દોડ્યો, ૫ અને તે અતિશય વેગવાળા

દેવે તીક્ષ્ણ ધારવાળા અર્ધવતી સિંહને માથામાં પ્રહાર કરીને દેવીને પણ
ડાબા હાથપર ઝપાટા માર્યો. ૬ હે રાજપુત્ર, હાથમાં લાગતાંજ તે અર્ધ
તૂટી ગયો, ત્યારે ક્રોધથી રાતાનેત્રવાળાએ તેણે શૂળ લીધું. ૭ અને તેજ-
વડેકરીને જાજ્વલ્યમાન સૂર્યનું બિંબ જેમ આકાશમાંથી ફેંકે તેમ ભદ્ર-
કાળીના ઉપર તે ફેંક્યું. ૮ આવતા શૂળને જોઇને દેવીએ પણ પોતાનું
શૂળ ફેંક્યું; તેણે દેવતા આવતા શૂળના અને તે દેવતા પણ સેંકડો કટકા
કરી નાખ્યા. ૯ મહાબળવાન મહિષાસુરને સેનાપતિ મરાયો એટલે આમર
નામે દેવ હાથીપર ખેસીને આવ્યો. ૧૦ તેણે પણ દેવીના ઉપર શક્તિ મૂકી;
દેવીએ તેને હાંકારાતી સાથે હણીને નિરતેજ કરી પૃથ્વીપર પાડી નાખી. ૧૧
શક્તિ પડતાં ભાગી ગઇ તે જોઇને ક્રોધયુક્ત થયેલા આમરે શૂળ ફેંક્યું,
તેને પણ બાણેએ કરીને દેવીએ કાપી નાખ્યું. ૧૨ પછી સિંહ છલંગ મા-
રીને તેના હાથીના કુંભરચળની મધ્યે જઇ ખેડા, અને તેણે દેવતા સાથે
ભારે બાહુ યુદ્ધ કરવા માંડ્યું. ૧૩ યુદ્ધ કરતા કરતા તે બન્ને જાણુ તે હા-
થીપરથી પૃથ્વીપર પડ્યા. અને ત્યાં પણ અતિ દારણુ પ્રહાર એકબીજાને
કરીને ખૂબ ખીજવાઇને યુદ્ધ કરવા લાગ્યા. ૧૪ પછી ચપળતાથી આકાશ-
માં ફૂદી પાછા પડીને તે સિંહે પંજાના એક ઝપાટાએકરીને આમરાસુરનું
માથું નૂડું કરી નાખ્યું. ૧૫ યુદ્ધમાં ઉદય નામે દેવને દેવીએ પથરા તથા
વૃક્ષોએ કરીને પૂરે કર્યો. દંત તથા મુષ્ટિતલના પ્રહાર કરીને કરાલને
રાળો નાખ્યો. ૧૬ ક્રોધપામેલી દેવીએ ગદા મારીને ઉદ્ધતને ચૂરો કરી
નાખ્યો, બિંદિપાલ નામે આયુધકરીને બાષ્પકલને, અને બાણેએ કરીને
તાન્ત્ર તથા અંધકને માચ્યા. ૧૭ ઉગ્રાસ્ય, ઉગ્રવીર્ય, અને મહાહનુ નામે
દેવોને ત્રણનેત્રવાળી પરમેશ્વરીએ ત્રિશૂલવતી હણ્યા. ૧૮ બિડાલના
ધ્વડ ઉપરથી તરવારેકરી માથું પાડી નાખ્યું; દુર્ધર અને દુર્મુખ, એ
બન્ને જાણુને બાણેએકરીને પમરાજને ઘેર માકલાવો દીધા. ૧૯ એવીરીતે
પોતાનું સૈન્ય ક્ષય પામી ગયું જોઇ મહિષાસુરે પાડાનું ૩૫ લેઇને દેવીના
ગણોને ખીલીવરાવવા માંડ્યા. ૨૦ કેટલાકને માથું મારીને, કેટલાકને લાતો
મારીને, કેટલાકને પૂંછડાના ઝપાટાથી, કેટલાકને શીંગડાંવતી ચીરી ના-
ખીને ૨૧ કેટલાકને દોડવાના વેગથી, કેટલાકને શબ્દથી અને ભમવાથી,
તથા કેટલાકને આસોચ્છ્વાસના પવનેકરીને પૃથ્વી ઉપર પાડી નાખ્યા. ૨૨ દેવી-

ગણના સમૂહને પાડીને તે દૈત્ય મહાદેવીના સિંહને હણવાને દાડયો; તે વખતે અંબિકાએ કોપ કર્યો. ૩૩૩ અરીઆવતી પૃથ્વીનું પૃષ્ઠ જોણે ખોદી નાખ્યું છે એવો મહાવીર્યવાન તે દૈત્ય પણ કોપેકરીને જમ્યા પર્વત ઉખેડીને નાખવા લાગ્યો તથા ગર્જના કરવા લાગ્યો. ૩૩૪ તેના વેગેકરીને ભમવાયકી પૃથ્વી ખોદાઇને ધસી પડવા લાગી, અને પૂછડાવતી હણેલો સમુદ્ર ચારેપાસેથી ડૂબાડવા લાગ્યો. ૩૩૫ હાલેલાં શીંગડાંથી ભેદ પામેલા મેઘના કકડા કકડા થઇ ગયા. અને તેના શ્વાસના વાયુએ કરીને ફેંકાયલા સેંકડો પર્વતો આકાશમાંથી પડવા લાગ્યા. ૩૩૬ એ પ્રકારે ક્રોધ કરીને આશ્રય-લા મોટા દૈત્યને આવતો જોઇને તેનો વધ કરવાને તે સમયે અંડિકા-એ કોપ કર્યો. ૩૩૭ તેણીએ દૈત્યના ઉપર પાશ નાખીને તેને બાંધ્યો, સારે આ ભારે સંગ્રામમાં બંધાયલા તે મહિષાસુરે પાડાનું ૩૫ પડ્યું મેલ્યું, ૩૩૮ અને પછી તત્કાળ સિંહ થયો. જેવે અંબિકા તેનું માથું કાપવા જાય છે કે હાથમાં ખડ્ગ ઝાલેલું એવો પુરુષ દેવીની નજરે પડ્યો. ૩૩૯ એટલે તરતજ બાણેએકરીને ઢાલ તરવાર સહિત તે પુરુષને દેવીએ કાપી નાખ્યો, સારે તે મોટા હાથી બની ગયો, ૩૪૦ અને શુંડવડેકરીને દેવીના મોટા સિંહને એંચવા અને ગર્જના કરવા લાગ્યો. એ રીતે એંચતા તે હાથીની શુંડ દેવીએ તલવારથી કાપી નાખી. ૩૪૧ એટલે પાંચે તે મોટા અસુર પાડાને દેહ ધારણ કરીને પેટેલાંની પેટે સ્થાવર જંગમ લણ લોકને ગભરાવવા લાગ્યો. ૩૪૨ પછી ક્રોધ પામેલી જગતની માતા અંડિકાએ ઉત્તમ એવું મઘપાન કર્યું, અને રાતાં થયાં છે નેત્ર જેનાં એવી વારંવાર હસવાં લાગી. ૩૪૩ બળ અને પરાક્રમના મદેકરી ઉદ્ધત એવો તે દૈત્ય પણ ગર્જના કરવા લાગ્યો, અને શીંગડાંવતી દેવીનાબણી પર્વતોને ફેંકવા લાગ્યો. ૩૪૪ તેણે ફેંકેલા પથ્થરને બાણના સમુદાયથી ચુરે કરીનાખતી દેવીએ તેને મદેકરીને કંપિત તથા કોર વાણીએ વ્યામ અક્ષરે કરીને કહ્યું. ૩૪૫ દેવી કહેછે,—હે મૂઠ બ્યાં લગી હું મઘપાન કરી લેજી ત્યાં લગી એક ક્ષણવાર તું ગર્જના કરી લે: પછી હું તને મારીશ એટલે આજ જગાએ સત્વર દેવતાઓ ગર્જના કરશે. ૩૪૬ ઋષિ કહેછે,—એમ કહીને તે દેવી ત્યાંથી કૂદી-ને તે મોટા અસુર ઉપર ચઢી બેઠી. અને પગવતી તેનું ગળું દબાવીને બરછીથી તેને મારવા માંડ્યો. ૩૪૭ પછી તે દેવીએ પગતળે દબાવેલો તે

પોતાના મુખમાંથી મહાબળેકરીને અરધાજ બાહાર નીકળ્યો કે દેવીએ તેને અટકાવી ગાળ્યો. ૩૬૬ અરધાજ નીકળેલા અને યુદ્ધ કરતા તે મહાન્ દે-
વનું માથું મોટા અગ્રેકરીને કાપીને દેવીએ તેને (પૃથ્વીઉપર) પાડ્યો. ૩૬૭
એટલે આખા દેવતા સૈન્યમાં હાહાકાર વરતાયો અને તે નાહું; તથા સર્વ
દેવતાએના સમૂહો પરમ આનંદ પામ્યા. ૩૬૮ પછી દિવ્ય એવા મહર્ષિઓ-
એ સહિત દેવતાઓ દેવીની સ્તુતિ કરવા લાગ્યા; ગંધર્વના સ્વામીઓ ગાવા
લાગ્યા; અને અપ્સરાના સમૂહો નૃત્ય કરવા લાગ્યા. ૩૬૯

॥ તુષ્ટુવુસ્તાં સુરા દેવીં સહદિવ્યૈર્મહાર્ષિભિઃ ॥

॥ જગુર્ગંધર્વપતયો નનૃતુશ્વાપ્સરોગણાઃ ॥ ૪૧ ॥

ઈતિશ્રી પું.પ્રકાશે માં પુરાણે સાવર્ણિકે મન્વંતરે દેવીમાહાત્મ્યે મ-
હિષાસુરવધો નામ ગું ભાષાયાં ૮૩ અધ્યાયઃ ॥ ૩. ॥

ઋષિરુવાચ ॥ શકાદયઃ સુરગણા નિહતેહતિવૈર્યે ॥

॥ તસ્મિન્દુરાત્મનિ સુરારિબલે ચ દેવ્યા ॥

॥ તાં તૃષ્ટુઃ પ્રણતિનમ્રશિરોધરાંસા ॥

॥ વાગ્મિઃ પ્રહર્ષપુલકોદ્ગમચારુદેહાઃ ॥ ૧ ॥

ઋષિ કહેછે,—મહા વીર્યવાન દુરાત્મા તે મહિષાસુર અને દેવના શત્રુ
દેવોનું સૈન્ય દેવીએ હણ્યું, ત્યારે અત્યાનંદવડે શરીરનાં રૂપાં હોમાં થ-
વાથી સુંદર છે દેહ જેમના તથા નમસ્કાર કરવાવડેકરીને નીચા થયા છે
શિરને ધારણ કરનારા ખભા જેમના એવા ધંદ્રાદિ દેવગણો તે દેવીનું વા-
ણીવડે સ્તવન કરવા લાગ્યા. ૧ સમગ્ર દેવતા ગણોની શક્તિના સમૂદાયરૂપ
જેની મૂર્તિ છે, એવી જે દેવીએ આ જગત્ પોતાની શક્તિવડેકરીને વિ-
સ્તાર પમાડ્યું છે, તે, તમામ દેવ અને મોટા ઋષિઓએ પૂજવા યોગ્ય
અબિકાને અમે ભક્તિએ કરીને નમસ્કાર કરીએ છીએ; તે આમાં રૂડાં
વાનાં કરો. ૨ જેનું અતુલ સામર્થ્ય તથા પ્રભાવ કહેવાને ભગવાન વિષ્ણુ,
શિવ, બ્રહ્મા, કે શિવ પણ પરિપૂર્ણ નથી, તે અંકિડા આખા વિશ્વનું પા-
લન કરવાની અને દેવોથી યતો ભય નાશ કરવાની બુદ્ધિ કરો. ૩ પુણ્યવાન

પુરુષોના ધરમાં જે પોતે લક્ષ્મીરૂપ છે, પાત્રી પુરુષોના ધરમાં જે અલ-
ક્ષ્મી (દારિદ્ર્ય) રૂપ છે, જ્ઞાનવાન પુરુષોના તદ્દયમાં જે બુદ્ધિ રૂપ છે, જે
સત્પુરુષોની શ્રદ્ધા અને કુળવાન પુરુષયકી જન્મેલાની લજ્જા રૂપ છે, એવી
તને અમે પ્રણામ કરીએ છીએ; હે દેવિ, જગતનું પાલન કર. હું તે તારા
અચિંત્ય રૂપનું અને અસુરોનો ક્ષય કરનારા અત્યંત પરાક્રમનું, તેમજ
હે દેવિ, સંગ્રામમાં તારાં આશ્ચર્યકારક અરિજોનું સર્વે દેવ તથા દૈત્યોના સ-
મુદાયમાં અમે શું વર્ણન કરીએ! હું તું સમસ્ત જગતની કારણભૂત અને
ત્રણ ગુણયુક્ત છે તથાપિ દોષોનેલીધે શિવ વિષ્ણુઆદિક તને જાણી શકતા
નથી, એવી તું અપાર છે; તું સર્વનું અધિષ્ઠાન છે; આ બધું જગત તારું
અંશભૂત છે; તું સર્વોપરિ અને અવ્યાકૃત (એટલે વાણીએ કરી ન કહેવાય
એવી) આદ્ય પ્રકૃતિ છે. હું હે દેવિ, જેનું ઉચ્ચારણ કરવાવડે સમસ્ત દેવ-
ગણ સર્વ યજ્ઞોમાં તૃપ્તિ પામેછે, એવી તું સ્વાહાછે. તું પિતૃગણને તૃપ્તિ
કરવાનું કારણ છે, માટે લોકો તને સ્વધા કહેછે. હું હે દેવિ, તું ચિંતન ન
કરીશકાય એવી * મહાવ્રતરૂપે અને મોક્ષનું કારણ છે; સમગ્ર દોષ જે-
મના નાશ પામ્યા છે તથા રૂડે પ્રકારે ઇન્દ્રિયોને નિયમમાં રાખીને ઉત્તમ
તત્ત્વ જેમણે પ્રાપ્ત કર્યું છે, એવા મોક્ષની વાંછનાવાળા મુનિઓ જેનો
અબ્યાસ કરેછે, એવી પરમ ભગવતી તું તે વિદ્યારૂપે. હું તું શબ્દરૂપ
દેવી અત્યંત નિર્મળ ક્રત્યુવેદ અને યજુર્વેદનો તથા ઉદ્ગીથ નામે ગાન વિ-
શ્વનાં રમણિક પદોના પાઠવાળા સામવેદનો, ભંડાર છે. હે દેવિ, તું વેદ-
ત્રયીરૂપ ભગવતી છે; પ્રાણીઓના જીવનને અર્થે તું તેમની જીવિકાવૃત્તિ છે;
અને સર્વ જગતની પરમ પીડાને હણનારી છે. હું સમગ્ર શાસ્ત્રોનો સાર
જેણે જાણેલો છે એવી હે દેવિ, તું મેધારૂપ છે; દુર્ગમ એવા સંસારસાગ-
રને તરવાની નૌકારૂપ તું સંગરહિત દુર્ગાદેવી છે; કેટલના શત્રુ વિષ્ણુના
તદ્દયને વિષેજ જેણે એક વાસ કર્યોછે એવી લક્ષ્મીરૂપ તું છે; સંદ્રશ્યપર
શિવનેવિષે જેણે સ્થાન કર્યું છે એવી ગૌરીરૂપ પણ તું જ છે. હું સંદ્રના
પૂર્ણ બિંબ સરખું, નિર્મળ તથા કાંધક હસતું, અને ઉત્તમ સુવર્ણની કાંતિ
સરખું રૂપાણું મુખ જોધને, પણ ક્રોધયુક્ત મહિષાસુરે વગર વિચારે જે

* અહિંસા, સત્ય, અસ્તેય, પ્રભયર્થ અને અપરિગ્રહ એ જાતિ દેશ કાળમાં બાધ ન
પામી શકે એવાં 'મહાવ્રત' પાતંજલમાં કહેલાં છે.

પ્રહાર કર્યો, તે મહા આશ્ચર્યકારક છે ! ૧૩૩ હે દેવિ, ક્રોધ પામેલું; ભયાનક ભરમર મહાવેલી એવું, ઉગતા ચંદ્રના મગખી રક્ત કાંતિવાળું સુખ જોઇને તત્કાળ મહિષાસુરના પ્રાણ ગયા નહિ, એવણુ અલંત આશ્ચર્ય છે ! કેમકે હોધે ભરાયલા કાળને જોઇને કોણુ જીવી શકે ! ૧૩૪ હે દેવિ, તું પ્રસન્ન થા; અતિ ઉત્તમ તું જ્યારે ક્રોધયુક્ત થાય છે ત્યારે સંસારના અભ્યુદયને અર્થે શત્રુઓનાં ક્રુણનો તત્કાળ નાશ કરેછે, એ વાત મારા જાણવામાં છે. હમણાજ આ મહિષાસુરની પુષ્કળ સેનાનો તમે નાશ કર્યો છે ! ૧૩૫ * અભ્યુદય કરનારી દેવી તું જેમનાપર સદૈવ પ્રસન્ન છે, તેજ પુરૂષો દેશમાં માનવતા થાયછે, તેમનેજ ધન મળેછે, તેઓજ કાર્તિવાળા થાય છે, તેમનો ધર્માદિ પુરૂષાર્થ વર્ગ શિથિલ પડતો નથી, સ્ત્રી, પુત્ર અને સેવકોનું પોષણ કરનારા તેજ ધન્ય કહેવાય છે ! ૧૩૬ હે દેવિ, પુણ્યશાળી પુરૂષ તમામ ધર્મકાર્ય નિલનિલ પ્રત્યે હમેશા અતિ આદરથી કરે છે; અને પછી તે તમારી કૃપાયથી સ્વર્ગલોકમાં જાય છે, તેથી હે દેવિ, નિશ્ચય ત્રણે લોકમાં પણ તુંજ જળ આપનારી છે. ૧૩૭ સંકટમાં તારું સ્મરણુ કર્યું હોય તો તું તમામ પ્રાણીઓનાં ભય હરી લેછે; સંકટાદિ રહિત કાળમાં તારું સ્મરણુ કરવાથી અતિશય ઉત્તમ બુદ્ધિ તું આપેછે; ઇન્દ્રતાનું દુઃખ અને ભયને હરણુ કરનારી તથા સર્વ લોકને ઉપકાર કરવામાં સદૈવ ક્રોમળ અંતઃકરણવાળી તારા વિના બીજ કોણુ છે ? ૧૩૮ એ દૈત્યોને હણવાવડેકરીને જગતને સુખ ઉપજેછે; તેમજ તેઓ નરક પામવાને અર્થે ઘણાક કાળલગી પાપ ભલે કર્યા કરે; પણ 'સંગ્રામમાં મૃત્યુ પામીને તેઓ સ્વર્ગમાં જન્મો' એમ ધારીને હે દેવિ, નિશ્ચય તું શત્રુઓનો વધ કરેછે. ૧૩૯ બધાય દૈત્યોને દૃષ્ટિમાત્રથીજ તું શું બાળીને ભસ્મ કરે એમ નથી કે શત્રુઓના ઉપર તારે શસ્ત્ર વાપરવું પડે છે ! પરંતુ દુસ્મન છતાં પણ મારા શસ્ત્રથી પવિત્ર થઇને શુભ લોકને ભલે પામતા; એવી અતિ કરુણામય બુદ્ધિ તેમના ઉપર પણ તને થાયછે. ૧૪૦ ભય લાગે એવા તરવારની કાંતિના ઝળકારા, તથા ખરછીની અણીના તેજનો જથ્થો જોઇને દૈત્ય લોકોની આંખો નાશ ન પામી ગઇ, તેનું કારણુ એકે ક્રીડણુવાળા ચંદ્રના ખંડને યોગ્ય એવું તારું સુખ તેમના ઘીડામાં આવતું હતું, તેથી તેમના નેત્રમાં શીતળતા રહેતી

* હતી. રૂ૧ દુરાચારીઓના દુરાચરણનો નાશ કરનાર તારૂં આચરણ છે, જેની સમાનતા કોઈપણ કરી શકે નહિ એવું અવિચિન્ન આ તારૂં રૂ૫ છે, તેમજ હરણ કચ્છાં છે દેવતાં પરાક્રમ જેમણે એવા દૈત્યોને નાશ કરનાર તારૂં બળ છે, એમ છતાં પણ તેં જે તેમનો શસ્ત્ર કરીને વધ કર્યો તે તેમના પાપની શાંતિને અર્થે; એ પ્રકારે દુસ્મનો ઉપર પણ તેં દયાળુ બતાવી આપી છે ! રૂ૧ આ તારા પરાક્રમને અમે શાની ઉપમા આપીએ ? અને શુનને ભય ઉપજવનારૂં છતાં મનોહર રૂ૫ પણ બીજે ક્યાંથી મળે ! હે વરદાન આપનારી દેવિ, સંઘ્રામમાં કોઠારતા છતાં અંતઃકરણમાં કૃપા તો અમે ત્રણ લોકમાં તારેવિષેજ દીઠી. રૂ૨ શત્રુઓનો નાશ કરવાવડેકરીને આ લણલોકનું તેં રક્ષણ કચ્છું છે; અને તે શત્રુઓના સમુદાયને પણ સંઘ્રામના માધાપર હણીને સ્વર્ગમાં મોકલ્યા; તેમજ મદોન્મત્ત દૈત્યોથી ઉત્પન્ન થયેલું અમારૂં ભય પણ દૂર કચ્છું. હે દેવિ, તને નમસ્કાર છે. રૂ૩ હે દેવિ, શૂલવડેકરીને અમારૂં રક્ષણ કર; હે અંબિકે, ખડ્ગે કરીને અમાને રક્ષ; ધંટાના શબ્દેકરીને તથા ધનુષ્યની પલછના ટંકારેકરીને અમારૂં રક્ષણ કર. રૂ૪ હે ચંડિકે, પૂર્વ, પશ્ચિમ, તથા દક્ષિણમાં અમારૂં રક્ષણ કર; હે ઈશ્વરિ, પોતાના ભાલાને ફેરવીને ઉત્તરમાં અમારૂં રક્ષણ કર. રૂ૫ જે જે તારાં સુંદર રૂ૫ તથા અલંકાર બપાનક રૂ૫ ત્રણ લોકમાં ફરે છે, તે રૂપોએ કરીને અમારૂં તથા આ પૃથ્વીનું રક્ષણ કર. રૂ૬ હે અંબિકે, ખડ્ગ, શૂળ, ગદા, આદિક જે તારાં હથિયાર છે તથા જેને તું હાથની આંગળીઓએ કરીને ઝાલે છે, તેવડેકરીને સર્વતરફથી અમારૂં રક્ષણ કર. રૂ૭ નાભિ કહે છે, —એ પ્રમાણે દેવતાઓએ સ્તવન કરેલી. નંદન વનમાં ઉપજેલાં દિવ્ય પુષ્પથી તથા ચંદનાદિક સુગંધિ લેપથી પૂજેલી, અને ભક્તિએકરી સર્વે દેવોએ દિવ્ય ધૂપવડે પૂજા કરેલી એવી જગતને ધારણ કરનારી, તથા પ્રસન્નતાએકરી સુંદર છે સુખ જેનું એવો તે દેવી પગે લાગેલા સર્વે દેવોને કહેવા લાગી. રૂ૮-રૂ૯ દેવો કહે છે, —હે સર્વે દેવો, અમારી પાસેથી જે તમારૂં અભિલષિત હોય તે માગો. આ તમારા સ્તવનવડે રૂપેપ્રકારે પૂજાયલી હું અતિ પ્રીતિથી તે તમને આપવા તત્પર છું. રૂ૧૦ દેવો બોલ્યા, —આ અમારેા શત્રુ મહિષાસુર જે આપ ભગવતીએ હણ્યો. તેથી અમારૂં સર્વ કાર્ય

* આ ઠકાણે ઉત્પ્રેક્ષાલંકાર છે.

સંપત્ત થયું છે, કાંઈ ખાતી નથી. કુટુંબ હે મહેશ્વરિ, ક્ષિત છતાંપણુ જો તારે અમને વરદાન આપવાની પ્રીતિ છે, તો જ્યારે જ્યારે અમે તારું સ્મરણ કરીએ ત્યારે ત્યારે તું અમારી પરમ આપદાઓ નાશ કરજે. કુટુંબ હે નિર્મળમુખિ, અને જે પુરુષ આ સ્તુતિપાઠે કરીને તારી સ્તુતિ કરે, તેને હે અંબિકે, અમારે લીધે સર્વદા ધન દોલત અને વૈભવ આપજે તથા દ્રવ્ય, સ્ત્રીઆદિક સંપત્તિનો વધારો કરનારી થજે. કુટુંબા નમિ કહેછે,—હે રાજન્, એ પ્રકારે ધોતાને તથા જગતને અર્થે દેવોએ પ્રસન્ન કરેલી ભદ્ર-કાલી દેવી ‘તથાસ્તુ’ કહીને અંતર્ધાન થઇ. કુટુંબ હે ભૂપતે, એ પ્રમાણે જે રીતે દેવોના શરીરમાંથી ત્રણ લોકનું હિત ઇચ્છનારી દેવી પૂર્વે પ્રકટ થઇ હતી, તે તને કહ્યું. કુટુંબ પ્રીતે તે દેવોને ઉપકાર કરનારી દેવી દૈત્યોનો વધ કરવાને તથા લોકોનું રક્ષણ કરવાને માટે જે રીતે પાર્વતીના દેહધરી હૃતપત્ર થઇ તે હું તને બરાબર કહું તે સાંભળ. કુટુંબ-કુટુંબ

॥ રક્ષણાય ચ લોકાનાં દેવાનામુપકારિણી ॥

॥ તચ્છૃણુષ્વ મયાઘ્યાતં યયાવત્કથયામિ તે ॥ ૩૬ ॥

इतिश्री पु०प्रकाशे मा०पुराणे सावर्णिकेमन्वन्तरे देवीमाहात्म्ये महिषा-
सुरवधे शक्रादिसुरकृतदेवीस्तुतिर्नाम गु०भाषायां ८४ अध्यायः ॥(४)

ऋषिरुवाच ॥ पुरा शुंभनिशुंभाम्या मसुराम्यां शचीपतेः ॥

॥ त्रैलोक्यं यन्नभागाश्च हतामदबलश्रयात् ॥ १ ॥

નમિ કહેછે,—પૂર્વે * શુંભ અને * નિશુંભ નામે દૈત્યોએ મદ અને સેનાને જોરે કરીને ઇંદ્રની પાસેથી ત્રિલોક અને યમના ભાગ ખૂંચી લીધા હતા. ૧ તેમજ સૂર્યનો, ચંદ્રનો, કુબેરનો યમનો, અને વરુણનો અધિકાર તેઓજ ભોગવતા હતા. ૨ વાયુ દેવતાની નિહિને ભોગવતા થકા વનિહ દેવતાનું કર્મ પણ તેઓજ કરતા હતા; અને દેવોને રાજ્યયકી બ્રહ્મ કરી હરાવીને અંબેરી કાઢ્યા હતા ૩ અધિકાર લેઇ લેઇને તે બે મહાઅસુરોએ જેમને કાઠી મૂકેલા છે, એવા દેવો તે અપરાજિતા દેવીનું સ્મરણ કરવા

* એ બન્ને કર્યપના પુત્ર તેમાં શુંભ મોટો.

લાગ્યા, જે કે 'આપતિકાળમાં તમે અને સંભારણા તો હું' તત્કાળ તમારી ત-
મામ આપદાઓ નાશ કરીશ' એવું તેણીએ આપણને વરદાન આપેલું છે. ૫
એમ વિચાર કરીને સર્વે દેવો પછી હિમાચળ પર્વત પ્રત્યે જઈને ત્યાં વિ-
ષ્ણુમાયા દેવીની શ્રદ્ધાયુક્ત સ્તુતિ કરવા લાગ્યા. ૬ દેવો બોલ્યા,—શિવરૂપ,
પ્રકૃતિરૂપ, અને કલ્યાણરૂપ દેવી જે 'અક્ષાદિકની પણ દેવી છે તેને નિયમપૂર્વક
અમે નિરંતર પ્રણામ કરીએ છીએ. ૭ ૧ રૂદ્રરૂપ, ૨ નિત્યરૂપ, ગૌરીરૂપ
૩ ધાત્રીરૂપ, જ્યોત્સ્ના (ચાંદરણ) રૂપ, ચંદ્રરૂપ, અને સુખરૂપ દેવીને સ-
દૈવ નમસ્કાર છે ૮ કલ્યાણી, વૃદ્ધિ, અને ૪ સિદ્ધિરૂપ દેવીને નીચાવળી
નમસ્કાર કરીએ છીએ; ૫ નિર્ફલિતિ, રાજલક્ષ્મી, અને ભવાનીરૂપ દેવીને
નમસ્કાર. ૬ સંકટ રૂપ અને સંકટમાંથી પાર લેઈ જનારી, સારરૂપ, સ-
ર્વની ઉત્પન્ન કરનારી, ખ્યાતિરૂપ, કૃષ્ણારૂપ, અને ધુન્નરૂપ દેવીને નિરં-
તર નમસ્કાર છે. ૭ (ભક્તને) અતિ મનોહારિ, તથા (અભક્તને) અતિ
બયાનક, જગતની સ્થિતિરૂપ અને ક્રિયારૂપ દેવીને નમસ્કાર. ૮ સર્વ
ભૂત મધ્યે જે દેવીને ૯ વિષ્ણુમાયા કરીને કહે છે, તેને વારંવાર નમસ્કાર
છે. ૧૦ જે દેવી સર્વ ભૂતમધ્યે ચેતના કરીને કહેવાય છે તેને વારંવાર ન-
મસ્કાર. ૧૧ સર્વ ભૂત મધ્યે જે દેવી શુદ્ધિરૂપે કરીને રહેલી છે તેને વારં-
વાર નમસ્કાર છે. ૧૨ 'અને તેજ પ્રમાણે' જે દેવી સર્વ ભૂત મધ્યે નિદ્રા-
રૂપે કરીને, ૧૩ ક્ષુધારૂપે કરીને, ૧૪ છાયા રૂપે કરીને, ૧૫ શક્તિ રૂપે ક-
રીને, ૧૬ તૃષ્ણારૂપે કરીને, ૧૭ ક્ષાંતિરૂપે કરીને, ૧૮ જાતિરૂપે કરીને,
૧૯ લજ્જા રૂપે કરીને, ૨૦ શાંતિ રૂપે કરીને, ૨૧ શ્રદ્ધા રૂપે કરીને, ૨૨
કાંતિ રૂપે કરીને, ૨૩ લક્ષ્મીરૂપે કરીને, ૨૪ વૃત્તિરૂપે કરીને, ૨૫ સ્મૃતિ-
રૂપે કરીને, ૨૬ દયા રૂપે કરીને, ૨૭ તુષ્ટિ રૂપે કરીને, ૨૮ માતા રૂપે ક-

૧ સંહાર શક્તિરૂપ. ૨ કાળથી લેધાય નહિ એવી. ૩ પાપણ
કરનારી. ૪ અણિમાદિક. ૫ અલક્ષ્મી. ૬ 'તેને નમસ્કાર' એ વાક્ય
સ્તુતિમાં દેવોએ મળવાર ઉચ્ચાર્યું તેનો હેતુ એકે—સ્તુતિસમયે, વિષાદ, વિસ્મય, કે હર્ષ
પામતાં, કે પોતાની હિનતા જણાવતાં એકદુર્ગ એક વાક્ય કરી કરીને બોલી જવાય ત્યાં પ્રતર-
જિત દોષ મળાતો નથી. અથવા—કાવ્યિક વાચિક માનસિક નમસ્કાર સૂચવવાને ત્રણ વારણ
છે અથવા એની દેવો સ્તુતિ કરે છે તે વિષ્ણુમાયા સાત્ત્વિકાદિ બેદ કરીને ત્રિધારણ
છે તેથી તેનાં ત્રણ રૂપને પૃથક્ પૃથક્ નમસ્કાર કરવા માટે ત્રણ વારણ બોલવું જણાય છે.
૭ અપકારિ પ્રતિ અનપકારરૂપ.

રીને, કૃત્ત અને ભાંતિ રૂપે કરીને રહેલી છે તેને વારંવાર નમસ્કાર કરીએ છીએ. કૃત્ત જે દેવી સર્વ ભૂત-ધૃત્રિયોની અધિષ્ઠાતા છે તે વ્યાપ્તિરૂપ દેવીને સર્વ ભૂત મધ્યે વારંવાર નમસ્કાર કરીએ છીએ. કૃત્ત જે જ્ઞાન રૂપે કરીને આ આખા વિશ્વમાં વ્યાપ્ત થઇને રહેલી છે, તેને વારંવાર નમસ્કાર છે. કૃત્ત પૂર્વે ઇચ્છેલો મનોરથ પાર પડવાથી દેવોએ જેનું સ્તવન કર્યું હતું તથા નિલ્ય પ્રત્યે ઇન્દ્ર દેવે જેની સેવના કરેલી છે, તે શુભ માત્રની હેતુ પરમેશ્વરી અમારાં કલ્યાણ, અને રૂડાંવાનાં કરે તથા આપદાઓનો નાશ કરે. કૃત્ત મદોન્મત્ત દેવોથી પરિતાપ પામીલા, તથા ભક્તિએકરી નમ્ર દેહવાળા અમા દેવલોકો જે ઇશ્વરીને નમસ્કાર કરીએ છીએ તથા સંભારવાથી જે અમારી સુકળ આપદાઓ તત્કાળ નાશ કરે છે, તે અમારાં રૂડાંવાનાં કરે. કૃત્ત ઋષિ કહે છે,—હું રાજપુત, એ પ્રમાણે દેવતાઓ સ્તવન વગેરે કરતા હતા તે વખતે ગંગાનદીના જળમાં નહાવાને માટે પાર્વતી દેવી આવ્યાં. કૃત્ત તે સુંદર ભૂકુટીવાળી (પ્રસન્ન દૃષ્ટિવાળી) દેવી દેવતાઓને પૂજવા લાગી કે તમે આ સ્થળમાં કોની સ્તુતિ કરો છો ? તે વખતે તેના શરીર-કોશમાંથી ઉત્પન્ન થયેલી ભવાની * ભાલી, કૃત્ત કે સંગ્રામમાં નિશુભ દેવે પરાજય પમાડેલા અને શુંભદે-ત્યે કાઠી મૂકેલા સર્વે દેવો એકઠા થઈ, એ મારી સ્તુતિ કરે છે. કૃત્ત પાર્વતીના શરીરકોશમાંથી અંબિકા નીકળી, માટે સર્વ લોકોમાં ‘કૌશિકી’ એવે નામે તે કહેવાય છે. કૃત્ત તે દેવી નીકળી ગયા પછી પાર્વતી પણ શ્યામવર્ણની થઈ ગઈ, તેથી તેનું નામ ‘કાલિકા’ પડીને તે હિમાચલમાં રહેલી છે. કૃત્ત પછી અતિ ઉત્તમ અને મનોહર રૂપ જેણે ધારણ કરેલું છે, એવી અંબિકાને શુંભ નિશુંભતા સેવક ચંડ અને મુંડ નામે દેવોએ દીઠી. કૃત્ત એટલે તેમણે જઈને શુંભને કહ્યું કે, હું મહારાજ, આખા હિમાચળને દીપાવતી કોઈક અલંકાર મનોહર સ્ત્રી ત્યાં છે. કૃત્ત એવું ઉત્તમ રૂપ તો કોઈ જગોએ કોઈએ પણ દીઠું નથી: માટે હું દેવરાજ, એ દેવી કોણ છે, તેની તપાસ કરીને તેને લાવવી જોઈએ. કૃત્ત હું દેવેન્દ્ર, તે સુંદરાંગી સ્ત્રીઓમાં રત્નરૂપ છે, અને પોતાની કાંતિએકરી દિશાઓને દીપાવતી રહેલી છે, તેને

* પાર્વતીના પુછવાનો હેતુ એકે હું અહીં પ્રાપ્ત થઈ છતાં મારા પ્રતિ ન બોલતાં અન્યની સ્તુતિ જો કરતા હો તો કહો કે મારા વિના બીજી કોણ છે ? આ પ્રશ્નનો અભિપ્રાય દેવોના સમજવામાં ન આવેલો બોલ તે પાર્વતીના શરીરકોશમાંથી પ્રગટ થયેલી સાત્વિકી ‘શિવા’ પાર્શ્વ-નીને ભિન્ન આપવા લાગી.

આપે' જોતી ઘટે છે. ૬૬૨ હે સ્વામિન્, ત્રણ લોકમાં જે રત્ન, મણિ, અને હાથી ઘોડા આદિક છે, તે સર્વ હમણા તમારે પેર છે. ૬૬૩ હાથીઓમાં રત્ન સરખો ઔરવત, આ પારિજાતકનો વૃક્ષ, તથા ઉચ્ચૈશ્રવા નામે અશ્વ, એ તમે ઇંદ્રપાસેથી લાવ્યા છે. ૬૬૪ બ્રહ્માનું જે રત્ન સરખું હંચકુત અદ્ભુત વિમાન હતું, તે પણ તમારે આણેલું પેલું તમારે આંગણે ખડું છે. ૬૬૫ આ ૧ મહાપદ્મ નામે નિધિ કુબેર પાસેથી આણ્યો છે; અને ન કરમાય એવાં કમળની 'કિંજલિકતી' નામે માળા તમને મનુદ્રે આપી છે. ૬૬૬ જે માંધી સુવર્ણ ગળેછે, એવું વરણનું છત્ર તથા પૂર્વે જે પ્રજાપતિનો હતો તે આ ઉત્તમ રથ (હાલ) તમારા ઘરમાં છે. ૬૬૭ મૃત્યુની ૨ ઉત્કાંતિદા નામે શક્તિ, હે પ્રભો, તમે હરણ કરી આણી છે; તથા જળદેવતાનો પાશ તમારા બાઈ નિશુંબના હસ્તક છે. ૬૬૮ તેમ મનુદ્રમાં ઉત્પન્ન થયેલા તમામ રત્નની જાતિઓ પણ તેના કપળમાં છે. અગ્નિએ પણ તમને પોતાના સ્વરૂપ જેવો શુદ્ધ વસ્ત્રનો જોટા આપ્યો છે. ૬૬૯ હે દૈત્યપતે, એ પ્રમાણે તમામ રત્ન તમે આણ્યાં છે, તો સ્ત્રીઓમાં રત્નરૂપ આ કલ્યાણી તમે શામટી લાવતા નથી? ૬૭૦ ઋષિ કહેછે,—આવાં ચંડમુંડનાં વચન સાંભળીને શુંભાસુરે મુગ્ધીવ નામે મહાન દૈત્યને દૂત કરી દેવીની પાસે માકલ્યો. ૬૭૧ અને કહ્યું કે, તારે જાંઘને મારા કહેવા પ્રમાણે દેવીને આમતેમ સમજાવવી, અને જેરીતે તે પ્રીતિમહિત અહીં આવે તેમ તારે ઉતાવળથી કરવું. ૬૭૨ પછી પર્વતના જે અતિ સુંદર પ્રદેશમાં દેવી બેઠી હતી, ત્યાં જાંઘને તે આ રીતે મધુર વચનથી સ્નેહચક્ર બોલ્યો. ૬૭૩ દૂત કહેછે,—હે દેવિ, ત્રણ લોકના પરમેશ્વર શુંબ નામે દૈત્ય રાજાએ તમારી પાસે માકલેલો દૂત હું અહીં આલ્યો છું. ૬૭૪ જેની આચ્છા તમામ દેવ-જાતિઓમાં કદાપિ લોપાતી નથી, અને સમગ્ર દૈત્યના શત્રુઓને જેણે પ્ર-રાજ્ય પમાડ્યા છે, તેમનું કહેવું આ પ્રમાણે છે તે સાંભળો. ૬૭૫ “આ બધા ત્રણ લોકનો સ્વામી હું છું; દેવતાઓ મારી આચ્છામાં વર્તે છે; અને સર્વે પત્ન્યા ભાગોનો હું પૃથક્ પૃથક્ ભાગ કરું છું. ૬૭૬ ત્રણ લોકમાં જે ઉત્તમ રત્નો છે, તે બધાં મારા સ્વાધીનમાં છે; તેમજ દેવના ઇંદ્રનું વા-હન જે ગજરાત્ર તે પણ મેં આણ્યું છે. ૬૭૭ ક્ષીરમાગરનું ચંચન કરવાથી

લીકળેલું હૈયેઃશ્રવા નામે અશ્વરત્ન પણ દેવોએ મને પગે લાગીલાગીને આપ્યું છે-૬૬૦ હું સુંદરિ, ખીબ પણ જે દેવ, ગંધર્વ, કે નાગ લોકોમાં રત્નપ પદાર્થો હતા તે બધા મારી પાસે છે. ૬૬૧ હું દેવિ, હવે સર્વ લોક-માં સ્ત્રીઓમાં રત્ન રૂપ અમે તને માનીએ છીએ, માટે તું અમારી પાસે આવ; કેમકે અમે રતના ભોગવનારા છીએ. ૬૬૨ હું સંઘળ કટાક્ષવાળી સ્ત્રી, મને અથવા મહાપરાક્રમી મારા નાના બાહ નિશુભને આવીને તું વર; કેમકે તું રત્નરૂપ છે. ૬૬૩ મારે આશ્રય કરવાયકી તું અતુલ એવું પરમ એશ્વર્ય પામીશ; માટે બુદ્ધિવડે એ વાતનો વિચાર કરીને મારે સ્વાધીન થા. ” ૬૬૪ ઝષિ કહે છે,—આ સાંભળીને પછી કલ્યાણી ભગવતી દુર્ગા, જેણે આ જગતને ધારણ કરેલું છે, તેણે ગંભીર યધને અંતરમાં હસતાં હસતાં કહ્યું. ૬૬૫ દેવી કહે છે,—સાચું કહ્યું, એમાં કાંઈ તેં ખોટું કહ્યું નથી; શુભ ત્રણલોકનો અધિપતિ છે, અને નિશુભ પણ તેણે જ છે. ૬૬૬ પણ આ બાબતમાં તો જે મેં પ્રતિજ્ઞા કરી છે, તે હું શી રીતે મિથ્યા કરી શકું ? સાંભળ, મેં અલ્પ બુદ્ધિથી પેહેલાં આવી પ્રતિજ્ઞા કરી હતી. ૬૬૭ ‘જે મને સંગ્રામમાં જીતે, અને જે મારે ગર્વ ઉતારે, તથા વિશ્વમધ્યે સામર્થ્યમાં જે મારે સન્માવડીઓ હોય, તે મારે સ્વામી થાય. ૬૬૮ માટે દે-સરાજ શુભ કે પછી નિશુભ અહીં આવીને મને જીતીને જલદીથી મારે પાણીગ્રહણ કરે. એમાં વાર શું કરવા લગાડવી જોઈએ ? ૬૬૯ દૂત કહે છે,—દેવિ, તું તો ગર્વની ભરેલી છે, પણ મારા આગળ તારે એમ બો-લવું નહિ; ત્રણ લોકમાં એવો પુરૂષ કોણ છે કે જે શુભ અને નિશુભના આગળ હોમો રહી શકે ! ૬૭૦ ખીબ દેવોના આગળજ સંગ્રામમાં બધાય દેવતાઓથી સામે મોઢે ઉભા રહેવાતું નથી, તો પછી તું એકલી સ્ત્રી તે (આ શુભ નિશુભની આગળ) શી ગણતરીમાં ? ૬૭૧ જે શુભાદિકની સામે સુદ્ધમાં ઇન્દ્રાદિક તમામ દેવો ઉભા રહી શક્યા નથી, તેમની સામે તું સ્ત્રી શી રીતે જલ્પ ? ૬૭૨ માટે મારાજ કહેવાથી તું શુભ અને નિશુભની પાસે જ; કે રખેને ચોટલો બાલી ખેંચી જવાથી ભારખોજ ખાધને તારે સાં જવું ન પડે ! ૬૭૩ દેવી કહે છે,—હા, શુભ એવાજ બળવાન છે અને નિશુભ પણ મહા વીર્યવાન છે; પણ શું કરું કે પેહેલાં વગર વિચારે હું પ્રતિજ્ઞા કરી બેઠી છું. ૬૭૪ માટે તું જા, અને આ બધું જે મેં તને કહ્યું

છે, તે સર્વે આદરવડે દેવપતિને કહેજે; પછી જે તેને ગમ તે તે કરે. ૧૬૬

॥ સ ત્વં ગચ્છ મયોક્તં તે યદેતત્સર્વમાદૃતઃ ॥

॥ તદાચક્ષ્વાસુરેન્દ્રાય સ ચ યુક્તં કરોતુ યત્ ॥ ૭૬ ॥

इतिश्री पुराणा० मार्क० साव० देवीमा० देव्यादूतसंवादो नाम
गुर्जर भा० ८५ अध्यायः ॥ (५)

પ્રાપ્તિરુવાચ ॥ इत्याकर्ण्य वचोदेव्याः स दूतोऽमर्षपूरितः ॥

॥ समाचष्ट समागम्य दैत्यराजाय विस्तरात् ॥ १ ॥

પ્રાપ્તિ કહેછે,—એવી રીતનું દેવીનું વચન સાંભળીને ક્રોધે ભરાયલા તે દૂતે જાળે દેવરાજને વિસ્તારીને સર્વે કહ્યું. ૧ તે દૂતનું એવું વાક્ય સાંભળીને દેવરાજ ક્રોધયુક્ત થઈ દેવના અધિપતિ પુત્રસોમનને કહેવા લાગ્યો કે, કે જે પુત્રસોમન, તું તારું સૈન્ય લેઈને ઝડપટ તે કુદાને ચોટ-લા એન્ની ખૂમા પાડતી બળાત્કારે પકડી લાવ. કે અને જો કદી ખીજો કોઈ તેનું રક્ષણ કરવા ઉભો થાય તો ચલાવ તે દેવ, યક્ષ, કે ગંધર્વ હોય તોનાણુ તેને હણવો. ૨ પ્રાપ્તિ કહેછે,—પછી તેનો હુકમ મળતાં તત્કાળ માઠ જાગર દેવ સાથે લેઈને પુત્રસોમન ઉતાવળો ચાલતો થયો. ૩ અને તેણે હિમાચળમાં બેઠેલી તે દેવીને જોઈને ધાંટો કાઢો કહ્યું કે ‘ઉઠ, શું નિ-શુંભની પાસે જા.’ ૪ જો તું રાજાખૂંશીથી મારા સ્વામીની પાસે નહિ આવે તો આજ હું તને ચોટલો બાલી ખૂમા પાડતી જોરજુલમથી એન્ની જામશ. ૫ દેવી કહેછે,—દેવરાજએ માફલેલો તું સેના સહિત અને બળવાન છે, માટે મને એમીતે બળાત્કારે લેઈ જામશ, ત્યારે હું તને કેમ કરીશ? ૬ પ્રાપ્તિ કહેછે,—એ સાંભળીને પુત્રસોમન દેવ તેનાબણી દોડ્યો; એટલે હાંકારાની સાથે અંબિકાએ તેને ભસ્મ કરી નાખ્યો. ૭ હવે કોપ પામેલા દેવના મોઢા સૈન્યે અંબિકાના ઉપર તીક્ષણ બાણ, શક્તિ અને શરસીઓનો વરસાદ વરસાવો મૂક્યો. ૮ એટલે દેવીનું વાહન, સિંહ, કેશવાળો કંપાવીને તથા ક્રોધિકરી અતિ ભયાનક ગર્જના કરીને દૈત્યોની સેનામાં કૂદી પડ્યો. ૯ અને કેટલાકને પંજાની થાપટ મારીને, કોઈને માંદામાં ખામીને

અને કેટલાક મહાન દેવીને હોઠવડે દબાવોને મારી નાખ્યા. ૧૩૬ સિંહે કેટલાકની નએ કરીને છાતી શડી નાખી, તેમજ કેટલાકનાં પંજાની થાપટથી માથાં ભૂદાં કરી નાખ્યાં. ૧૩૭ કેટલાકના હાથ અને કેટલાકનાં માથાં કાપી નાખ્યાં; તેમજ કેશવાળી કંપાવોને કેટલાકની છાતીમાંથી રૂધિર પીવા લાગ્યો. ૧૩૮ એ રીતે દેવીના વાહન, અતિદ્રોષશાળી, તે મહાત્મા સિંહે એક ક્ષણમાં તે સર્વ સેના નાશ કરી દીધી. ૧૩૯ પછી ધુમ્રલોચન દેવને દેવીએ માર્યો તથા તેના સિંહે તમામ સેનાનો ક્ષય કર્યો એ સાંભળીને ૧૪૦ દેવના સ્વામી શુભ કોપ પામી હોઠ ધડાવવા લાગ્યો, અને પેલા ચંડ તથા મુંડ નામે યોગી અસુરોને આગ્રા કરી કે, ૧૪૧ હે ચંડ, હે મુંડ, તમે પુષ્કળ સેના લેધને ત્યાં જાઓ, અને ત્યાં જાધને તેને એકદમ પકડી લાવો. ૧૪૨ ચોટ્સો બાલીને કે બાંધીને લાવો; પણ જો યુદ્ધ કરતાં તમને સંદેહ જેવું લાગે તો સમગ્ર આયુધવાળા તમામ અસુરોએ તેને હણવી. ૧૪૩ એ પ્રમાણે તે દુષ્ટને હણીને અને સિંહને પણ મારીને, તમે જલદી પાછા આવો; અથવા પકડી શકાય તો તે અંબિકાને બાંધીને પકડી લાવો. ૧૪૪

॥ તસ્યાં હતાયાં દુષ્ટાયાં સિંહે ચ વિનિપાતિતે ॥

॥ શીઘ્રમાગમ્યતાં બધ્વા ગૃહીત્વા તામથાંબિકાં ॥૨૦॥

इतिश्री पुराणार्थ प्र० मा० पु० साव० देवी० शंभुनिशंभुसेनानी धुम्रलोचनवधो नाम गु० भा० ८६ अध्यायः ॥ (६)

ऋषिरुवाच ॥ आब्रह्मास्तु ततो दैत्याश्चंडमुंडपुरोगमाः ॥

॥ चतुरंगवलोपेता ययुरभ्युद्यतायुधाः ॥ १ ॥

ઋષિ કહેછે,—પછી શુભની આગ્રા પામીને ચંડમુંડ આદિક દેવો * ચતુરંગ સેના સંહિત હથિયાર ઉગામીને ત્યાં ગયા. ૧ તે તમણે હિમાલય પર્વતના મહાન સુવર્ણમય શિખર ઉપર સિંહપર બેઠેલી અને કાંઈક હસતી દેવીને જોઈ. ૨ તેઓ તેને જોઈને એચેલાં ધનુષ્ય તથા તરવારો હાથમાં બાલીને તથા કેટલાક તેની પાસે જાધને તેને પકડી લેવાને તયાર થઈને ઉદ્દોગ કરવા લાગ્યા. ૩ પછી અંબિકાએ તે શત્રુઓ ઉપર બાર

ક્રોધ કર્યો અને તે ક્રોધથી તે વખતે તેનું મુખ મેલ ચરખું કાણું થઈ ગયું. હું એટલે જોના પર વાંકી બૃકુટી છે એવા તેના લલાટમાંથી વિકરાળ મુખવાળો કાલિકા હાથમાં ખડ્ગ તથા પાશ લેધને નીકળી. હું તેણે તરેહવાર ખડ્ગવાંગ (એકબાજુનું) હાથીયાર) ઝાલેલું હતું. મનુષ્યનાં માથાંની માળાના તેણે અલંકાર પેહેર્યા હતા, વાઘનું ચામડું તેણે ઓઢ્યું હતું, તેના શરીરપરથી માંસ સુકાઈ ગયું હતું, અને મહા ભયાનક દેખાતી હતી. હું તેનું મોઢું ધણું પોહાણું અને મોઢું હતું તથા તેમાંથી જીભ લળક લળક બાહાર નીકળવાથી ઘણી ખીહામણી જણાતી હતી. તેનાં શતાં નેત્ર આંખના આડામાં જોડાં ઉતરી ગયેલાં હતાં અને તેના શબ્દથી દિશાઓ ભરાઈ જતી હતી. હું એવી કાલિકા વેગે કરીને દેવોના સૈન્ય સામે દોડી અને મોટા મોટા દેવોને મારી નાખતી, તેમની સેનાને ખાઈજવા લાગી. હું હાથીની પીઠનું રક્ષણ કરનાર, મહાવત, તે પર બેઠેલા પેદા, અને ઘંટ, એ સુદ્ધાં હાથીઓને એકે હાથે ઝાલીને મોંમાં મૂકવા લાગી. હું તેજ પ્રમાણે રથી, સારથી અને ઘોડા સહિત રથને મોંમાં મૂકીને ભયાનકરીતે દાંતની વચ્ચે ઝાલીને ચાવવા લાગી. હું એકને ચોટલેથી ઝાલ્યો, ખીજને ગળેથી પકડ્યો, અને ત્રીજને છાતીપર પગ મૂકીને પૂરે કરી નાખ્યો. હું અસુરોએ છોડેલાં મોટાં મોટાં શસ્ત્ર અને અસ્ત્ર તે ક્રોધિકરીને મોઢાવતી ઝાલી લેતી હતી, અને દાંતવતી ભૂકોપણ કરી નાખતી હતી ! હું એ રીતે મોટી કાયાવાળા અને બળવાન દેવોના તમામ સૈન્યને ચોળી નાખ્યું, ખાઈ ગઈ, અને કોઈને પછાડી નાખ્યા. હું કેટલાક તરવારના મારથી, કેટલાક ખડ્ગવાંગથી, અને કેટલાક દેવ દાંતના અગ્રેકરીને હણાયેલા નાશ પામ્યા. હું જોતાંજોતાંમાં અસુરનું સર્વ સૈન્ય પાડી દીધું જોઈને મહા ભયાનક કાલિકા પ્રત્યે ચંડાસુર દોડ્યો. હું અને ભયાનક નેત્રવાળી તે દેવીના ઉપર મહા ભયાનક ખાણતી વૃદ્ધી કરીને તથા મુંડે ફેંકેલાં હજારો ચક્રે કરીને તેને ઢાંકી નાખી. હું અનેક ચક્ર તેના મુખમાં પેસતાં હતાં, તે જાણે ધણાક સૂર્યનાં બિંબ વરસાદના વાદળામાં પેસી જતાં હોયતી શું તેવાં શોભતાં હતાં. હું પછી જોના વિકરાળ મુખમાં જોતાં ભય ઉપજે એવા ઉજ્જવળ દાંત છે, એવી કાલિકાએ ક્રોધે કરીને ધોર શબ્દ કરવાની સાથે ભયાનક હાસ્ય કર્યું. હું અને મહા ખડ્ગને ઉગામીને હાંકારો કરી ચંડની

મામિ દેવી ધણી આવી તથા તેના કેશ ઝાલીને તે ખડ્ગે કરીને તેનું માથું કાપી નાખ્યું. ૩૬૬ ચંડને પાડ્યો જોઇને મુંડ તેનાભણી દાડ્યો. તેને પણ કોપેકરી ખડ્ગે મારી પૃથ્વીપર પાડ્યો. ૩૬૭ એટલે ચંડ તથા મહા બળવાન મુંડને માર્યા જોઇને હણવામાં રહેલું મૈન્ય ભય પામીને ચારે દિશાએ ભાગી ગયું. ૩૬૮ પછી ચંડ તથા મુંડનાં માથાં લેઇને ભારે પ્રચંડ અટ્ટહાસ કરીને કાલિકા આવીને ચંડીને કહેવા લાગી કે, ૩૬૯ આ યુદ્ધ-યગ્નમાં ચંડ અને મુંડ નામે બે મોટા પશુઓનું હું તને બળિદાન આપું છું અને શુભ તથા નિશુભને તો તું પોતે હણવાની છે. ૩૭૦ ઋષિ કહે છે, —ચંડ મુંડ નામે મોટા અસુરનાં માથાં આણેલાં જોઇને કલ્યાણી ચંડીકાએ કાલિકાને આ સુંદર વચન કહ્યું ૩૭૧ હે દેવી જેથી ચંડ અને મુંડને લેઇને તું મારો પાસે આવી છે તેથી લોકમાં તું ‘ચામુંડા’ એ નામથી પ્રસિદ્ધ થઇશ. ૩૭૨

॥ યસ્માઞ્ચંડં ચ મુંડં ચ ગૃહીત્વા ત્વમુપાગતા ॥

॥ ચામુંડેતિ તતો લોકે હયાતા દેવિ ભવિષ્યસિ ॥ ૨૫ ॥

इति श्री पु० प्रकाशे मा० पुराणे सावर्णिके० देवी० चंडमुंडवधो
नाम गु० भाषायां ८७ अध्यायः ॥ (७.)

॥ ऋषिरुवाच ॥ चंडे च निहते दैत्ये मुंडे च विनिपातिते ॥

॥ बहुलेषु च सैन्येषु क्षયितेष्वसुरेश्वरः ॥ ૧ ॥

ઋષિ કહે છે—ચંડમુંડ મરાયા અને ધણુંક સૈન્ય નાશ થઇ ગયું, તે વખતે પ્રતાપી દૈત્યરાજ શુભે કોપે કરીને દૈત્યોની તમામ સેનાઓનો જમાવ કરવાની આજ્ઞા કરી. ૩૭૩ “આજ પોતાનાં સર્વ સૈન્ય લેઇને છા-શીકૂળના દૈત્યો હથિયાર બંધ નીકળો; અને કંબુ જાતના દૈત્યનાં ચોરાશી કૂળ પણ પોતાની સેના સાથે નીકળો. ૩૭૪ કોટિવીર્ય અસુરોનાં પચ્ચાસ કૂળ અને ધોમ્બનાં સો કૂળને નીકળવાનો મારો હુકમ છે. ૩૭૫ કાળક, દોલ્દદ, મોર્ય, કાલકેય વગેરે જાતોના દૈત્યો પણ મારી આજ્ઞાથી ઝટપટ નીકળો.” ૩૭૬ ભયંકર જેનું શાસન છે એવો અસુરરાજ શુભ અનેક હજાર જખરી

સેનાઓથી વીંછેલો યુદ્ધ કરવાને નીકળ્યો. ૧૭ આ અતિ ભયંકર દળ આ-
વતું જોઈને ચંડીએ ધનુષ્યના ટંકારે કરી પૃથ્વી તથા આકાશનેા અ-
તરાળ ગળવી મૂક્યો. ૧૮ હે રાજન્, પછી સિંહ પણ ભારે ગર્જના કરી
અને તે નાદની સાથે ઘંટા વગાડીને અંબિકાએ તેમાં વધારો કર્યો. ૧૯
એ રીતે ધનુષ્યની પણછ, સિંહ, અને ઘંટાના નાદે કરીને દિશાઓ જોણે
ભરી કાઢો છે તથા અતિશય વિસ્તારવાળું જેનું મુખ છે, એથી કાલિકા
ભયાનક ગર્જનાઓએકરીને જય પામી. ૨૦ આ ધોર સાંભળીને ૧ ક્રોધ-
વડે દૈત્યસેન્યે દેવી, સિંહ, તથા કાલિકાને આરિપાત્રથી વીંછી લીધાં. ૨૧
હે ભૂપ, એ સમયે દૈત્યોના નાશને અર્થે અને દેવલોકોના કલ્યાણને અર્થે
૨ અતિવીર્યવાન તથા ૩ બળવાન ૩૩ એવી, બ્રહ્મા, રૂદ્ર, સ્વામીકાર્તિક,
વિષ્ણુ, અને ઇંદ્રની શક્તિઓ તેમના શરીરમાંથી નીકળીને તે તે રૂપે
ચંડિકાની પાસે આવી. ૨૪ જે દેવનું જેવું ૩૫, જેવું ભૂપણ, જેવું વાહન
તેજ પ્રમાણે રૂપાદિયુક્ત તેની શક્તિ અસુરોસાથે યુદ્ધ કરવાને આવી. ૨૫
હંસયુક્ત શ્રેષ્ઠ વિમાનમાં ખેસીને રૂદ્રાક્ષ, સૂત, અને કમંડુલસહિત બ્રહ્માની
શક્તિ આવી, તેને 'બ્રહ્માણી' કરીને કહે છે. ૨૬ શિવની શક્તિ વૃષભઉપર
ખેડેલી, ઉત્તમ ત્રિશૂળ ઝાલેલું, મોટા ભુજંગમ શરીરે વીંછેલા, અને ચંદ્ર-
આના અલંકાર સહિત આવી. ૨૭ કાર્તિકેયની શક્તિ અથવા કુમારરૂપ અં-
બિકા, હાથમાં શક્તિ લેધને તથા ઉત્તમ મયૂરપર ખેસીને દૈત્યસાથે યુદ્ધ કર-
વાને આવી. ૨૮ તેમજ ગરુડપર ખેડેલી, શંખ (પાંચજન્ય), ચક્ર (સુદર્શન),
ગદા (કૌમોદકી), શાર્દૂલ નામે ધનુષ્ય, તથા નંદક નામે ખર્જ ૪ હાથ-
માં ઝાલેલાં, એવી વિષ્ણુની શક્તિ આવી ૨૯ યજ્ઞવારાહનું અતુળ ૩૫
ધારણ કરનાર વિષ્ણુની શક્તિ વારાહ-શરીર ધારણ કરીને આવી. ૩૦ ન-
સિંહના મરખું શરીર ધારણ કરતી તથા કેશવાળી ફેંકવાથી નક્ષત્રમુદાય
જોણે આઘોપાછો કરી નાખ્યો છે, એવી નારસિંહી શક્તિ આવી. ૩૧ હા-
થમાં વજ્ર ઝાલેલું, હાથીપર ખેડેલી, મહસ્ત્ર નેત્રવાળી ઇંદ્રની શક્તિ આવી;
જેવો ઇંદ્ર તેવીજ તે હતી. ૩૨ પછી એ દેવની શક્તિઓથી વીંટાયલા મ-
હાદેવે ચંડિકાને કહ્યું કે મારી પ્રીતિને લીધે ઉતાવળે દૈત્યોનો નાશ કરો.

૧. પાશંતરે "બાણીવડે." ૨. ઉત્સાહશક્તિમાન. ૩. હેહશક્તિમાન. ૪ સાંખા-
દિક આર આયુષ આર હાથમાં અને પાંચમું ખર્જ કક્ષામાં ધારેલું સમજવું.

૩૬૬ તે વખતે દેવીના શરીરમાંથી મહા બિહામણી, સેંકડો શિયાળવાં સાથે ચપ્પ કરતી અતિ વિકાળ અંડિકાની શક્તિ નીકળી. ૩૬૭ અપરાજિતા શક્તિ ધૂમ્રમરખી જટાવાળા શિવને કહેવા લાગી કે હું ભગવત્, તમે શું ભ નિ-શું ભની પાસે દૂત થઈને જાઓ, ૩૬૮ અને એ અત્યંત ગર્વિત શું ભ તથા નિશું ભ દેત્યોને અને ખીજા જે દાનવ ત્યાં યુદ્ધ કરવાને આવ્યા હોય તે-મને કહો કે, ૩૬૯ જો તમે જીવવાનો અપ કરતા હો તો લણલોક ધંડને પાછા આપો, યમ ભાગ દેવોને આવા દા, અને તમે પાતાળમાં જાઓ. ૩૭૦ પણ બળના ગર્વથી તમને યુદ્ધ કરવાની આકાંક્ષા હોય, તો ભલે આવી; તમારા માંસેકરીને મારાં શિયાળવાં તુમ થાઓ. ૩૭૧ જેથી કરીને તેણે શિ-વનેજ તેની જાતે દૂતકાર્ય કરવાને માકલ્યા. માટે તે દિવસથી ‘શિવદૂતિ’ એવું નામ તેનું લોકમાં પડ્યું. ૩૭૨ શિવના મુખથી દેવીનાં વચન સાંભ-ળીને તે દેવો પણ ક્રોધે ભરાઈને જ્યાં કાત્યાયની દેવી ઉભી હતી ત્યાં આવ્યા. ૩૭૩ અને તે નિર્મયાદ ક્રોધવાળા દેવોએ પ્રથમજ આણું, શક્તિ, ઋષ્ટિ, વગેરેનો વરસાદ દેવી ઉપર વરસાવવા માંડ્યો. ૩૭૪ એટલે દેવીએ પણ તેમના મૂકેલા આણું, શૂળ, ચક્ર, ધરસીઓ વગેરેનો ખેંચેલા ધનુષ્યથી છોડેલા મોટા આણોએ કરીને રમતની પેઠે કાપી નાખ્યાં. ૩૭૫ તેના આગળ શત્રુઓને બાલાવડે વીંધી નાખતી અને અદ્વાંગવડે હણતી કાલિકા ધરવા લાગી. ૩૭૬ બ્રહ્માણી શક્તિએ શત્રુઓ જે જે માર્ગે જાય તે તે માર્ગે તે-મના પર કમંડલુમાંથી જળ છાંટીને તેમને હીનવીર તથા બળરહિત કરી મૂક્યા. ૩૭૭ તેમજ માહેશ્વરીએ ત્રિશૂલકરીને, વૈષ્ણવીએ ચક્રકરીને, અને અતિ કોપવાળી કુમારની શક્તિએ શક્તિવડેકરીને દેવોનો સંહારવાળી મૂક્યો. ૩૭૮ ઐંદ્રી શક્તિના વજ્રપાતથી ચીરાઈ ગયેલા સેંકડો દેવ તથા દાનવાના શરીરમાંથી રૂધિરના ઝોધ ચાલવા લાગ્યા અને તેઓ પૃથ્વીપર પડ્યા. ૩૭૯ વારાહમૂર્તિએ મુખના પ્રહારેકરી પાડી નાખેલા તથા દાઢના અગ્રેકરી છાતી જેમની શટેલી એવા, તથા ચક્રેકરી કાપી નાખેલા કેટલાક પડવા લાગ્યા. ૩૮૦ શબ્દેકરીને આકાશ જેણે ભરી કાઢ્યું છે એવી નારસિંહી શક્તિ નખેકરી શાડી નાખેલા કેટલાક મોટા મોટા દેવોને આઘજતી સંગ્રામમાં ચાલવા લાગી. ૩૮૧ વળી શિવદૂતીના પ્રચંડ અટ્ટહાસેકરીને નાથ પામેલા કેટલાક પૃથ્વીપર પડ્યા, તેમને તે આઘજવા લાગી. ૩૮૨ આ રીતે ક્રોધ પામેલી

માતાઓના સમુદાયથી નાથ થતા મોટા મોટા દેત્યોને જોઇને અસુરસે-
નાના દેત્યો નાના પ્રકારની જીવિતઓ કરી નાસવા લાગ્યા. કુદ્દ માતંગલુથી
પીડા પામેલા દેત્યોને નાસતા જોઇને રક્તપીજ નામે મોટા દેવ દ્વાપિ બ-
રાઈ યુદ્ધ કરવાને આગળ આવ્યો. કુદ્દે એના શરીરમાંથી બપારે રૂધિરનો
બિંદુ પૃથ્વીપર પડતો ત્યારે પૃથ્વીથકી રક્તપીજના જેવડાજ પીજો દેવ
ઉત્પન્ન થતો હતો ! કુદ્દે એ દેવ હાથમાં ગદા લેઇને ઇન્દ્ર-શક્તિની સાથે યુદ્ધ
કરતા લાગ્યો, એટલે ઐંદ્રીશક્તિએ પોતાના વજ્રવતી રક્તપીજને તાડન
કર્યું. કુદ્દે વજ્ર વાગવાથી તેના શરીરમાંથી રૂધિર વહેવા લાગ્યું, એટલે
તેના જેવા અને તેવાજ પરાક્રમવાળા યોધ તેમાંથી પેદા થયા ! કુદ્દે જેટલા
રક્તના બિંદુ તેના શરીરમાંથી પડ્યા, તેટલા પુરૂષ તેના જેવા વીર્યવાન,
બળવાન, અને પરાક્રમી ઉત્પન્ન થયા ! કુદ્દે એમ રક્તમાંથી ઉપજેલા પુરૂષો
પણ દેવીઓની સાથે સંગ્રામમાં અતિદારણુ શસ્ત્ર મારવાવડે કરીને બપાનક
યુદ્ધ કરવા લાગ્યા. કુદ્દે વળી ઈરીને વજ્ર વાગવાથી બપારે તેનું માથું પૂટ્યું
ત્યારે પણ લોહી વહેવા લાગ્યું અને તેમાંથી હજારો પુરૂષો ઉત્પન્ન થયા ! કુદ્દે
વૈષ્ણવી શક્તિએ તેને ચક્રવતી પ્રહાર કર્યો, અને ઐંદ્રીએ તે દેવપતિને
ગદાવડે પ્રહાર કરવા માંડ્યો. કુદ્દે વૈષ્ણવીના ચક્રથી બેદ પામેલા તેના શ-
રીરમાંથી તેના મરખા હજારો રૂધિર વહેવાથી ઉત્પન્ન થયા અને તેથી બધું
જગત્ વ્યાપી ગયું. કુદ્દે વળી કૌમારીએ શક્તિએકરીને, વારાહીએ તર-
વારથી, અને માહેશ્વરીએ લિશૂળેકરીને રક્તપીજસુરને હણ્યો. કુદ્દે તે ર-
ક્તપીજ નામે મહાદેવે પણ દ્વાપેકરીને સર્વ માતાઓને પૃથક્ પૃથક્ ગદાવડે
તાડન કર્યું. કુદ્દે એટલે તેને શક્તિ, શૂળ, ગદા આદિકથી ઘણે પ્રકારે સં-
ડિકાએ હણવાથી જે રૂધિરનો પ્રવાહ પૃથ્વીપર આવ્યો તેમાંથી પીજ સંકોડો
દેવ ઉત્પન્ન થયા. પુરૂ અને અસુરના રૂધિરમાંથી ઉત્પન્ન થયેલા દેવોથી આખું
જગત વ્યાપી ગયું. તેથી દેવલોકો ભારે ભય પામવા લાગ્યા. પુરૂ તે ઉદાસ થયેલા
દેવોને જોઇને ઉતાવળે સંડિકા ખોલી; તેણે કાલિકાને કહ્યું કે હું આમુડે,
તારું માં પોહાણું કર, પુરૂ અને મારું શસ્ત્ર વાગવાથી રક્તબિંદુમાંથી જે તેજ
નામના જામરા દેવો ઉત્પન્ન થાય છે, તેમને આ તારા મુખે કરીને વેગથી ઝીલી
શે. પુરૂ તથા તેમને આતી આતી તું સંગ્રામમાં ચાલ. એ રીતે એ દેવનું
રૂધિર ઘટી જવાથી તે મરી જશ. પુરૂ જેમને તું આપ જઇશ, તે દારણુ

દેવો ધરીને ઉત્પન્ન નહિ થાય, એમ કાલિકાને કહીને પછી દેવીએ તેને શૂળેકરીને હણ્યો. ૫૬ અને કાલિકાએ તેનું રૂધિર મુખમાં ઝીલી લીધું; એટલે એણે પણ ચંડિકાને ગદા મારી. ૫૭ પણ તેની ગદાના પ્રહારથી દેવીને લગાર પણ વેદના થઇ નહિ; પરંતુ હણેલા એવા તેના શરીરમાંથી તો પુષ્કળ રૂધિર વહેવા લાગ્યું. ૫૮ અને તે જ્યાં જ્યાં વહેતું લાંથી લાંથી આમુંડા મુખેકરીને ઝીલી લેતી; તથા તેના મુખમાં રક્ત પડવાથી જે દેવો લાં ઉપજ્યા ૫૯ તેમને આમુંડા ખાઇ ગઇ તથા તેનું રૂધિર પી ગઇ. પછી દેવીએ શૂળ, વજ્ર, ખાણ, તરવાર, અને ઋષિ નામ આયુધે કરીને ૬૦ આમુંડાએ જેનું રૂધિર પીધું છે એવા રક્તપીજને હણ્યો. હે પૃથ્વી-પતે, શસ્ત્રમુદાયથી હણાયેલા રક્તપીજ નામે મહા અસુર રૂધિરરહિત થ-ઇને પછી પૃથ્વીઉપર પડ્યો. ૬૧ હે તૃપ, એ અસુરનું મરણ થયું એટલે દેવલોકો અત્યંત આનંદ પામ્યા અને રૂધિરના મદવડે મસ્ત થયેલા મા-તૃગણ નાચવા લાગ્યો. ૬૨

॥ તતસ્તે હર્ષમતુલમવાપુસ્ત્રિદશાનૃપ ॥

‘॥ હતે માતૃગણસ્તસ્મિન્નર્તાસૃડમદોદ્ધતઃ ॥ ૬૧ ॥

इतिश्री पु०प्रकाशे मा०पुराणे सार्वर्णिके० देवीमाहात्म्ये रक्तबीजवधो नाम गु०भाषायां ८८ अध्यायः ॥ (८)

राजोवाच ॥ विचित्रमिदमाख्यातं भगवन् भवता मम ॥

॥ देव्याश्चरितमाहात्म्यं रक्तबीजवधश्चित्तं ॥ १ ॥

રાજા કહેછે,—હે ભગવન્, તમારે મને રક્તપીજના વધ સંબંધી દેવી ચરિત્રનું મહાત્મ્ય કહ્યું તે વિચિત્ર છે. ૧ હવે રક્તપીજનું મૃત્યુ થયા પછી મહાકોપી શુંભ તથા નિશુંભે જે કામ કર્યું તે સાંભળવાની મને ઇચ્છા છે કે ઋષિ કહેછે,—રક્તપીજને માર્યા પછી અને ખીજપણ સંઘા-મમાં હણાયા પછી શુંભ તથા નિશુંભ અત્યંત ક્રોધ કર્યો; ૨ હવે પોતાના મોટા સૈન્યનો નાશ થતો જોઇને ક્રોધ કરી અસુરની મુખ્ય સેના લઇને નિશુંભ ધાયો. ૩ અને તેની આગળ પાછળ તથા બાજુઓપર મોટા મોટા અસુરો હાઠ કરડતા અને ક્રોધ કરતા દેવીને મારવાને દોડ્યા. ૪ મહા વી-

ર્થશાળા શુભ પણ પોતાની સેનાને લેઇને માતાઓ સાથે યુદ્ધ કરી કોષિકા
ચંડિકાને હણવાને અર્થે આગ્યો હતો. ૬૬ પછી શુભ નિશુભ તથા દેવીનું
ભારે યુદ્ધ થયું. જાણે એ મેઘ વરસતા હોય તે પ્રમાણે અતિ દારૂણ બા-
ણની વૃષ્ટિ ચાલી રહી હતી. ૬૭ દેવોએ ફેફેલા બાણોને પોતાના બાણના
સમુદાયકરીને તલ્કાળ ચંડિકા કાપી નાખતી હતી અને તે બન્ને દેવપતિ-
ઓનાં શરીર ઉપર બાણોના પ્રહાર કરતી હતી. ૬૮ નિશુભે ઝગારા મારી
રહેલું તીક્ષ્ણ ખડ્ગ તથા ઢાલ લેઇને દેવીના ઉત્તમ વાહન સિંહના માથામાં
તે ખડ્ગ માર્યું ૬૯ વાહનને ધા કર્યો જોઇને દેવીએ નિશુભના તીક્ષ્ણ ખડ્ગને
તથા અપ્સરંદ્ર નામે ઢાલને બાણેકરીને કાપી નાખ્યાં. ૭૦ ઢાલ તરવાર કપામાં
જોઇને તે અસુરે શક્તિ છોડી; તેના પણ પોતાની સામે આવતી જોઇ
અકબરે એ કટકા કરી નાખ્યા. ૭૧ કોષિકા ગર્જના નિશુભદાનવે હવે શૂલ
લીધું. અને તેને પણ આવડું જોઇને મુષ્ટિપ્રહારથી દેવીએ તેનો ચૂરે-
ચૂરો કરી નાખ્યો. ૭૨ હવે તેણે ગદા ફેરવીને ચંડિકાપ્રત્યે નાખી. તે પણ
દેવીએ ત્રિશૂળેકરી ત્રાડેલી ભસ્મ થઇ ગઇ. ૭૩ પછી હાથમાં ધરસી લેઇને
આવતા દેવમેઇને દેવીએ બાણોના સમૂહથી હણીને પૃથ્વી ઉપર પાડ્યો. ૭૪
ભયાનક પરાક્રમવાળા પોતાના ભાઇ નિશુભને પૃથ્વીપર મૂર્છિત પડ્યો જો-
ઇને મહાક્રોધ કરી શુભ રથમાં બેસીને અંબિકાને હણવા માટે આગ્યો.
૭૫ દેવી તે વખતે અતિ ઉત્તમ તથા જેમાં પરમ આયુધ ઝાલી લીધાંછે,
એવા અનુપમ આઠ હાથેકરી આખા આકાશમાં વ્યાપ્ત થઇને શાભવા
લાગી. ૭૬ તેને (શુભને) આવનો જોઇને દેવીએ શંખ વગાડ્યો તથા અતિ
દુઃખદ ધનુષ્યની પલ્લવને ટંકાર કર્યો. ૭૭ તેમજ મુકળ અસુરસેનાના તેજનો
નાશ કરનાર એવા પોતાના ઘંટાના નાદેકરી દિશાઓ ભરી કાઢી. ૭૮ પછી
મહાન હાથીઓના મદને તજવનાર એવી ભારે ગર્જનાએકરીને સિંહ પણ
આકાશ તથા સમીપની દશ દિશાઓ ભરી કાઢી. ૭૯ પછી કાલિકાએ
આકાશમાં ફૂદીને એ હાથેકરી પૃથ્વીપર પ્રહાર કર્યો, તેનો એવો ભારે અ-
વાજ થયો કે તેથી પેટેલાંના બધા અવાજ ઠંકાઇ ગયા. ૮૦ શિવદૂતીએ
ભયંકર એવું ભારે હાસ્ય કર્યું કે તેના અવાજથી દેવો ત્રાસ પામવા
લાગ્યા તથા શુભને ભારે ક્રોધ ઉપજ્યો. ૮૧ જે સમયે દેવી બોલી કે, 'હું
દુરાત્મા, ઉભો રહે, ઉભો રહે,' તે વખતે આકાશમાં રહેલા દેવોએ 'જય,

જપ' એવો શબ્દ કર્યો. કુરુ શુભે આવીને મૂકેલી જવાળા જેવી અતિ ભ-
યાનક અને અગ્નિના ઢગલા મરખી પ્રકાશિત જે સંકિત આવતી હતી, તે
ભારે ઉલ્કાપાત થવાથી નાશ પામી. કુરુ શુભના સિંહનાદેકરીને ત્રણલોક
વ્યાપ થઇ ગયા, પણ હું રાજા, મેઘગર્જનાના ધોર અવાજ આગળ તે
હારી ગયો. કુરુ શુભે મૂકેલા ખાણને દેવીએ અને તેણિયે મૂકેલાને શુભે
પોતપોતાના દારણ ખાણોએકરી સેંકડો અને હજારો પ્રકારે કાપી નાખવા
માઝ્યાં. કુરુ પછી ચંડિકાએ કોપ કરીને તેને શૂલવડે હણ્યો તેથી તે મૂઝા
પામીને પૃથ્વી ઉપર પડ્યો. કુરુ એટલામાં નિશુભને ચેતના આવી તેથી
હાયમાં ધનુષ્ય લેઇને દેવી, કાલિકા તથા સિંહને ખાણોએકરી હણવા
લાગ્યો. કુરુ વળી પ્રરીને હજાર હાય કરીને તે દેવે ચક્ર નામના આયુધથી
દેવીને ઢાંકી કાઢી. કુરુ પછી વિષમ સંકટનો નાશ કરનારી ભગવતી કુર્ગાએ
હોષ કરી પોતાના ખાણોએકરી તેનાં ચક્ર તથા ખાણોને કાપી નાખ્યાં. કુરુ
એટલે દેવસેનાથી વીંટાપણો નિશુભ ગદા લેઇને વેગથી ચંડિકાને મારવા
દોડ્યો. કુરુ તેને આવતો જોઇને ચંડિકાએ તીક્ષ્ણ ધારવાળા ખર્જીથી તેની
ગદા ભાગી નાખી; એટલે તેણે શૂળ લીધું. કુરુ દેવપીડક એવા નિશુભ-
ને હાયમાં શૂળ લેઇ આવતો જોઇને વેગથી કુરુકેલા ભાલાએકરી ચંડિ-
કાએ તેની છાતી વીંધી. કુરુ એટલે શૂળથી ભેદ પામી છે છાતી જેની એવા
નિશુભના લુદ્ધમાંથી ખીજો મહાખળવાન અને મહાવીર્યવાન પુરુષ
'ઉભી રહે' એમ બોલતો નીકળ્યો. કુરુ એટલે ગર્જનાની પેઠે હસીને દેવીએ
તે નીકળતા પુરુષનું માથું ખર્ગેકરી કાપીનાખ્યું, અને તે પૃથ્વીપર
પડ્યો. કુરુ પછી સિંહ પોતાની ભયાનક દાદોવડે અસુરોની ગરદનો ભેદી
નાખી તેમને ખાઇ જવા લાગ્યો. તેમ કાલિકા તથા શિવદૂતીએ ખીજને
ખાઇ જવા માંડ્યા. કુરુ કેટલાક કૌમારીની શક્તિવડે હણાઇને નાશ પામી
ગયા. તથા કેટલાક મોટા દેવો અહ્યાણીના મંત્રેલા જળથી હતા નહતા
થઇ ગયા. કુરુ કેટલાક માહેશ્વરીના ત્રિશૂળથી અને કેટલાક વારાહીનું
ગ્રુપ વાગવાથી નાશપામી પૃથ્વીપર પડ્યા. કુરુ વૈષ્ણવી શક્તિએ કેટલાક દેવો-
ના ચક્ર કરીને, તથા એંદ્રી શક્તિના હાયમાંથી છૂટેલા વજ્રે કેટલા-
કના કડકા કડકા કરી નાખ્યા. કુરુ કેટલાક દેવો નાશ પામ્યા, કેટલાક મહા
અંત્રામમાંથી નાશી ગયા, અને કેટલાકને કાલિકા, શિવદૂતી, તથા સિંહ,

આધ ગયાં. ૩૬૬

॥ કેચિદ્વિનેશુરસુરાઃ કેચિચ્છા મહાહવાત્ ॥

॥ ભક્ષિતાશ્વાપરે કાર્ત્ત્તિશિવદૂતીમૃગાધિપૈઃ ॥ ૩૯ ॥

ઈતિશ્રી પુરાણાર્થ પ્ર૦ મા૦ પુ૦ સાવ૦ દેવી૦ નિશુંભવધો નામ
ગુ૦ મા૦ ૮૯ અધ્યાયઃ ॥ (૯)

॥ ઋષિરુવાચ ॥ નિશુંભં નિહતં દૃષ્ટ્વા ભ્રાતરં પ્રાણસંમિતં ॥

॥ હન્યમાનં વલં ચૈવ શુંભઃ કુદ્ધોઢવ્રવીદ્વચઃ ॥ ૧ ॥

ઋષિ કહેછે,—પોતાના પ્રાણસમાન ભાઈ નિશુંભને હણાવતો તથા
સેતાને હણાતો જોઈને ક્રોધે ભરાઈને શુંભ ખોલ્યો. ૧ બળના મદથી
રોપ પામેલી હે દુર્ગે, તું ગર્વ મા કર; કેમકે તું ખીજીઓની મદદ લેઈને
યુદ્ધ કરે છે, અને પોતાને જબરી માને છે. ૨ દેવી કહેછે,—હું જગ-
તમાં એકજ છું; મારાથી ખીજી આ લોકમાં કોણ છે ? હે દુષ્ટ, જો એ
મારી વિભૂતિમાં મારામાંજ પાછી પ્રવેશ કરેછે. ૩ પછી શ્રદ્ધાણીને આદિ
લેઈને તે બધી દેવીઓ આંખિકાના શરીરમાં લીન થઈ ગઈ, અને પછી
પોતે એકજ આંખિકા રહી. ૪ દેવી કહેછે,—હું મારી વિભૂતિએ કરીને
ઘણું રૂપ ધારણ કરીને જે રહી હતી, તે બધું મેં પાછું મંકેલી લીધું છે.
હવે મંથ્રામમાં હું એકજ છું, મોટે હોંશિયાર થા. ૫ ઋષિ કહેછે,—પછી
બધા દેવ અને દૈત્યના દેખતાં દેવી અને શુંભ બન્નેનું દારણ યુદ્ધ આ-
લતું થયું. ૬ આણેના પરશાદ કરીને, તથા તિક્ષણ શસ્ત્ર અને દારણ
અસ્ત્રાએ કરીને સર્વ લોકને ભય કરનાર તે બન્નેનું ભારે યુદ્ધ થયું. ૭
સેંકડો દિવ્યઅસ્ત્ર જે આંખિકા મૂકતાં હતાં તેને નાશ કરવાના સામ-
ર્થ્યવાળાં અસ્ત્ર સામે મૂકીને દૈત્યરાજ તેને ભાગી નાખતો હતો. ૮ અને
તેણે મૂકેલાં દિવ્યઅસ્ત્રને પરમ ઐશ્વર્યવાળી દેવી પણ હોંકારાની સાથે
રમતની પેઠે ભાગી નાખતી હતી. ૯ પછી દૈત્યે સેંકડો આણે કરીને દેવીને
ઢાંકી દાઢી, એટલે દેવોએ કોપ કરીને આણેવતી તેનું ધનુષ્ય કાપી નાખ્યું.
૧૦ ધનુષ્ય કપાયું એટલે દૈત્યરાજએ શક્તિ લીધી, તેને પણ દેવીએ

તેના હાથમાં ને હાથમાંજ ચક્રવતી છેદી નાખી. ૧૧૫ પછી દૈત્યોના રાજા
 અર્જુ તથા રાતચંદ્ર નામે તેજસ્વી દાલ લેઇને દેવીનાં તરફ દોડ્યો. ૧૧૬
 પણ તેના આવતાંમાંજ ચંડીએ ધનુષ્યમાંથી છોડેલા તીક્ષણ બાણે કરીને
 તેનું અંગ તથા સૂર્યકિરણ જેવી નિર્મળ દાલ છેદી નાખી. ૧૧૭ અથ્થ
 તથા સારથી જેના હણાયા છે તથા ધનુષ્ય જેનું કપાઇ ગયું છે, એવા
 તે દેવો પછી અંબિકાને મારી નાખવાના ઉદ્ધમમાં બયાનક મુદ્ગર હા-
 થમાં લીધું. ૧૧૮ તેને આવતો જોઇ તીક્ષણબાણેએ કરી તેનું મુર્દર પણ
 છેદી નાખ્યું, તથાપિ મુષ્ટિ ઉગામીને વેગે કરી તે ધાવો. ૧૧૯ અને દૈત્ય-
 રાજાએ તે મુક્તિ દેવીના ત્દયમાં મારી; દેવીએ પણ તેને ત્દયમાં થાપટ
 મારી. ૧૨૦ એ થાપટના પ્રહારથી હણાયેલો તે દૈત્યરાજ પૃથ્વીપર પડ્યો,
 પણ પાછો એકાએક ઉભો થયો. ૧૨૧ અને દેવીને ઝાલીને ગગનમાં ઉડ્યો,
 તો ત્યાં પણ નિરાધાર રહીને ચંડિકા તેની સાથે યુદ્ધ કરવા લાગી. ૧૨૨
 આકાશમાં મિદ્ધ અને મુનિને વિસ્મય કરનારું બાહુ-યુદ્ધ (મદલ ધ્રુસ્તી)
 દૈત્ય તથા ચંડિકાએ પરસ્પર પ્રથમ કરવા માંડ્યું ૧૨૩ પછી ઘણીકવાર લગી
 તેની સાથે બાહુયુદ્ધ કર્યા પછી ચંડિકાએ તેને ઉપાડી ચાક ચઢાવોને
 પૃથ્વીપર ફેંક્યો. ૧૨૪ પૃથ્વીપર ફેંકેલો તે દુષ્ટાત્મા (બઠતો કે) ચંડિકાનું
 મૃત્યુ કરવાની ઇચ્છાથી મુક્તિ ઉગામીને વેગેકરી ધાવો. ૧૨૫ એટલે દેવીએ
 સર્વ દૈત્યના અધિપતિને આવતો જોઇ છાતીમાં ભાલો મારી પૃથ્વીપર પાડી
 નાખ્યો. ૧૨૬ દેવીના ભાલાની અણીથી ધવાયેલો તે પ્રાણ તજીને પૃથ્વીપર
 પડ્યો, અને તેના પડવાથી સમુદ્ર, દ્વીપ, અને પર્વત સહિત બધી પૃથ્વી
 ચલાયમાન થઈ ગઈ. ૧૨૭ એ દુરાત્માનું મૃત્યુ થયું એટલે સર્વ જગત્ પ્ર-
 સન્ન થઇને સ્વસ્થતા પામ્યું અને આકાશ નિર્મળ થયું. ૧૨૮ તેના પડવાની
 પહેલાં જે ઉદ્ધાપાત તથા ઉત્પાત સહિત મેઘ થતા હતા તે શાંત થયા, તથા
 નદીઓ પોતાને માર્ગે વેહેવા લાગી ૧૨૯ તે મરાયો એટલે બધા દેવતાના
 ગણ મનમાં અલંકાર આનંદ પામ્યા, અને ગંધર્વો સુંદર ગાયન કરવા
 લાગ્યા, ૧૩૦ તથા કેટલાક વગાડવા લાગ્યા. અપ્સરાઓના ગણ નાચવા લાગ્યા
 શુભ વાયુ વહત કરવા લાગ્યા, સૂર્ય વિશેષ તેજસ્વી થયો, અગ્નિઓ (અ-
 ગ્નિ હોતાદિમાંના) શાંતરીતે બળવા લાગ્યા, અને દિશાઓમાં થતા શબ્દો
 શાંત થયા. ૧૩૧

॥ અવાદર્યસ્તયેવાન્યે નનૃતુ શ્વાપ્સરોગણાઃ ॥

॥ વવુઃપુપ્યાસ્તથા વાતાઃ સુપ્રમોહભૂદિવાકરઃ ॥

॥ જજ્વલુશ્વામયઃ શાંતાઃ શાંતા દિગ્જનિતસ્વનાઃ (૨૭) ॥

इतिश्री पु० प्र० मार्क० सा०म० देवीमा० शुंभवधो नाम गुर्जर-
मा० ९० अध्यायः ॥ (१०)

ऋषिरुवाच,—

॥ देव्या हते तत्र महासुरैरे सैशः सुरा वह्निपुरोगमास्तां ॥

॥ कात्यायनीं तुष्टુરिष्टलाभा द्विकाशिवक्रास्तु વિકાશિતાશાઃ ॥૧॥

ઋષિ કહેછે—રણભૂમિમાં મહાઅસુરપતિને દેવીએ માર્યો એટલે ધ-
મ્મિલ લાભ થવાથી પ્રકૃષ્ઠિત થયું છે. મુખ્ય તથા મનોરથ જેમના એવા
વનિહને આદિ લેખને ધર્મ સહિત દેવો કાત્યાયની દેવીની સ્તુતિ કરવા લાગ્યા.
૩ હે શરણાગતનાં દુઃખ હરનારી દેવિ, હે અખિલ જગતની માતા, હે
વિશ્વેશ્વરિ, પ્રમત્ર થા, અને વિશ્વનું રક્ષણ કર; હે દેવિ તું સ્થાવર
જંગમ માત્રની ઇશ્વરિ છે. ૩ તું પૃથ્વી રૂપે કરીને રહેલી છે, મોટે જ-
ગતની આધારભૂત છે; કોષથી જેનું ઉદ્ધાન ન થાય એવા વીરવાણી હે
દેવિ, તું જળરૂપે રહીને આખા વિશ્વને તૃપ્ત કરે છે. ૩ તું અનંત વીર-
વાણી વિખણતી શક્તિ છે, વિશ્વનું આદિ કારણ, અને પરમ માયારૂપ
છે; હે દેવિ, તેં આ સર્વ જગતને મોહ પમાડી દીધું છે; પ્રમત્ર એવી તું
આ જગતમાં મુક્તિની હેતુભૂત છે. ૪ હે દેવિ, જગતમાં સમસ્ત ૧ વિદ્યા-
ઓ અને પાતિત્રલ મૌદર્યાદિ ૨ કલાઓ સહિત બધી ઓઓ તારા અંશ
છે. અંખા એવી એકલી તેંજ આ બધું જગત ભરી કાઢ્યું છે. મોટે
સ્તુતિઅંગની ઉત્તમ વચન જેમાં છે એવી તારી શી સ્તુતિ કરી! ૫ (૪-
રીને સ્તુતિનું અદ્યટિતપણું વર્ણવે છે:—) જો તું સ્વર્ગ અને મુક્તિ આ-
પનારી દેવી સર્વમય છે, તો અમે તારી સ્તુતિ કરી. હવે સ્તુતિને અર્થ

૧ વેદ વેદાંગ મર્મશાસ્ત્ર પુરાણાદિમળીને ૧૮ વિદ્યાઓ. ૨ અથવા મોત વાદાદિ ૬૪ ક-
ળાઓ શૈવતંત્રમાં કહેલી છે તે.

૨ અથવા મોત વાદાદિ ૬૪ ક-

ખીજ કયાં પરમ વચન અમે ? કહિયે ? ૧૬ સર્વતી બુદ્ધિરૂપેકરીને જનના
 લક્ષ્યમાં રહેલી તથા સ્વર્ગ અને મોક્ષ આપનારી હે નારાયણિ દેવિ,
 તને નમસ્કાર છે. ૧૭ કલા, (ત્રીશકાષ્ઠા) કાષ્ઠા, (અઘાર નિમિષ) આદિક કા-
 ળવિભાગ રૂપે કરીને પરિણામ આપનારી (ફરશાર કરનારી) તથા સૃષ્ટિને
 સંહાર કરવામાં શક્તિમાન નારાયણિ, તને નમસ્કાર છે. ૧૮ સર્વે કલ્યાણમાં
 કલ્યાણપણારૂપ, સર્વ અર્થની પ્રિદ્ધિ કરનારી ભવાતી, (ભક્તને) શરણુ પામવા
 યોગ્ય એવી, ત્રણ નેત્રવાળી, ગૌરીરૂપ નારાયણિ, તને નમસ્કાર છે. ૧૯ જગતની
 ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ, અને વિનાશ કરનારી શક્તિરૂપ સનાતન દેવી, ગુણની
 આધાર તથા ગુણરૂપ નારાયણિ, તને નમસ્કાર છે. ૨૦ શરણે આવેલા
 દીન અને પીડા પામેલાનું રક્ષણ કરવામાં તત્પર, અને સર્વ કોષ્ઠની વેદના-
 ને હરણ કરનારી દેવી નારાયણિ તને નમઃ ૨૧ હંસયુક્ત વિમાનમાં
 બેઠેલી બ્રહ્માણીનું રૂપ ધારણ કરનારી તથા કમંડુલમાંથી જળ છાંટનારી
 હે નારાયણિ દેવિ, તને નમઃ ૨૨ ત્રિશૂળ, ચંદ્ર, અને સર્પને ધારણ ક-
 રનારી તથા મોટા વૃષભનું જેને વાહન છે એવી માહેશ્વરી રૂપ દેવી ના-
 રાયણિ તને નમઃ ૨૩ માર તથા કૂકડાથી વીંટાયલી અને મોઢી શક્તિ
 ધારણ કરનારી પાપ રહિત કૌમારી રૂપ દેવી નારાયણિ તને નમઃ ૨૪ શં-
 ખ, ચક્ર, ગદા, શાર્દૂળ ધનુષ્ય, આદિ પરમ આયુધને ધારણ કરનારી
 વૈષ્ણવી રૂપ દેવિ, પ્રમુદ્ધ થા; હે નારાયણિ તને નમઃ ૨૫ ભયાનક મોટું
 ચક્ર ઝાલેલું તથા દાઢેકરી પૃથ્વીને ઉપાડેલી જેણે એવા વરાહરૂપને ધારણ કરના-
 રી દેવી નારાયણિ તને નમઃ ૨૬ ભયાનક વૃશિંહ રૂપે કરીને દૈત્યોને હ-
 ણવાનો જેણે ઉદ્ધોગ કર્યો છે તથા જે તણ લોકનું રક્ષણ કરનારી છે એવી
 નારાયણિ તને નમઃ ૨૭ માથાપર મુકુટ ધારણ કરેલો, મોટું વજ્ર જેનું
 આયુધ છે, હજાર નેત્રેકરીને ઉજ્જવલ જેની કાંતિ છે એવી, વૃત્તાસુરનો પ્રાણ
 લેનારી અંદ્રિશક્તિરૂપ દેવી નારાયણિ તને નમઃ ૨૮ શિવદૂતી રૂપેકરીને
 દેવની મોઢી સેનાનો જેણે નાશ કર્યો છે તથા ભયાનક જેનું રૂપ અને મોઢી
 જેની ગર્જના છે, એવી હે નારાયણિ તને નમઃ ૨૯ દાઢેએકરી વિકરાળ

૧. ભવાતી એવા કે—સર્વવ્યાપકતાને લીધે પરા, પશ્યતી, મધ્યમા અને
 વૈષ્ણવી એ ચાર પ્રકારની વાણીમાં પણ તું રહેલી છે તે તે વાણી લિખપણે તારી સ્તુતિ શી
 રીતે કરી શકે ? વાસ્તે કેવળ તારા નામવડે તને નમસ્કાર કરીએ છીએ.

જેનું મુખ છે, તથા મસ્તકમાળાનો જેને અલંકાર છે, એવી મુંડ દૈત્યને હણનારી ચામુંડા૩૫ નારાયણ તને નમઃ ૩૬ લક્ષ્મી, લજ્જા, મહાવિદ્યા, શ્રદ્ધા, પુષ્ટિ, સ્વધા, નિશ્ચિલા, મહારાત્રી, અને મહામાયા, એ જેનાં ૩૫ છે એવી નારાયણ તને નમઃ ૩૬ મેધા, સરસ્વતી, શ્રેષ્ઠ, વૈભવ, મહત્તા, તમાગુણ એ જેનાં ૩૫ છે એવી હે સ્વતંત્ર ઈશ્વરી, તું પ્રમત્ત થા; હે નારાયણ તને નમઃ ૩૬ સર્વ કાંઈ જેનું સ્વરૂપ છે, સર્વની પ્રભુ અને સર્વ સામર્થ્યવાળી હે દેવિ, અમારું ભયથકી રક્ષણ કર. હે દુર્ગા દેવિ તને નમસ્કાર છે. ૩૬ તણ લોચને કરી અલંકૃત આ તારું મુંદર વદન અમારું સર્વ ભૂતથકી રક્ષણ કરે. હે કાત્યાયિની, તને નમસ્કાર છે. ૩૬ જેની વિકાળ જતાળા છે, એવું સમગ્ર દૈત્યને નાશ કરનાર તારું ઉચ્ચ ત્રિશૂલ ભયથકી અમારું રક્ષણ કરે; હે ભદ્રકાલિ, તને નમસ્કાર છે, ૩૬ હે દેવિ જે પોતાના સંપૂર્ણ જગત્સંપાદક નાદકરી દેવોનાં તેજને હણે છે એવી તારી ઘંટા અમારું સર્વ પાપથકી રક્ષણ કરે; માતા જેમ બાળકનું રક્ષણ કરે છે તેમ. ૩૬ હે ચંડિકે, અસુરનાં રૂધિર, વસા, આદિકના કાદવથી ખરડાલો છતાં તારા * હાથવડે ઉજ્જવલ ખડ્ગ અમને કલ્યાણકારી થાઓ. અમે તને નમીએ છીએ. ૩૭ તું પ્રમત્ત થાય તો સમસ્ત વ્યાધિને નાશ કરે છે, અને રીસે ભરાય તો તમામ અભીષ્ટ મનોરથનો નાશ કરે છે. તારે આશરે આવેલા પુરુષોને વિપત્તિ નડતી નથી, પણ તેઓ ખીજને આશ્રય આપનારા થાય છે. ૩૮ હે અંબિકે, પોતાની મૂર્તિને બહુ પ્રકારે કરીને, અનેકરૂપે કરી તેં જે ધર્મનો દ્વેષ કરનારા મોટા દૈત્યોનો આજ નાશ કર્યો, તે હે દેવિ, ખીજ કોણ કરી શકે એવી છે. ૩૯ વિદ્યા, શાસ્ત્ર, ઉપનિષદ્, અને વેદવાણીમાં તારા વિના ખીજ કશી છે? મમતારૂપ મહા અંધારા ખાડામાં આ વિશ્વને તું અલંત ભમાવે છે! ૪૦ જ્યાં રાક્ષસો, ભયંકર ઝેરવાળા સર્પ, શુભ્રઓ, ચોરનાં સૈન્ય, દાવાનલ, અને ભરદરિયો છે, ત્યાં (વ્યાપક રૂપે) રહીને પણ તું જગતનું રક્ષણ કરે છે! ૪૧ હે વિશ્વેશ્વરી તું વિશ્વનું રક્ષણ કરે છે; તું વિશ્વને ધારણ કરનારી છે, અને તેથી વિશ્વની આત્મારૂપ છે; વિશ્વના સ્વામી બ્રહ્માદિકે વંદન કરવા યોગ્ય તું છે; તારે વિષે ભક્તિએકરી જેઓ નમ્ર છે, તે વિશ્વને આશ્રય આપનારા થાય

* અર્ધાન્ હાયના તેજસ્વ પરાવર્તન ખડ્ગમાં થવાથી તે ચળકવું.

છે. ૬૩ હે દેવિ, તું પ્રસન્નયા, અને હમણાની પેઠે અસુરોનો નાશ કરીને હમેશા અમારું શત્રુતા ભયથી રક્ષણ કર; સર્વ જગતનાં પાપ તથા ઉત્તા-
તનું શ્રણ મળવાની વખતે ઉપજેલા રોગાદિ ભારે ઉપસૂતો જલદી નાશ
કર. ૬૪ હે વિશ્વનાં દુઃખ હરણ કરનારી દેવિ, નમસ્કાર કરતા અમાને તું
પ્રસન્ન થા; ત્રણલોકમાં વસનારાઓએ સ્તવન કરવા જોગ હે દેવિ, સર્વ
લોકને વરદાન આપનારી થા. ૬૫ દેવી કહે છે, - હે દેવલોકિ, હું તમને વર-
દાન આપવા તત્પર છું, મોટે લોકને ઉપકાર કરનાર જે વરદાન માગવાને
તમે મનમાં ચહાતાહો, તે માગો. ૬૬ દેવો બોલ્યા, હે સર્વની ઇશ્વરિ, ત્રણ
લોકની સર્વે પીડાઓ શાંત કરનાર આતું ને આતુંજ તારે અમારા શત્રુ-
ઓનું નિકંદન કરવું. ૬૭ દેવી કહે છે, - વૈવસ્વત મન્વંતરના અઠાવોશમાં
યુગમાં શુભ અને નિશુભ નામે મોટા દૈત્યો શરીને પેદા થશે, ૬૮ તે
વખતે હું ચશોદાના ગર્ભને વિષે ઉત્પન્ન થઈ, નદગોપને પેર જન્મ લેઈ
હું તેમનો નાશ કરીને વિધ્યાચળમાં વાસ કરીશ. ૬૯ શરીને પણ મહાભય-
કરૂં પૃથ્વીપર અવતરીને વિપ્રચિત્તિ કૃળના દાનપોને હણીશ. ૭૦ એ
વૈપ્રચિત્ત નામે વિકાળ દાનપોને ભક્ષણ કરતાં મારા દાંત દાડમના પૂલ જેવા
ગ્રતા થશે, ૭૧ તેથી સ્વર્ગમાં દેવલોકો અને મૃત્યુલોકમાં માનવીઓ મારી
સ્તુતિ કરતા મને નિરંતર 'રક્તઢંતિકા' કહેશે. ૭૨ શરીને પણ સો વર્ષની
અનાવૃદ્ધિમાં બ્યારે પાણી નહિ મળે ત્યારે મુનિઓએ સ્તુતિ કરેલી હું પાછી
વગર યોનિથી ઉત્પન્ન થઈશ, ૭૩ અને મારાં સો નેત્રે કરીને હું મુનિ-
ઓને જોઈશ તેથી મનુષ્યો મને શતાક્ષી કરીને કહેશે. ૭૪ પછી હે દેવો
મારા દેહમાંથી ઉત્પન્ન થયેલાં, પ્રાણનું રક્ષણ કરે એવાં શકિ કરીને તમા-
મ લોકોનું વૃદ્ધિ થતાંમુખી ભરણ પોષણ કરીશ; ૭૫ તેથી પૃથ્વીપર હું
'શાકંભરી' નામે કરીને પ્રસિદ્ધ થઈશ. વળી એજ ડેકાણે 'દુર્ગમ' નામે
મોટા દૈત્યને હું મારીશ, તેથી 'દુર્ગાદેવી' એ પ્રકારે મારું નામ પ્રખ્યાત
થશે. ૭૬ પછી શરીને બ્યારે હું હિમાચલમાં ભવાનક ૩૫ ધારણ કરીને
મુનિઓના રક્ષણ મોટે રાક્ષસોને મારીશ. ૭૭ ત્યારે નમ્રદેહે કરીને મુનિ-
ઓ મારી સ્તુતિ કરશે અને ભીમાદેવી એવું મારું નામ પ્રસિદ્ધ થશે. ૭૮
બ્યારે અરૂણાક્ષ નામે દૈત્ય ત્રણ લોકમાં મહાપીડા ઉત્પન્ન કરશે, ત્યારે, અ-
ગણિત ભમરા જેમાં છે એવું ભમરાનું ૩૫ હું લેઈને ૭૯ ત્રણ લોકના

હિતને અર્થે તે મહાદેવનો વધ કરીશ. ત્યારે સર્વ તરફથી યોગી અને ‘બા-
મરી’ કહીને સ્તવન કરશે. ૬૬૭॥ એ પ્રકારે જ્યારે જ્યારે દાનવોએ બંધી
પીડા ઉત્પન્ન થશે, ત્યારે ત્યારે હું અવતાર લેઈને શત્રુઓનો નાશ કરીશ. ૬૬૮॥

॥ इत्थं यदायदा बाधा दानवोत्था भविष्यति ॥

॥ तदातदावतीर्योऽहं करिष्याम्यारिसंक्षयं ॥ ૬૦ ॥

હિતશ્રી પુ૦ પ્રકાશે મા૦ પુરાણે સાવાર્ણિકે મન્વંતરે દેવીમાહાત્મ્યે દેવ્યાઃ
સ્તુતિ નામ ગુ૦ ભાષાયાં ૯૧ અધ્યાયઃ ॥ (૧૧)

देव्युवाच ॥ एभिःस्तवैश्व मां नित्यं स्तोष्यते यः समाहितः ॥

॥ तस्याहं सकलां बाधां शमयिष्याम्यसंशयं ॥ ૧ ॥

દેવી કહેછે,—જે મનુષ્ય એકાગ્રચિત્તેકરીને એ સ્તુતિપાઠવડે નિત્ય
મારું સ્તવન કરશે, તેની તમામ પીડા હું નિશ્ચય મટાડીશ. ૧ તેમજ મ-
ધુકૈટભના નાશનું, મહિષાસુરના ઘાતનું, અને શુંભનિશુંભના વધનું જે
કાર્તવ્ય કરશે, ૨ તથા મારું ઉત્તમ માહાત્મ્ય અણખી, અતુર્દશી, કે નવખી
તિથિએ એકચિત્તેકરી ભક્તિમહિત સાંભળશે કે પાઠ કરશે ૩ તેને કાંઈ પાપ
કે પાપથી ઉપજેલા આપત્તિઓ, દારિદ્ર, કે ઇષ્ટજનનો વિયોગ પ્રાપ્ત થશે
નહિ. ૪ અને તેને શત્રુથી, રાજાથી, ચોરથી, કે શસ્ત્ર, અગ્નિ, અને જ-
ળના સમુદાયથી કદાપિ ભય ઉત્પન્ન થશે નહિ. ૫ મટે એ મારું માહાત્મ્ય
ભક્તિમહિત એકચિત્તેકરી સાંભળવું તથા તેનો પાઠ કરવો; કેમકે એ ક-
લ્યાણનું સ્થાન છે. ૬ મારું માહાત્મ્ય મહામારીયકી ઉપજેલા તમામ ઉપસર્ગ
તથા ત્રણ પ્રકારના ઉત્પાતને શમાવનારું છે. ૭ આ મારા મહાત્મ્યનો નિત્ય
૧ રૂડીરીતે જે ઘરમાં પાઠ યાપ છે તે ઘરનો કદિ ત્યાગ નહિ કરતાં હું
નિરંતર ત્યાં વામ પુરીશ. ૮ બલિ આપતી વખતે, પૂજામાં, અગ્નિહોમમાં,
અને મહોત્સવમાં એ મારા સર્વ ચરિત્રનું પઠન તથા શ્રવણ કરવું. ૯
૨ જાણ્યે કે ૨ અજાણ્યે કરેલી મારી બલિદાનની પૂજા તથા હવન હું પ્રો-
તિએકરી સ્વીકારીશ. ૧૦ શરદૃતુમાં (આસો માસના નવરાત્રમાં) મારી

૧. અરુપલિત વાણિએ કરી અર્ધ વિચાર પૂર્વક. ૨. વિધિ જાણનારે વિધિવડે અને
વિધ નહિ જાણનારે વિધિવગર કરેલી પૂજા.

વાર્ષિક મહાપૂજા કરવામાં આવેછે. તે પ્રસંગે આ મારું માહાત્મ્ય ભક્તિ-
સહિત સાંભળવાથી રૂઝે મારી કૃપાવડે મનુષ્ય સકળ પીડાયકી નિર્મુક્ત થાય
છે, તથા તેને ધન, ધાન્ય, અને પુત્ર થાય છે, એમાં કાંઈ સંશય નથી.
રૂઝે મારું આ માહાત્મ્ય તથા કલ્યાણકારી મારા જન્મ, અને યુદ્ધમાં મારાં
કરેલાં પરાક્રમને સાંભળવાથી મનુષ્ય ભયરહિત થાય છે. રૂઝે મારું માહા-
ત્મ્ય સાંભળનારાના શત્રુઓ નાશ પામે છે, કલ્યાણ પ્રાપ્ત થાય છે, અને
તે પુરૂષનું કુળ આનંદ પામેછે. રૂઝે (ઉપદ્રવ નિવારણાર્થ) શાંતિકર્મ-
માં, નહારું સ્વપ્ન થયું હોય ત્યારે, અને ભયંકર ગ્રહપીડામાં મારું માહા-
ત્મ્ય સાંભળવું. રૂઝે તેથી ઉપસર્ગો (ઉપદ્રવ) અને દારણ ગ્રહપીડા શાંત થાય
છે, તથા મનુષ્યે દોડેલું દુષ્ટ સ્વપ્ન સુખ આપનારું, થાય છે. રૂઝે બાળગ્રહ
(ડાકિણી આદિક)થી પીડા પામતાં બાળકોને શાંતિ આપનારું, અને માંહે
માંહે અંટસ પડેલાઓને તે ઉત્તમ મૈત્રી કરાવનારું છે. રૂઝે સમગ્ર દુરાચર-
ણોઓના બળની હાનિ કરનારું તથા રાક્ષસ, ભૂત અને પિશાચાદિકનું પા-
ઠમાત્રથીજ નાશ કરનારું આ પરમ માહાત્મ્ય છે. રૂઝે આ મારું સમગ્ર મા-
હાત્મ્ય મારી પ્રાપ્તિ કરી આપનારું છે. પશુ, પુષ્પ, અર્ધ્ય, ધૂપ, ગંધ, ઉ-
ત્તમ દીપ, રૂઝે બ્રાહ્મણોને ભોજન, હોમ, પંચામૃતના અભિષેકાદિ, અને
ખીજ નાના પ્રકારના ભોગ અર્હર્નિશ વર્ષ પર્યંત મને આપવાથી, રૂઝે જેવી
મારી પ્રીતિ સંપાદન કરાય છે, તેવીજ પ્રીતિ મારાં રૂડાં ચરિત એકવાર
સાંભળવાથી સંપાદન કરાય છે. એ ચરિત્ર સાંભળવાથી પાપ હરાય છે તથા
આરોગ્ય મળે છે. રૂઝે મારા જન્મનું કીર્તન ભૂતાદિકથકી રક્ષણ કરે છે,
અને જેમાં દુષ્ટ દૈત્યોના નાશની કથા છે એવું મારું યુદ્ધ ચરિત રૂઝે સાં-
ભળવાથી (ગાવાથી) મનુષ્યને શત્રુનો ભય ઉપજતો નથી. તમે, બ્રહ્મર્ષિઓએ,
જે જે મારી સ્તુતિયો કરીછે રૂઝે તથા બ્રહ્માએ જે જે મારી સ્તુતિઓ કરીછે,
તે રૂડી જુદી આપનારી છે. અરણ્યમાં, દૂર અને શૂન્ય માર્ગમાં, દાવાસિથકી
પેરાપો હોય ત્યાં, રૂઝે ચોરોએ આંતર્યો હોય ત્યાં, એકાંતમાં શત્રુએ પકડયો
હોય ત્યાં, સિંહ કે વાઘ અથવા જંગલી હાથી જંગલમાં પાછળ પડ્યા હોય
ત્યાં, રૂઝે રાજાએ ક્રોધેકરીને વધ કરવાને હુકમ કર્યો હોય કે કેદમાં નાખ્યો
હોય ત્યારે, મહાસાગરમાં વાહાણમાં ખેડેલો હોયને વાહુએ ભમાવ્યો હોય
ત્યાં, રૂઝે અસંત દારણ સંગ્રામમાં હથિપાર ઉડતાં હોય ત્યાં અને ખીજ

તમામ ભયાનક વિપત્તિઓમાં વેદનાઓથકી પીડાયો હોય ત્યારે રૂઢ આ
મારા ચરિત્રનું સ્મરણ કરવાથી પુરૂષ સંકટમાંથી મુક્ત થાય છે. મારા પ્ર-
તાપથી સિંહાદિ હિંસ્ર પશુઓ, ચોર, અને શત્રુઓ મારું ચરિત્ર સંભારના-
રને જોઇ દૂરથીજ નાશી જાય છે રૂઢા નાપિ કહેછે,—એમ કહીને પ્રતાપી
પરાક્રમવાળી ભગવતી ચંડિકા દેવી દેવલોકોના જોતાં છતાં ત્યાંજ અંતર-
ધાન યઇ ગઇ. રૂઢ તે દેવો પણ બપરહિત યમભાગને ભોગવનારા, તથા
શત્રુઓ જેમના હણાયા છે, એવા યમને પૂર્વવત્ પોતપોતાનો અધિકાર
ચલાવવા લાગ્યા. રૂઢ દેવનો શત્રુ, અતુલ્ય પરાક્રમવાળો, મહા ભયંકર, અને
જગતનો નાશ કરનારો શુભ તથા મહાવીર્યવાન નિશુભ, તેમને દેવીએ
હણ્યા એટલે બાકી રહેલા દેવો પણ પાતાળમાં ગયા. રૂઢ-રૂઢ એ પ્રકારે
ભગવતી દેવો પોતે નિત્ય છે તથાપિ પ્રીપ્રીને ઉત્પન્ન યમને, હે ભૂપ, જ-
ગતનું પરિપાલન કરે છે, રૂઢ તેજ આ વિશ્વને માહ પમાડે છે તથા સ-
રજે છે. હે નરેશ, સંતુષ્ટ થયેલી તે દેવીનાસે માગવાથી તે *વિમાન તથા
* સમૃદ્ધિ આપે છે. રૂઢ પ્રલયકાળમાં મહામારી સ્વરૂપને ધારણ કરનારી તે
મહાકાળીવડે આ સકળ જ્ઞાંડ વ્યાપ્ત છે. પ્રલય કાળમાં તેજ મહામારી-
રૂપ છે, અને તેજ સનાતની દેવી અન્ન-મા છતાં સૃષ્ટિકાળમાં પોતે સૃષ્ટિરૂપ
થાય છે. ભૂતમાત્રની સમયપ્રત્યે તેજ સ્થિતિ કરે છે. રૂઢ-રૂઢ સંપત્તિસમયે
મનુષ્યને અબુદ્ધ્ય આપનારી લક્ષ્મીરૂપ પણ ધરમાં તેજ થાય છે. આપત્ત-
સમયે તેજ વિનાશને અર્થે અલક્ષ્મી થાય છે. રૂઢ તેની સ્મૃતિ કરી હોય
અને પુષ્પ, ધૂપ, ગંધ, આદિકથી પૂજન કર્યું હોય તો તે દ્રવ્ય અને
સંતતિ, તથા ધર્મમાં બુદ્ધિ અને રૂડી ગતિ આપે છે. રૂઢ

॥ સ્તુતા સંપૂજિતા પૂર્ણે ધૂપગંધાદિભિસ્તયા ॥

॥ દદાતિ વિત્તં પુત્રાંશ્ચ મર્તિં ધર્મે ગાર્તે શુભાં ॥ ૩૮ ॥

इति श्री पु० प्रकाशे मा० पुराणे सावर्णिके० भगवती वाक्यं नाम
गु० भाषायां ९९ अध्यायः ॥ (१९)

* ‘નિઝામવાળાને મોક્ષસાધકી જ્ઞાન અને સકામ ભક્તને દ્રવ્યાદિક આપે છે.’ એવા ભાવાર્થ.

ઋષિસ્વાચ ॥ એતત્તે કથિતં ભૂપં દેવીમાહાત્મ્ય મુત્તમં ॥

॥ એવં પ્રમાવા સા દેવી યયેદં ધાર્યતે જગત્ ॥ ૧ ॥

ઋષિ કહેછે,—હે રાજન્, એ રીતે તને ઉત્તમ એવું દેવીનું માહાત્મ્ય કહ્યું; જે આ જગત્ને ધારણ કરેછે તે દેવીના એવા પ્રતાપ છે. ૧ તેમજ ભગવાન્ વિષ્ણુની માયાથી જે વિદ્યા ઉત્પન્ન થાય છે, તેનાથી તું આ વૈશ્ય અને ખીજા અવિવેકીઓ કુ સર્વ મોહ પામે છે, મોહ પામ્યાછે, અને મોહ પામશે. મોટું હે મહારાજ, તે પરમેશ્વરીને શરણે જા. ૨ તેની આરાધના કરવાથી તેજ મનુષ્યોને ભોગ, સ્વર્ગ, અને મોક્ષ આપનારી છે. માર્કંડેય કહેછે,—એ પ્રમાણે તેનું વચન સાંભળીને સુરથ રાજા રૂઝ રાજ્ય જતું રહેવાથી તથા અતિશય મમતાને ક્ષીયે એવું પામતો, વખાણવા યોગ્ય જેનું આચરણ છે એવા તે મહાભાગ ઋષિને પ્રણામ કરીને ૩ તત્કાળ તપ કરવાને ગયો. અને હું મહાસુને, તે વૈશ્ય પણ તેની સાથે ગયો. અખિકાનું દર્શન થવાને અર્થે નદીના ભાડામાં બેસીને ૪ પરમ દેવીસૂક્તનો જપ કરતા તે અને વૈશ્ય તપ કરવા લાગ્યા. અને તે નદીના ભાડાપર બનેજણુ દેવીની મૂર્તિકારૂપ મૂર્તિ બનાવિને, ૫ ધૂપ, પુષ્પ, અગ્નિહોમ આદિકવડે તેનું પૂજન કરવા માંડ્યું. દેવીમાંજ ચિત્ત રાખીને સાવધાનપણે પ્રથમ તેમણે અહ્ય ભોજન કરવા માંડ્યું, અને પછી આહારનો કેવળ લાગ કર્યો ૬ તથા પોતાના શરીરમાંથી રૂધિર કાઢીને તે યુક્ત બલિદાન આપવા માંડ્યાં. એ પ્રમાણે મનને જીતીને આરાધના કરતાં તણ વર્ષ થયાં. ૭ લાગે જગતનું પોષણ કરનાર અંડિકા દેવી પ્રસન્ન થઇ તેને દર્શન આપી બોલ્યાં. દેવી કહેછે,—હે રાજન્ તું, અને હું કૃપાને આનંદ આપનારા વશ્ય તું, જે (તમે) ધમ્મજ્ઞતા હો ૮ રૂઝે-રૂઝે તે મારાથકી તમને પ્રાપ્ત થશે. હું સંતોષ પામીને તે સર્વ તમને આપવા આવી છું. માર્કંડેય કહેછે,—પછી રાજાએ ખીજા જન્મમાં અભંગ રાજ્ય માગ્યું. ૯ રૂઝે-રૂઝે તથા આ જન્મમાં બળકરીને હણાયું છે શત્રુનું સામર્થ્ય જેમાં એવું પોતાનું રાજ્ય માગ્યું. તે વૈશ્યે પણ મનમાં વિરાગ પામીને જ્ઞાન માગ્યું. ૧૦ તે ડાહ્યા વણિકે માગેલું જ્ઞાન ‘હું અને મારું’ એવા સંગનો ભંગ કરનારું હતું. દેવી કહેછે,—હે રાજન્, ધોડા દિવસમાં તું પોતાનું રાજ્ય પામીશ. ૧૧ રૂઝે-રૂઝે શત્રુઓને

હણીને (તેમને હણવામાં તું પરાજય નહિ પામતાં) મળેલું રાજ્ય જીવન-પર્યંત અક્ષય ટકશે. અને મરણપછી વિવસ્વાન નામના સૂર્યદેવયકી જન્મ પામીને રૂઝું સાવણિ નામે મનુ તું પૃથ્વીપર થઇશ. હું વૈશ્યમેઠ, તેં જ વરદાનની મારી પાસેથી ઇચ્છા કરી છે, રૂઝું તે હું તને આપું છું કે સુકિતને અર્થે જને જ્ઞાન પ્રાપ્ત થશે. માર્કેન્ડેય કહેછે,—એ પ્રમાણે તે બેને તેમની ઇચ્છા પ્રમાણે વરદાન આપીને રૂઝું-રૂઝું તે બેજાએ ભકિતવડે જેની સ્તુતિ કરી છે, એવી તે દેવી તત્કાળ અંતરધાન થઇ. એ પ્રમાણે ક્ષત્રિયમાં મેઠ સુરય, દેવીયકી વરદાન પામીને સૂર્યયકી જન્મ ધારણ કરી સાવણિ નામે મનુ થવાનો છે. રૂઝું

॥ एवं देव्या वरं लब्ध्वा सुरयः क्षत्रियवर्षभः ॥

॥ सूर्याज्जन्म समाप्ताद्य सार्वणि भविता मनुः ॥ (૧૭॥)

इतिश्री पु० प्रकाशे मा० पुराणे सार्वणिके० देवी० सुरय वैश्य-योर्वरप्रदानं नाम गु० भाषायां ९३ अध्यायः ॥ (१३.)

॥ इतिश्री देवीमाहात्म्यं समाप्तं ॥

પ્રથમ અધ્યાયના રૂઝું શ્લોકનો અર્થ નીચે પ્રમાણે પણ થાયછે:—
‘વારૂ તેમ’ એ પ્રકારે કહીને શંખ, ચક્ર, અને ગદા ધારણ કરનારા ભગવાને તે બેઉનાં માયાં (પોતાના) જઘન (કડીપ્રદેશ) માં રાખીને ચક્ર-વડે છેદી નાખ્યાં. (મતલબ એ કે—જળમાં ડુબેલી પૃથ્વી જોઇ મધુકૈટભે કટાક્ષમાં જ્યાં પૃથ્વી જળમાં ડુબેલી ન હોય ત્યાં પોતાના વધત્રી માગણી કરી અને ભગવાને તેમની વાણીના પેચને બાધ ન આવવા તેમનાં માયાં પોતાના કડીભાગમાં રાખીને છેદ્યાં તેનું કારણ એકે વૈશઽસ્વરૂપ વર્ણુનમાં ભગવાનતા કટિભાગમાં પૃથ્વી કલ્પાએલો છે. તેમજ સાતમા અધ્યાયના રૂઝું મા શ્લોકનો અર્થ પણ ખીજી રીતે થઇ શકેછે.

॥ અથ રહસ્ય પ્રારંભ. ॥

॥ પ્રાધાનિકં રહસ્યં* ॥

રાજોવાચ ॥ ભગવન્નવતારા મે ચંડિકાયાસ્ત્વયોદિતાઃ ॥

॥ एतेषां प्रकृतिं ब्रह्मन् प्रधानं वक्तुमर्हसि ॥ १ ॥

રાજા કહેછે,—હું ભગવન્, તમોએ મને ચંડિકાના અવતાર કહ્યા, હવે એ અવતારનાં આદિકારણ જે પ્રકૃતિ અને પ્રધાન તે કહેવાં જોઈએ. ૧ હું દ્વિજ, દેવીના જે સ્વરૂપનું જે વિધિએ મારે આરાધન કરવું જોઈએ, તે સર્વ (આ તમારા) હું પ્રણામ કરતા સેવકને કહો. ૨ ઋષિ કહેછે—આ રહસ્યવાર્તા પરમ ગોપ્ય કહેવાય છે, તથાપિ હું નરાધિપ, તું મારો ભક્ત છે, મારે તને કાંઈ ન કહેવા જેવું નથી. ૩ ત્રણ ગુણયુક્ત પરમેશ્વરી મહાલક્ષ્મી સર્વની આદિભૂત છે. તે આપ્તા જગતમાં લક્ષ્ય અને અલક્ષ્ય સ્વરૂપે વ્યાપક થઈને રહેલી છે. ૪ તે માતુલિંગ, ગદા, દાલ, અને પાનપાત્રને (હાથમાં) ધારણ કરે છે, તથા હું રાજા નાગ, પુરૂષ ચિન્હ, અને સ્ત્રીચિન્હને મસ્તકપર ધારણ કરેછે. ૫ તપાવેલા સોના સરખી તેની કાંતિછે, તથા તેવાંજ આભૂષણ ધારણ કરેછે. તેણે પોતાના તેજવડેકરી સમગ્ર શૂન્ય અવકાશ ભરી નાખ્યો છે. ૬ એ પરમેશ્વરીએ આ તમામ જગતને શૂન્ય જોઈને કેવળ તમો-ગુણવડે એક ખીજું રૂપ ધારણ કર્યું, ૭ અને પોતે, બેદ પામેલા કાળજના જેવી, દાઢે કરીને ઉત્તમ વદન જેનું ચિન્હિત થયું છે, વિશાળ નેત્રવાળી અને સૂક્ષ્મ કટિભાગવાળી સ્ત્રી થઈ. ૮ અર્જુ, પાનપાત્ર, મસ્તક, અને ખેટ નામના હથિઆરવડે જેના ચારે હાથ શોભી રહ્યા છે, અને ઊર ઉપર એક કબંધનો હાર અને એક મસ્તકમાળા જેણે ધારણ કરીછે. ૯ તે તમોગુણમયી ઉત્તમ સ્ત્રી મહાલક્ષ્મીને કહેવા લાગી કે હું માતા, મારું નામ અને કર્મ તું કહે; તને નમસ્કાર કરુંછું. ૧૦ આ ઉત્તમ સ્ત્રી તામસીને મહાલક્ષ્મીએ કહ્યું કે તારાં નામ અને કર્મ હું બતાવુંછું. ૧૧ મહામાયા, મહાકાલી, મહામારી, કૃષ્ણા, વૃષા, નિદ્રા, વૃષ્ણા, એકવીરા, દુસ્તયા (દુઃખેકરીને પરિણામ પામે એવી) કાલરાત્રિ, ૧૨ એ તારાં કર્મવડે પ્રતિપાદન કરેલાં નામ છે. આ નામાએકરી તારાં કર્મ જાણીને જે પાઠ કરશે

તે સુખ પામશે. ૧૩ હે રાજન, તેને એ પ્રમાણે કહીને મહાલક્ષ્મીએ અ-
તિથય શુદ્ધ સત્વગુણેકરીને અંદ્રના સરખું ખીજી સ્વરૂપ ધારણ કર્યું. ૧૪
એટલે તે રૂદ્રાક્ષતી માલા, અંકુશ, વીણા, અને પુસ્તકને ધારણ કરનારી
ઉત્તમ સ્ત્રી થઇ; એને પણ નામ આપ્યાં ૧૫ કે,—મહાવિદ્યા, મહાવાણી,
ભારતી, વાક, સરસ્વતી, આર્યા, બ્રાહ્મી, કામધેનુ, વેદગર્ભા, અને
ધીશ્વરી. ૧૬ હવે મહાલક્ષ્મીએ મહાકાલી, અને સરસ્વતીને કહ્યું કે તમા
ખન્નો પોતાના સરખાં સ્ત્રી પુરુષનાં જોડાં ઉત્પન્ન કરો. ૧૭ એ પ્રમાણે તે-
મને કહીને મહાલક્ષ્મીએ પોતે, સુંદર, કમળના આસનમાં બેઠેલાં, જેના
અંતરભાગે સુવર્ણ છે એવાં બે સ્ત્રી પુરુષ ઉત્પન્ન કર્યાં. ૧૮ હે રાજન, તે-
માંના પુરુષને હે બ્રહ્મા, હે વિધિ, હે વિરંચ, હે ધાતા, એવાં નામે
બોલાવ્યો, અને સ્ત્રીને હે શ્રી, હે પદ્મા, હે કમળા, હે લક્ષ્મી, એવા
સંબોધનથી બોલાવી. ૧૯ મહાકાલી અને સરસ્વતીએ પણ સાથે જોડાં ઉ-
ત્પન્ન કર્યાં, તેમનાં પણ હું તને નામ અને ૩૫ કહું છું. ૨૦ નીલ વર્ણનો
કંક, રાતા બાહુ, શ્વેત શરીર અને મસ્તકપર અંદ્ર, એવા પુરુષને અને શ્વેત
વર્ણની સ્ત્રીને મહાકાલીએ ઉપજાવ્યાં. ૨૧ તેમાં પુરુષ તે રૂદ્ર, શંકર, સ્થાણુ,
કર્પદી, અને ત્રિલોચન, નામનો, તથા સ્ત્રી તે ત્રીવિદ્યા, કામધેનુ,
ભાષા, સ્વરા, અને અક્ષરા નામે થઇ. ૨૨ સરસ્વતીએ ગૌરવર્ણની સ્ત્રી
અને કૃષ્ણવર્ણનો પુરુષ ઉત્પન્ન કર્યો; હે રાજન, તે બેનાં પણ હું તને નામ
કહું છું. ૨૩ વિષ્ણુ, કૃષ્ણ, ત્વષ્ટીકેશ, વાસુદેવ, જનાર્દન, એવાં તે પુરુ-
ષનાં અને ઉમા, ગૌરી, સતી, ચંડી, સુંદરી, સુભગા, શિવા, એવાં તે
સ્ત્રીનાં નામ છે. ૨૪ એ પ્રમાણે સ્ત્રીએ તત્કાળ પુરુષપણને પામી ગઇએ
છે, તે તેના રહસ્યને જાણનારા અંતરનેત્રવાળા મનુષ્યો જીએછે, ખીજા
જોઇ શકતા નથી ! ૨૫ હે રાજન, પછી મહાલક્ષ્મીએ વેદત્રયીને પત્નીરૂપે
બ્રહ્માને આપી; શંકરને વરદાન આપનારી ગૌરી, અને વાસુદેવને લક્ષ્મી
આપી. ૨૬ સ્વરા નામે પોતાની પત્નીસાથે એકત થઇને વિરંચીએ અંડ પેદા
કર્યું, તેને ગૌરી સહિત વીર્યશાળી ભગવાન રૂદ્રે ફેંડાડ્યું. ૨૭ હે રાજન, તે
અંડની મધ્યે પ્રધાન આદિ કાર્યરૂપ મહાભૂતાત્મક બધું સ્થાવર—જંગમ
જગત્ પેદા થયું. ૨૮ લક્ષ્મીસહિત વિષ્ણુએ તેનું પાલણુ પોપણુ કર્યું. હે
મહારાજ, મહાલક્ષ્મી સર્વભૂત પ્રાણીમય ઈશ્વરી છે. ૨૯ તે સૃષ્ટિની પૂર્વે

નિરાકાર અને સાકાર તથા નાના પ્રકારનાં નામરૂપને ધારણ કરનારી છે. બ્રૂદાં બ્રૂદાં નામે કરી એનું નિરૂપણ કરવામાં આવે છે, પણ કોઈ અમુક નામે કરીને તેનું વર્ણન કરી શકાતું નથી. ૩૦

॥ નિરાકારા ચ સાકારા સૈવ નાનાભિધાનમૃત્ ॥

॥ નામાત્તરૈર્નિરૂપ્યૈષા નામ્ના નાન્યેન કેનચિત્ ॥ ૩૦ ॥

॥ इतिश्री प्राधानिकं रहस्यं संपूर्णम् ॥

वैकृतिकं रहस्यं

ઋષિસ્વાચ ॥ ત્રિગુણા તામસીદેવી સાત્વિકી યા ત્રિધોદિતા ॥

॥ सा शर्वा चंडिका दुर्गा भद्रा भगवतीर्यते ॥ १ ॥

ઋષિ કહેછે,—ત્રિગુણા, તામસી, અને સાત્વિકી, એમ તણુ પ્રકારે જે દેવી કહેવામાં આવી છે, તેને શર્વા, ચંડિકા, દુર્ગા, ભદ્રા, અને ભગવતી કહેછે, ૧ મધુકૈટભનો નાશ કરવાને અર્થે બ્રહ્માએ જેની સ્તુતિ કરી હતી, તે વિષ્ણુની યોગનિદ્રા તમાચુણવાળી મહાકાલી કહેવાય છે. ૨ તે દશ-મુખવાળો, દશ હાથવાળો, દશ પગવાળો, અંજન સરખી શ્યામવર્ણ, અને વિશાળ એવાં ત્રીય નેત્રની પંક્તિએ કરીને વિરાજીત છે. ૩ દેવીઅમાન દાંત અને દાઢેકરીને ભયાનક રૂપવાળી તે છે, તથાપિ હું ભૂવાળ, રૂપ, સૌભાગ્ય, તેજ, અને મહા શોભાનું તે સ્થાન છે. ૪ ખડ્ગ, ખાણ, ગદા, ભાલો, શંખ, ચક્ર, ભૃશુંડી નામે આયુધ, ભોગળ, ધનુષ્ય અને લોહી ટપકતું માથું, એ તેણે ખાલેલાં છે. ૫ જેનું ઉદ્ધંધન ન કરી શકાય એવી એ વિષ્ણુની માયા મહાકાલી છે. એનું આરાધન કરનારને સ્થાવર જંગમ માત્ર વશ થાય છે. ૬ જે બધા દેવતા શરીરમાંથી પ્રકટ થઈ હતી, અને જેણેએ મહિષાસુરનો નાશ કર્યો હતો, તે અતુલ્ય તેજવાળી સાક્ષાત ત્રિગુણા દેવી મહાલક્ષ્મી છે. ૭ તેનું મુખ અને સ્તનમંડલ સુશોભિત ઉજ્જવળ છે, તેની કટિનો ભાગ તથા ચરણ રાતા છે, તેની ભુજાઓ, જંઘા અને માથળ આશમાની રંગે છે અને તે સ્વભાવે ઉન્નત છે. ૮ તેનું જઘનસ્થળ (કટિનો આગળનો ભાગ) સુંદર * વિચિત્ર વર્ણ છે. વિચિત્ર હાર, વસ્ત્ર, અને

* નવાઈ ઉપભવે એવું.

અલંકાર તેણે ધારણ કરેલા છે તેણે વિચિત્ર સુગંધિ યેપ શરીરપર કરેલા છે, તથા કાંતિ, રૂપ, અને સૌભાગ્યે કરી શાભાયમાન છે. ૯ અને હજાર હાથ છતાં પણ તે અઢાર ભુજવાળી પૂજ્ય છે. જમણી પાસેના સૌથી નીચેના હાથથી અનુક્રમે તેનાં આયુધ કહીએ છીએ. ૧૦ અક્ષમાલા, કમળ, ખાણ, તરવાર, વજ્ર, ગદા, ચક્ર, ત્રિશૂળ, પ્રસી, શંખ, ધંટા, પાશ. ૧૧ શક્તિ, દંડ, ઢાલ, ધનુષ્ય, પાનપાત્ર અને કમંડલુ, એ આયુધોએ કરી તેના હાથ શાભાયમાન છે, તથા કમળનું તેને આસન છે. ૧૨ હું રાજન, સર્વ દેવમય એ મહાલક્ષ્મી ઇશ્વરીને પૂજનારે. સર્વલોક અને દેવનો સ્વામી થાય છે. ૧૩ કેવળ સત્વચુલુભય, જે ગૌરીના દેહથી ઉત્પન્ન થઈ છે અને જેણે શુંભાસુરનો નાશ કર્યો છે, તે સાક્ષાત્ સરસ્વતી કહેવાય છે. ૧૪ હું રાજન, તેણે પોતાના આઠ હાથમાં ખાણ, મુમ્બલ, શૂલ, ચક્ર, શંખ, ધંટા, હજી, અને ધનુષ્ય ધારણ કરેલાં છે. ૧૫ શુંભ અને નિશુંભને મારનારી તે દેવીની ભક્તિએ પૂજા કરવાથી તે સર્વમપણું આપે છે. ૧૬ હું રાજન, એ પ્રમાણે તને દેવીની મુર્તિઓનાં સ્વરૂપ કહ્યાં, હવે તે જગતમાતાઓનાં ઉપાસન હું તને જૂદાં જૂદાં કહું તે સાંભળ. ૧૭ જ્યારે મુખ્ય મહાલક્ષ્મીનું પૂજન કરવું હોય ત્યારે મહાલક્ષ્મીનું મધ્ય ભાગે સ્થાપન કરીને મહાકાલી અને મહાસરસ્વતીને તેનાથી જમણે અને ડાબે પાસે તથા ત્રણ જોડાં તેમની પછવાડે સ્થાપન કરી પૂજા કરવી. ૧૮ તણ જોડાંમાં બ્રહ્મા અને ભારતી મધ્યે, રૂદ્ર અને ગૌરી જમણે પાસે તથા લક્ષ્મી અને વિષ્ણુ ડાબે પાસે રાખીને તેમના મુખ આગળ ત્રણ દેવીઓ સ્થાપન કરવી. ૧૯ અઢાર ભુજ દેવી મધ્યમાં, તેની ડાબે પાસે દશમુખી, અને જમણે પાસે અષ્ટભુજ દેવી સ્થાપીને તેમાં તે મુખ્ય મહાલક્ષ્મીનું પૂજન કરવું. ૨૦ હું રાજન, જ્યારે અષ્ટાદશભુજ દેવીનું પૂજન કરવું હોય ત્યારે જમણે પાસે દશમુખી તથા ડાબે પાસે અષ્ટભુજ, એ રીતે સ્થાપન કરવું. ૨૧ જ્યારે શુંભાસુરને હણનારી અષ્ટભુજનું પૂજન કરવું હોય ત્યારે બધા અરિષ્ટની શાંતિને અર્થ કાળ તથા મૃત્યુનું પણ પૂજન કરવું. ૨૨ તેની નવ શક્તિઓનાં તથા રૂદ્રગણપતીનાં પણ પૂજન કરવાં. નર્મોદેવ્યે એ સ્તોત્રિકરીને મહાલક્ષ્મીનું પૂજન કરવું. ૨૩ ત્રણ અવતારની પૂજા કરવામાં પણ તે તે સંબંધી સ્તોત્રના મંત્રો લેવા. મહિષાસુરનો ઘાત કરનારી અષ્ટાદશભુજ દેવીનું પૂજન કર

૨૬. ૨૪ ઐન્દ્ર મહાલક્ષ્મી, મહાકાલી, અને મહાસરસ્વતી છે. પાપ અને પુ-
ણ્યનું ણ આપનારી હૃશ્વરી, સર્વ લોકની પ્રભુ, ૨૫ મહિષાસુરનો અંત ક-
રનારી દેવીનું જેણે પૂજન કર્યું તે જગતનો સ્વામી થાય છે. જગતની
ધારણ કરનારી, અને ભક્તનું પાલન કરનારી ચંડિકાનું ૨૬ અર્ધ્યાદિ,
અલંકાર, ગંધ, પુષ્પ, અક્ષત, ધૂપ, દીપ, નૈવેદ્ય, અને નાના પ્રકારના ભ-
ક્ષ્યસહિત પૂજન કરવું. ૨૭ હે રાજન, રૂઢિચુકત બલિદાન, માંસ, સુરા, પ્ર-
ણામ, આચમન, સુગંધિ ચંદન, ૨૮ કપૂર સહિત તાંબૂલ, ઐલેકરીને ભ-
ક્તિભાવસહિત દેવીનું પૂજન કરવું. માયું કપાપલો મહિષાસુર જે દેવીની સાથે
સાધુજ્ય મુક્તિ પામી ગયો છે, તેને ડાબે પાસે દેવીની આગળ સ્થાપન કરી
પૂજવો. અને જમણે પાસે દેવીની આગળ સમગ્ર ધર્મરૂપ, અને હૃશ્વરરૂપ
૨૯-૩૦ જે સ્થાવર-જંગમમાં વ્યાપી રહ્યો છે, એવા દેવીના વાહન સિંહનું
પૂજન કરવું. પછી હાથ જોડીને દેવીનાં આ બધાં ચરિત્રોએ કરીને સ્તુતિ
કરવી. ૩૧ અથવા એકલા મધ્યમ ચરિત્રથી સ્તુતિ કરવી, પણ એકલા પ્રથમ
કે તૃતીયવડે સ્તુતિ કરવી નહિ. અરધું ચરિત્ર જપવું નહિ, અને જપે તો
વિષ્ણુ ઉપજે. ૩૨ અથવા સ્તોત્રના મંત્રોએ કરી જગદંબાની સ્તુતિ કરવી. પછી
પ્રદક્ષિણા કરી હાથ જોડી માથે અડકાડી ૩૩ પ્રમાદ રહિત થઇ વારંવાર
જગતને પોષણ કરનારી દેવી પાસે ક્ષમા માગવી. પ્રત્યેક શ્લોકે કરીને તલ,
ધી, અને દુધના પાકવડે ૩૪ અથવા રૂડા હવિષ્યાજનો સ્તોત્રના મંત્રો-
વડે હોમ કરવો. નમોનમઃ એ પદાએ કરી સાવધાન થઇ દેવીને પૂજવી ૩૫
હૃદ્રિયો વશમાં કરીને હાથ જોડીને નમ્ર થઇ પ્રણામ કરીને દેવીનું પોતાને
વિષે આરોપણ કરી બ્રહ્મા વારલગી ચંડિકા દેવીનું ધ્યાન કરવું, અને ત-
ન્મય થવું. ૩૬ એ પ્રકારે જે ભક્તિએ કરી નિલપ્રત્યે પરમેશ્વરી ચંડીનું પૂ-
જન કરે છે, તે (આ લોકમાં) ધૃષ્ટ્યાપૂર્વક, ભાગ ભાગવીને (દેહાંતે) દેવી-
ના સાધુજ્યપણાને પામે છે. ૩૭ જે ભક્તવત્સલ ચંડિકાનું નિલપ્રત્યે પૂજન
કરતો નથી, તેનાં પુણ્યને પરમેશ્વરી બાળીને ભસ્મ કરે છે. ૩૮ હે રાજન,
એટલામાટે કહેલા વિધિ પ્રમાણે સર્વ લોકની મહેશ્વરી ચંડિકાદેવીનું પૂં
પૂજન કર, તેથી તું સુખ પામીશ. ૩૯.

॥ તસ્માત્પૂજય મૂપાલ સર્વલોકમહેશ્વરી ॥

॥ યથોક્તેન વિધાનેન ચંડિકાં સુલમાપ્સ્યસિ ॥ ૩૯ ॥

॥ इति श्री नैकैतिकं रहस्यं संपूर्णम् ॥

મૂર્તિ રહસ્યં

ઋષિરુવાચ ॥ નંદાભગવતી નામ યા ભવિષ્યતિ નંદજા ॥

॥ સા સ્તુતા પૂજિતા ભક્તયા વશીકુર્યાઙ્ગજગન્ત્રયં ॥૧॥

ઋષિ કહેછે,—ભગવતી નંદા નામે જે નંદની પુત્રી થશે તેની સ્તુતિ કરવાથી અને પૂજવાથી પુરુષ લાલુ લોકને વશ કરી શકશે. ૧ સુવર્ણના સરખી તેની ઉત્તમ કાંતિ છે, સુંદર કાંતિવાળા સુવર્ણનાં તેનાં વસ્ત્ર છે, સુવર્ણની કઠિમેખળા દેવીએ પહેરીછે, અને સુવર્ણનાં ઉત્તમ આભૂષણ તેણે ધારણ કરેલાં છે. ૨ તેના ચાર હાથ કમળ, અંકુશ, પાશ, અને શંખ માલવાથી વિરાજિત છે, ઇંદિરા, કમલા, લક્ષ્મી, શ્રી, એવાં તેનાં નામ છે. અને સુવર્ણના કમળનું તેને આસન છે. ૩ હું પાપરહિત રાજન, જે મંત્રને રક્તદંતિકા નામે દેવી કહી હતી, તેનું સ્વરૂપ કહું તે સાંભળ. તે સર્વ ભયનું હરણ કરનાર છે. ૪ તેનાં વસ્ત્ર, વર્ણ, અથા શરીરનાં આભૂષણ, વીક્ષણ નખ, દાંત, અને દાઢો, એ સર્વ રાતાં છે. ૫ પ્રીતિયુક્ત સ્ત્રી જેમ પોતાના પતિને ભજે છે, તેમ એ દેવી ભક્તને ભજનારી છે. પૃથ્વીના સરખી તે વિશાળ, અને મેરના સરખા સુંદર તેના બે સ્તન છે. ૬ તે લાંબા, વિશાળ, ઘણા સ્થૂલ, કરકરા, અતિ કાંતિવાળા, અલંકાર મનોહર, અને સર્વના આનંદરૂપ દૂધના ભંડાર છે. ૭ સર્વ મનોરથને પૂર્ણ કરનારા એ બે સ્તનનું દેવી પોતાના ભક્તોને પાત્ર કરાવે છે. ખડ્ગ, પાત્ર, મુસલ, અને હળને તે ધારણ કરે છે. ૮ તે દેવી રક્તચામુંડા અને યોગેશ્વરી, એ નામે પ્રસિદ્ધ છે, તથા તે તમામ સ્થાવર જંગમ જગતમાં વ્યાપીને રહેલી છે. ૯ જે એ દેવીને ભક્તિએકરી પૂજેછે, તેના પ્રતાપ સમરાચર જગતમાં ફેલાય છે. અને જે પુરુષ આ રક્તદંતી દેવીના શરીરનું સ્તવન ભણેછે, ૧૦ તેની, જેમ (પતિવ્રતા) સ્ત્રી પોતાના પ્રિય સ્વામીને સેવેછે, તેમ તે દેવી સેવના કરેછે. શાકંભરી દેવી સ્યામ વર્ણની તથા કાળા કમળ સરખાં નેત્રવાળી છે. ૧૧ તેની નાભી ગંભીર છે તથા લાલુ કરચલીથી તેનું મુક્ધ ઉદર શોભાયમાન છે. કરકરા, સમાન, જાંઘા, ગોળ, માંસલ, અને કઠિન તેના બે સ્તન છે. ૧૨ તેને કમળનું આસન છે, તથા એક હાથે મુઠી વાળી રાખી છે; ભમરાયક્રી ભરેલું કમળ; પુષ્પ, પક્ષવ, મૂળ, ધ્રુવ, આદિકથી ભરપૂર ૧૩

અને અનેકપ્રકારના અભીષ્ટ અનંત રસોએ યુક્ત તથા ભૂખ, તરસ, મૃત્યુ અને જરાના ભયને હરનાર એવા શાકનો સંચય; તેમજ સ્કુરણાપમાન કાંતિવાણું ધનુષ્ય તે દેવોએ ધારણ કરેલું છે, ૧૪ એ દેવીને શાકંભરી, શતાક્ષી, દુર્ગા, ઉમા, ગૌરી, સતી, ચંડિકા, કાલિકા, અને પાર્વતી કહે- છે. ૧૫ શાકંભરીની સ્તુતિ કરવાથી, ધ્યાન કરવાથી, જપવાથી, પૂજવાથી અને નમવાથી પુટે નહિ તેટલું અત્રપાનાદિક અમૃત ણ તત્કાળ પ્રાપ્ત થાય છે. ૧૬ ભીમા દેવોપણ સ્યામ રંગની, દાઢ અને દાંતે કરીને પ્રકાશમાન વિશાળ નેત્રવાળી, ગોળ, જાંઘા, અને માંસલ સ્તનવાળી છે. ૧૭ તેણે પો- તાના હાથમાં અર્જુ, ડમરૂ (ડાકલું) માથું, તથા પાત્ર ધારણ કરેલાં છે; એકવીરા (બહાદૂર) તથા કાલરાત્રિ પણ તેનેજ કહેછે. એની સ્તુતિ કરવાથી તે મનોરથ પૂર્ણ કરે એવી છે. ૧૮ બ્રામરી દેવો વિચિત્ર કાંતિવાળી તથા તેજના અંબારેકરી સામું જોઈ ન શકાય એવી છે એના હાથમાં વિચિત્ર ભ્રમર છે. એને ‘મહાભારી’ એ પ્રકારે કહેછે. ૧૯ હું પૃથ્વીપતે, જગતની માતા ચંડિકા દેવીની એ સર્વે મૂર્તિઓ તને કહી, એ સર્વે કામધેનુરૂપ કહેવાયછે ૨૦ આ પરમ રહસ્ય તારે કોઈને કહેવું નહિ, અને એ દીવ્ય મૂ- ર્તિઓનાં વર્ણન તું સાવધાન થઈને પઠન કરજે. ૨૧ ગુપ્તમાં પણ સર્વથી ગુપ્ત આ દેવાનું મુખ્ય ધ્યાન તને કહું. એ દેવીની કૃપાવડે સર્વમાં તું માન પામીશ. ૨૨

॥ દેવ્યાધ્યાનં તવાચ્યાતં ગુહ્યાદુદ્ધતરં મહત્ ॥

॥ એતસ્યાસ્ત્વં પ્રસાદેન સર્વમાન્યો ભવિષ્યસિ ॥ ૨૨ ॥

॥ ઇતિશ્રી મૂર્તિ રહસ્યં સંપૂર્ણમ્. ॥

ગીતા અને ચંડીની એકતા વિષે સંદેહાલંકાર.

કવિત.

દેલ શુભ નિશુભ કે દુર્યોધન દુઃશાસન—
મામે અંખિકા કે આ અર્જુનની આકૃતી છે,
રણુછોડ મંત્રભેદે શ્લોક મંખ્યા બેની મમ—
સુખ પારલૌકિક એહિક તે આપતી છે;
કહું કુરુક્ષેત્ર કે આ હદ હિમાચળ સ્થળ—
જેના મહિમાની મહિમા ગહન ગતી છે,
નંદનંદિની કે નંદનંદનની વાણી વંધ,
શ્રીગીતા પુનીતા કે આ જતી સમશાની છે.

નીચે લખેલાં ગુજરાતી કવિતાનાં તથા ભાષાંતરોનાં
પુસ્તકો રોકડી કિંમતે અમારિ પાસેથી મલશે.

કિંમત. ટપાલ.

માર્કંડેયપુરાણ (ટુંકમુદતમાં છાપામ રેલુશ્વે.)...	૫-૦-૦	૦-૪-૦
પ્રાકૃત એકાદશી (જુદા જુદા રાગમાં).....	૧-૮-૦	૦-૧-૬
કાવ્યસુધા. (કવિતામાં નીતિમાન આખ્યાનો.).....	૧-૦-૦	૦-૧-૬
અદ્વૈત ભાષ્યતક (કવિતામાં વેદાંત વિષય)...	૦-૩-૦	૦-૦-૧
આરોમ્ય નિર્ણય ભાષાંતર (જન્મમરણ મૂલક શ્લોક આથે) ૦-૪-૦	૦-૪-૦	૦-૦-૬
પુરાણાર્થપ્રકાશ (માઝિક ચોપાનીજી) લવાજમ પ્રતિવર્ષ ટપાલ શિખે. ૨-૮-૦		

ઉપરના પુસ્તકો શિવાય અન્ને બીજે કેકાણે મળતાં પુસ્તકો જોઈતાં
હશે તો તે નાણાં આપ્યે માત્ર અમારા આહ્વાને મારેજ તરફી લેવાગાં
આવશે. આ બાબતના જવાબની જરૂર હોય તો ટિકીટ માકલવી.

રણુછોડલાલ ગણુરામ કવિ.

પુરાણાર્થપ્રકાશતંત્રી.

મુંબઈ મહારાજનો ભાઈવાડો ધર નંબર. ૫૪

